

APOLLİNARIA AVRUTİNA
ATNAN BAŞKESEN
AYTEKİN KARAÇOBAN
BEDRİYE KORKANKORKMAZ
CANAN DOMURCAKLI
CEMAL MELİK DIVARCI
ENİNE SELCEN AKKUŞ
EVİN ŞAHİN
FUAT BOZKURT
HÜSEYİN EZİLMEZ
HÜSEYİN TUNCER
MEHMET ÇEVİK

METİN TURAN
MURAT TUNCEL
REYHAN AKDEMİR
ŞAHBENDER KORKMAZ
SEDANUR YILDIZ
SİNAN ŞAHİN
TAHEREH MİRZAI
TAHSİN ŞİMŞEK
TÜLİN ARSEVEN
UMUT YAŞAR ABAT
YUSUF SAĞLAM

turnalar

ULUSLARARASI HAKEMLİ TÜRK DİLİ,
KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ

87

Sahibi

KIBATEK

[Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu]Vakfı

Genel Yayın Yönetmeni

Metin Turan

Yayın Yönetmeni

Doç. Dr. Mehmet Çevik

Yayın Koordinatörü

Hüseyin Ezilmez

Yayın Yönetmen Yardımcıları

Orkun Bozkurt - Dervişe Kutlu

Kapak Resmi

Ayda Yöndem

Kapak Düzenleme

Muharrem Yalçınkaya

AKADEMİK DANIŞMA VE HAKEM KURULU

Prof. Dr. Apollanaria Avrotina- Doç.Dr. Ümüt Akagündüz-
 Prof. Dr. Sevim Akten- Prof. Dr. Ayten Ar- Prof. Dr. Tülin Arseven-
 Prof. Dr. Gürsel Aytaç- Prof. Dr. Dilek Batıslam-
 Prof. Dr. Fuat Bozkurt- Prof.Dr. Suzan Canhaşı- Prof. Dr. Serpil
 Aygün Cengiz- Prof. Dr. Hanife Nalan Çelik- Doç. Dr. Reyhan Çelik-
 Doç. Dr. Mehmet Çevik- Prof. Dr. Ayten Er- Prof. Dr. Tuna Ertem-
 Prof. Dr. Birsan Karaca- Dr. Solmaz Karabaşa- Prof. Dr. Ayten
 Kaplan- Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu- Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı-
 Doç. Dr. Nazan Kahraman- Tahereh Mirzayi- Doç. Dr. Galina
 Miskinina- Doç.Dr. Betül Mutlu- Prof. Dr. Tuğrul İnal- Prof. Dr.
 Eunkyung Oh- Prof. Dr. Bekir Onur- Prof. Dr. Melahat Pars-
 Prof. Dr. Medine Sivri- Prof. Dr. Vagıf Sultanlı- Prof. Dr. Aysıt
 Tansel- Dr. Kaan Tanyeri- Prof. Dr. Devrim Topses- Prof. Dr. Cengiz
 Tosun- Prof. Dr. Hatice Köroğlu Türközü - Prof. Dr. Ali Yakıcı-
 Dr. İlkay Ariz Yöndem- Prof. Dr. Grayna Zajac

Yönetim ve Yazışma

Naim Efendi Sokak Suriçi Gazi Mağusa/KKTC
 Tel: 0542 852 78 15 E-mail: kibatek@gmail.com

TÜRKİYE

Konur Sokak 36/13 • Tel: (0.312) 425 39 20

0530 953 64 09

Fax: (0.312) 417 57 23 Kızılay - Ankara

E-mail: kibatek@gmail.com www.kibatek.com.tr

Abone Bedeli (Posta Bedeli Dahil) : 240 TL

Öğrenci ve öğretmenlere %50 indirimlidir.

Abone bedeli ve katkılarınızı

Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu'nun
 Türkiye İş Bankası, 4213-0734181 numaralı hesabına yatırıp,
 kibatek@gmail.com adresine bilgi veriniz.

Baskı:

Başkent Klşe &Matbaacılık, Bayındır Sokak. 30/1, Ankara
 Yerel Süreli Yayın

Baskı Tarihi: Ağustos 2022

İçindekiler**MAKALE**

DÜNYA ÇOCUKLARIN OLSA ADLI ROMAN ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
TÜLİN ARSEVEN 3

TÜRK ŞİİRİNİN RUSÇA'YA ÇEVİRİLERİNİN ÖZELLİKLERİ
APOLLİNARIA AVRUTINA 8

GÜRGENÇ KORKMAZEL'İN "BİZİM BARIŞ" ADLI KÜÇÜREK ÖYKÜSÜ ÜZERİNE
 BİR OKUMA
HÜSEYİN EZİLMEZ 19

DENEME

ŞİİR VE METAFİZİK
UMUT YAŞAR ABAT 26

SİNEMANIN ÖLÜMSÜZ DEHASI: ANDREY TARKOVSKI
BEDRİYE KORKANKORKMAZ 32

ÖZANLAR

FUAT BOZKURT 56

SABAHATTİN ALİ VE EDEBİYATIMIZA KATKILARI

MURAT TUNCEL 60

İNCELEME

AVRUPA'YA GÖÇÜN 60. YILINDA KİMLİK VE EDEBİYAT
METİN TURAN 51

ÖYKÜ

KÜÇÜREK ÖYKÜLER / **CANAN DOMURCAKLI** 25

MASA / **ŞAHBENDER KORKMAZ** 48

ÇOCUK CEMİLE / **YUSUF SAĞLAM** 64

ŞİİR / ÇEVİRİ

HAFEZ MUSEVİ / ŞİİRLER

**ÇEVİRENLER: REYHAN AKDEMİR, SEDANUR YILDIZ, EVİN ŞAHİN,
 SİNAN ŞAHİN, TAHEREH MİRZAI** 46

ŞİİR

AYTEKİN KARAÇOBAN 7

TAHSİN ŞİMŞEK 18

MEHMET ÇEVİK 24

ENİNE SELCEN AKKUŞ 30

ATNAN BAŞKESEN 50

CEMAL MELİK DIVARCI 63

KİTAP TANITIMI

MEHMET YARDIMCI'NIN GÖNÜL COĞRAFYASI
HÜSEYİN TUNCER 76

Dünya Çocukların Olsa Adlı Roman Üzerine Bir Değerlendirme

Tülin Arseven*

Çocuk edebiyatının önemli yazarlarından Gülten Dayıoğlu (1935), ilk kitabını *Bahçıvanın Oğlu* adıyla 1963 yılında yayımlamıştır. Bu tarihten günümüze değin öykü, roman ve gezi yazısı türlerinde seksenin üzerinde kitap yazmıştır. Yayımlanmış ya da baskıya hazır durumda olan yirmiyi aşkın radyo ve televizyon oyunu vardır. Ayrıca eğitim ve öğretimin sorunları üzerine kaleme aldığı yazıları ve çeşitli toplantılarda sunduğu çok sayıda bildiri bulunmaktadır. Eserleri ulusal ve uluslararası alanda çok sayıda ödüle değer bulunmuştur. 9-12 yaş aralığındaki çocuklar için yazdığı kitaplar serisi içinde yer alan *Dünya Çocukların Olsa* adlı romanı, 1986 yılında Alman Yayıncılar Birliği tarafından hazırlanan "Gençliğe Yarın Umudu Veren Üçyüz Kitap Seçkisi"nde yer alma başarısını göstermiştir. Bencil, kötü ve açgözlü insanların dünyada medeniyetin sonunu getiren büyük bir felakete yol açmalarının ardından kurulan yeni dünya düzenini konu alan bu çocuk romanının içeriği, bu çalışmada çocuklara verdiği iletiler çerçevesinden nitel araştırma yöntemleriyle analiz edilmiştir.

Giriş

Gülten Dayıoğlu, 1935 yılında Kütahya'da dünyaya gelir. İlk yazı denemelerini ilkökul yıllarında yaptığını belirtse de ilk kitabı 1963 yılında *Bahçıvanın Oğlu* adıyla 28 yaşında iken yayımlanır. 1963 yılından bu güne değin farklı yaş gruplarındaki çocuklar için öykü, roman, gezi ve anı türlerinde seksenin üzerinde kitap yazmış ve yayımlamıştır. Yirmiyi aşkın radyo ve televizyon oyunu bulunmaktadır. Çocuk eğitimi

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Gülten Dayıoğlu

üzerine araştırmalar yapmıştır. Ulusal ve uluslar arası çeşitli sempozyum ve toplantıda yaklaşık elli kadar bildiri sunmuştur.¹ Gülten Dayıoğlu, Türk Çocuk Edebiyatı alanında eserleri, araştırmaları ve çalışmaları ile önemli bir isimdir. Bu çalışmada Gülten Dayıoğlu'nun çok sayıdaki çocuk ve ilk gençlik kitabı arasından *Dünya Çocukların Olsa* incelenmek üzere seçilmiştir. Bu seçimde etkili olan, söz konusu eserin Alman Yayıncılar Birliği tarafından hazırlanan Gençliğe Yarın Umudu Veren Üçyüz Kitap Seçkisi'nde yer alma başarısını göstermesidir.

Romanda Çocuklara Verilen İletiler

Bilimkurgu tarzında yazılmış bir roman olan *Dünya Çocukların Olsa*, distopik bir metindir. Kurgu, her iki yarıkürede yer alan ve süper güç olarak tanımlanan iki büyük devlet arasındaki gerilim etrafında şekillenir. Söz konusu iki devlet, bilimsel çalışmalar yapıp yeni teknolojiler üretmekte, özellikle de

1 Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.gultendayioğlu.com/> (E.T. 26.4.2022)

birbirlerinden gizli olarak, silahlar yapmaktadırlar. Roman, günümüzde veya her hangi bir zaman diliminde karşılaşılabileceğimiz, sıradan bir olayı konu ediniyor gibi görünse de bundan farklı bir durum söz konusudur. Romanda olaylar, her iki yarıkürede bulunan iki süper gücün dünya üzerinde bulunan besin kaynaklarının azalmakta olduğunu fark edip insanları öldüren ama çevreyi ve hayvanları koruyan bir silah yapmaları etrafında şekillenir. Avampaka ve Çirupon adlarını taşıyan her iki ülke korkunç, ölümcül silahlar geliştirmiş, tesadüfen ve birbirlerinden habersiz olarak aynı anda silahlarını denemiştir. Büyük bir felakete yol açan bu olayda sadece yetişkinler ölmüş, on iki yaş ve altındaki çocuklar, kendilerine daha önce boylarının uzaması için yapılan bir aşı sayesinde hayatta kalmıştır. Dünya, anne babalarının cesetleri arasında, bebeklerin ve çocukların çaresiz kaldıkları bir yere dönüşmüştür. Her iki ülkenin çocukları, yaşamak için ellerinden geleni yapmış; din, dil, milliyet ayrımı gözetmeksizin bebeklere, küçük çocuklara ve birbirlerine sahip çıkmıştır. Bu arada ölümün karanlık yüzünü görüp kavganın ve savaşın yerine dostluk, sevgi, barış, kardeşlik ve paylaşmayı getirmişlerdir. Onlar için artık sadece karınlarını doyurup hayatta kalmak vardır. Çirupon'un silahını uzaydan ateşleyen bilim insanları olayın ardından araçları dünyaya düştüğü için ölmüşlerdir. Avampaka'nın bilim insanı, yüce bir görev saydığı bu işi, yine bir bilim insanı olan eşi ile birlikte yerine getirmiştir. Onların uzay aracı ise, yaşanan felaket sırasında bir göle yumuşak iniş yapmıştır. Sağ kalan Avampakalı bilim insanı ve eşi, neden oldukları felaketi birtakım olaylar yaşandıktan sonra anlayabilmişlerdir. Ancak bilimsel çalışmalarına devam etmiş, bütün dünyaya sahip olma ve hükmetme arzularından vazgeçmemişlerdir.

Romanın okuruna pek çok önemli ileti verdiği görülür. Dünyadaki su ve besin kaynaklarının tükenmek üzere olduğu, bu nedenle doğru kullanılmalarının zorunluluğu romanın en önemli iletisidir. Bilim insanlarının araştırmalarını insanların refahı ve dünyanın daha güzel bir yer olması için yapmaları

gerektiği dikkat çekilen bir başka meseledir. İnsanların başka milletlerin, devletlerin sahip oldukları varlıkları elde etmeye çalışmaktan vazgeçip kendi sahip oldukları ile yetinmelerinin, mevcut kaynakları doğru kullanmalarının önemine işaret edilir. Kötülük yapmak, bencil olmak, paylaşmaktan kaçınmak, vb. olumsuz tutum ve davranışlarla sonunda insanın kendi neslini yok edebileceği ihtimali gündeme getirilir. İnsanoğlu, bilim ve teknolojiyi iyi amaçlar için kullanmalıdır düşüncesinin altı çizilir. Bütün bu düşünceler romanda savaş, savaşın getirdiği yıkım etrafında verilir. Dünyayı etkileyen büyük bir savaşın ardından insanoğlunun binlerce yılda yarattığı medeniyet yok olur. Ancak savaştan kurtulan çocuklar dünyada mutluluk, sevgi ve barışı egemen kılarlar. Barış, saygı ve sevginin var olduğu güzel bir dünya yaratırlar. Çocukların el ele güzel bir dünya yaratmasının mümkün olduğu düşüncesi, romanda verilen olumlu ve önemli bir iletidir.

Savaşmanın kötü olduğu, barışın sürdürülmesinin gerekliliği vurgulanırken kibirli, başarılı olmak ve başarıları ile takdir edilmek uğruna her türlü kötülüğü yapabilen bir bilim insanı tipinden yararlanır. Bu bilim insanı, "sıcak yağmur silahı" adını verdiği silahı yaparken bunun kullanılması halinde doğacak sonuçları da bilmektedir. Bile isteye bu silahla insanların ölümüne yol açar, bundan da gurur duyar. Kötü karakterli bilim insanı tipinin çocukta bilim insanlarına karşı olumsuz yargılar oluşturması mümkündür. Çocukta olumsuz duygular uyandırabilecek bir başka durum ise, sıcak yağmur silahının kullanılmasından sonra çocuk ve bebeklerin cesetleri arasında kalmaları, anne babalarının ölümlerinden sonraki 40 dakika içinde bedenlerinin eriyip yok olmalarını izlemeleridir. Benzer bir tablo da olay sırasında havada olan bir uçağın güçlkle yere inmesi sonucu oluşan durum ile karşımıza çıkar. Pilot uçağı indirmeyi başarır ama uçaktaki bütün yetişkinler tıpkı dünya üzerindeki diğer yetişkinler gibi eriyip yok olurlar. Uçakta bulunan beş çocuk, herkesin yavaş yavaş yok olmasına tanık olur, yardım gelmesini beklerken açlıktan ölür. İçinde beş çocuk

(ki bu çocuklar anne babalarının yok olmalarına tanık olmuş ve açlıktan ölmüşlerdir) iskeleti bulunan bir uçak görüntüsünün 9-12 yaş aralığındaki okurda bırakacağı etki düşündürücüdür.

Romanda yazarın, sıcak yağmur silahını bulan bilim insanının kötü karakterinin altını kalın çizgilerle çizmeye çalıştığı görülür. Bilim adamının eşi de bitki bilimcidir. Yani o da bir bilim insanıdır. Bilim insanı olan bu karı kocanın uzay aracından çıkıp insanların bulunduğu yere varacaklarını, insanların onların bu büyük başarılarını takdir edeceklerini varsaydıkları, yani henüz yeryüzünde nasıl bir felakete yol açtıklarının farkında olmadıkları bir sırada yaptıkları konuşma üzerinde durulmaya değer niteliktedir. Karı koca arasındaki konuşmanın özünü buldukları silah ve bununla ülkelerine ne denli faydalı olduklarının gururunu anlatmak oluşturur. Ne kadar iyi bir iş yaptıklarını düşünmektedirler ve bu gururu diğer insanlara anlatma görevini birbirleriyle paylaşamazlar. Kadın bilim insanı, eşinden bu görevi yapmayı kendisine bırakmasını ister. Romanda bu kısım şöyle geçer:

"İzin verirsen, dağdaki serüvenlerimizi gazetecilere ve televizyon yapımcılarına ben anlatayım. Çünkü sen her şeyi kısaca anlattırısın. Hem de olayları önemsemeden konuşursun. Oysa ben her şeyi tüm ayrıntıları ile ballandıra ballandıra anlatırım. Ha, ne dersin? Bu görevi bana verir misin?"

Bilgin gülümseyerek yanıtladı karısını.

-Bilgin de olsan yine de kadın yanın ağır basıyor, derim de kızarsın. İsteğini kabul ediyorum. Haber ajanslarına, 'Size her şeyi karım anlatacak,' diyeceğim." (Dayıoğlu, 2005, s.45, 46)

Burada karşımıza çıkan kadınların çok ve gereksiz konuştuğu düşüncesi, küçük çocukların kadınlara bakışında önyargılar oluşturabilecek niteliktedir. Kadının bilgin de olsa kadın yanının ağır bastığı ifadesi ile çok konuşmak, sadece kadınlara özgü, olumsuz bir davranış olarak sunulmaktadır. Araştırmacılara göre çocuk kitapları her türlü önyargıdan arınmış olmalıdır (Sever, 1995). Gülten Dayıoğlu'nun burada her yönüyle olumsuz bir bilim

insanı karakteri çizmeye çalıştığı gözden uzak tutulmamalıdır. Bir silah icat ederek neredeyse bütün insanlığı yok etmeyi isteyen bir bilim adamı ve yaptığı işi "ballandıra ballandıra anlatmak" isteyen bir bilim kadını, olumsuz tiplerdir. Romanda bu karı kocanın başka kötülükler yaptığına da tanık oluruz. Kırdı çobanlık yapan iki küçük çocuğu kimyasal bir madde ile uyutup gizlice kaçırdılar. Laboratuvarlarına götürdükleri bu çocuklar üzerinde birtakım testler yaparlar, sonra da çocukları kaçırdıkları yere tekrar bırakırlar. Bilim insanlarının çocuklara yaptıkları bununla sınırlı kalmaz. Bilim insanı koca, eşinden habersiz olarak, yine kırdı tek başına dolaşan bir çocuğu kaçırdı. Sıcak yağmur silahının çocukları da öldüren yeni formülünü bu çocuk üzerinde dener. Deney sırasında çocuk odanın duvarlarını tekmeler, kurtulmak için bağırıp yardım ister ve sonunda ölüp 40 dakika içinde buhar olur. Küçük bir çocuğun maruz kaldığı, bu kötü durumun çocuk-okurda nasıl bir etki uyandıracığı konusu üzerinde düşünölmeye değer niteliktedir.

Bilgin ve bitki bilimci eşinin, hayvanlara karşı sergilediği tutum da romanda sorunlu olarak çizilir. Bu bilim insanlarının goriller üzerinde yaptıkları deneyler detaylı biçimde anlatılır. Gorillerin, insan beyni nakledildiği için artık hayvan değil, insan oldukları bilgisi bilgin tarafından sık sık dile getirilir. Burada aslında bir hayvana değil de bir insana yönelen tutumun varlığının altı çizilmeye çalışılır. Ancak deneyin sonunda beslenme hapları üretilen bir tesis içinde bulunan binlerce goril, tesisin otomatik olarak kapanması nedeniyle ölür. Bu ölümün doğal ve normal bir olay gibi anlatımı, goriller üzerinde deney yapılması, bu hayvanların insanlara hizmet edebilmeleri için doğalarının bozularak kullanılmaları temelde kötü bilim insanı örneği oluşturma amacına hizmet etmektedir. Amaç, çocuğa okuduklarından yola çıkarak kötü bilim insanlarının var olabileceğini, bu kişilerin hayvanlara, doğaya ve insanlara büyük kötülükler yapabileceğini sezdirmeye çalışmaktır. Ancak, romanda güzel, mutlu bir dünya kurmayı başaran çocukların bu kötü bilim

insanlarına inanmaması, onlarla işbirliği içine girmeyerek barışı korumaları önemlidir. Araştırmacı S. Sever “Çocuklar, çevresindeki modellerin kendi saldırganlık dürtülerini nasıl dizginlediklerini gözleyerek ve onlara öykünerek kendi davranış örneklerini geliştirir. Çocuk kitaplarında, özellikle özdeşim ögesi olarak beliren kahramanların kişilik yapısı bakımından sağlıklı olması gerekir.” (Sever, 2002, 36) diyerek, çocuk edebiyatı ürünlerinde tip ve karakterler çiziminin öneme vurgu yapar.

Sonuç

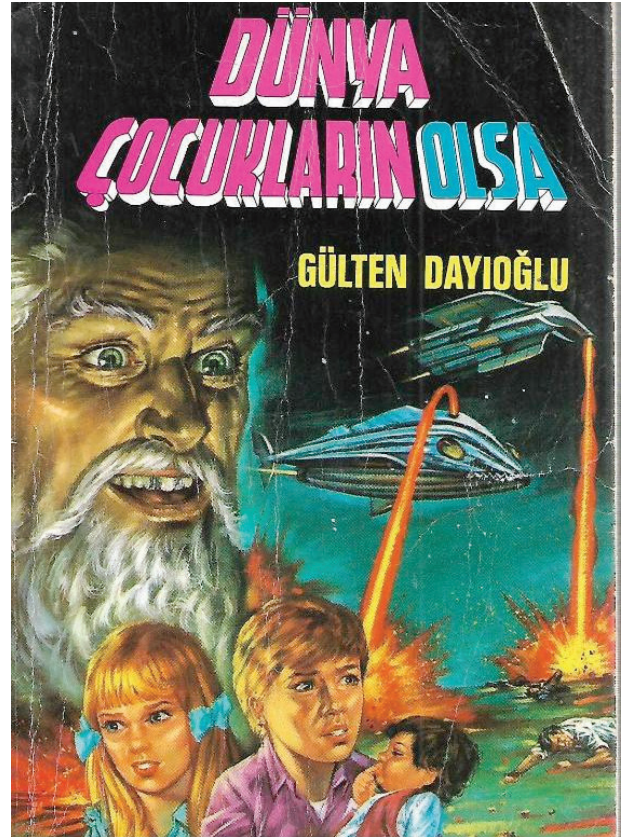
Gülten Dayıoğlu toplumda gördüğü aksaklıkları, bazı roman ve öykülerinde fantastik, yeni bir dünya düzeninde anlatma gayretindedir. Yazar, *Dünya Çocukların Olsa* adlı bu ödüllü bilimkurgu romanı ile şüphesiz çok önemli olay ve olgular ile ilgili olarak çocuklarda farkındalık yaratmayı başarmıştır. Savaşın kötülüğü, insanların dostluk ve kardeşlik içinde yaşamalarının mümkün olduğu, hayvanların ve doğal çevrenin korunmasının gerektiği, bilim ve teknolojinin kötü amaçlı kullanımının olumsuz sonuçlar doğurduğu farkındalık yaratılmaya çalışılan konulardır. Metnin merkezinde güzel ve mutlu bir dünyada yaşama ideali vardır. Bu idealin karşısındaki güç dünyanın yaşanmaz hâle getirilmesi, yok edilmesi ihtimali ile sağlanır. Eser kardeşçe, iyi, güzel ve mutlu bir yaşamı arzulamakla doğaya, çevreye ve insanlara saygı duymayan, bütün dünyaya tek başına sahip olmak isteyen bir anlayışın çatışmasının yarattığı sonuçları ele alır. İyi ve kötünün çatışmasının bir sonucu olarak insanlığın binlerce yıldır yarattığı medeniyet yok olur. Böylece kötülük, bir silaha nesneleşir ve o silahın insanları yok etmesi ile soyut bir kavram olmaktan çıkıp somutlaşır, gözle görülür hâle gelir.

Romanın çocuk okurunda yarattığı etki, çocuğun kötü bilim adamı örneği ile romanın fiktif yapısı içinde kurgulanan distopik dünya hakkındaki görüşleri başka bir çalışma ile tespit edilmeye muhtaçtır. Almanya’da “Gençliğe Yarın Umudu Veren Üçyüz Kitap Seçkisi” içinde yer almış olan bu romanı okurken, eserin ileti-

lerinin doğru anlaşılmasında öğretmen, ebeveyn veya bir yetişkinin çocuğa yardımcı olması gerekli midir, metin empati hedeflerine ne ölçüde ulaşmıştır soruları da akla gelmektedir. *Dünya Çocukların Olsa* romanı, bu ve benzeri soruları merkeze alan nitel ya da nicel başka araştırmalara da konu olacaktır.

KAYNAKÇA

- Dayıoğlu, G. (2005). *Dünya Çocukların Olsa* (19. Basım). İstanbul: Altın Çocuk Kitapları.
- Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler. *Abece Eğitim ve Ekin ve Sanat Dergisi*, 107, 14-15. (https://www.academia.edu/19830966/Cocuk_kitaplarında_bulunması_gereken_yapısal_ve_eğitsel_ozellikler_adresinden E.T. 3.5.2022)
- Sever, S. (2002). Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:35. Sayı:1-2.
- <http://www.gultendayioğlu.com/> (E.T. 3.5.2022)

Aytekin Karaçoban

YARATTIĞIM GERÇEKLİĞİN YALANCISIYIM

6.
Maskesini indiriyorsun dünyanın;
yüzü boşluklarla,
belleği unutuşlarla delik deşik.

Yaşama, zamana soruyorsun;
bilmiyorlar kaç yaşındalar,
sözün konaklama yeri
sessizlikmiş gibi.

Yalnızca bir leylak kokusu,
bir yaprağın titremesi,
bir güvercinin kuğurması
ya da bir çocuğun gülüşü
yarı açık bir kapıdan
geçirip çıkarıyor seni
sözün üst katına.

7.
Göz altlarında şişkin torbalara
varasıya dek içki dolu bir ayyaş,
türkü tutturmuş kayaların duldasında:
"Sivas ellerinde sazım çalınır. . ."

Deniz dalgalarını uykuya yatırmış,
üstünde çığırktan bir martı
bulutlarını soyunan göğü
ya da kumsalda yürüyenlere
kum tanelerini övüyor sanki,
ayyaşın türküsüne eşlik ediyor belki.

'Temmuz ayı kül kokar Sivas'ta;
adını anamazsın bu kentin
dilin yanmadan', diyorum
ayyaşa, martıya.

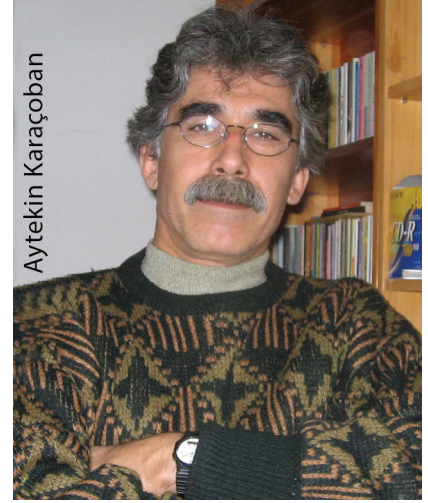
Üç ayrı dünyanın
resmi çiziliyor aynı karede:
çığırktan martı,
Sivas'ta çalınan sazı eşliğinde
içkisini yudumlayan ayyaş,
kül kaplı dilimle ben.
Üç ayrı dünya aynı karede
öylesine uzak birbirinden,
öylesine yakın birbirine.

8.
Söylemiştim sana
aynı yere bakarız da
görmeyiz aynı şeyi.

Alalım şu O harfini.
Kimliksiz, devinimsiz, sessiz
üçüncü tekil kişiyi görüyorsun
kendi dilinde.
Kimbilir yabancı bir dilde
hangi ünlem fıskırır o yuvarlaktan.

Başka birine göre
dünyanın ta kendisi belki,
fırladı fırlayacak bir mermi sanki
savaş topunun namlusu ucundan.

Neden,
söylediğimiz her şeyden kalan,
şimdiki zamana yazılan
bir biçimin hemen özü,
sözün soğumaya başlayan közü olmasın ki?

Bir çocuğun elindeki kartopudur,
okul yolunda, arkadaşlarının sırtında patlattığı
ya da elma şekeri, yaz gününde;
düşlerindeki dönme dolap da olabilir.

Bence bir kısraaktır
çemberi çevresinde dört nala
dönen bir ses donunda.
Her anlamda bir kuşku yaşadığına göre
sen O'yu kuşkuya uyak görürsün.
Başka biri zamanın
ipeğinden ördüğü örtüyü görür belki.
Neden bir harfin kendi yüzünden yaptığı
ayna olmasın ki?

Söylemiştim sana
aynı yere bakarız da
görmeyiz aynı şeyi.

Denizdir belki, dalgalar,
gecedir belki, içinde yıldızlar. . .
Hepsi kalsın yerli yerinde,
sen uykunu böl de gel.

Türk Şiirinin Rusça'ya Çevirilerinin Özellikleri

Apollinaria Avrutina*

Şiirsel bir metnin çevirisi, düzyazı metnin çevirisinden daha büyük zorluklar içerir. Düzyazı çevirirken çevirmen bazı özgürlükler alabilir - kompozisyon, zamansal, dilbilgisi, olay örgüsü, o zaman şiir çevirisinde çevirmen kesinlikle zaman ve mekanla veya daha doğrusu orijinalin kapsamıyla sınırlıdır. Bu çerçeveler aşağıdaki özelliklerle belirlenir - şiirsel eserin türü, varsa - kafiyesi ve ayrıca elbette görüntü ve karakter sistemi.

Türk şiiri, çevirmenin işini biraz daha kolaylaştırır (örneğin, Uzak Doğu ülkelerinin şiirinin aksine), çünkü şiir eserleri klasik formlarında hemen hemen her zaman ya hece ya da aruzla yazılır ve düz kafiyeyi gösterir, ayrıca çeviride tüm bu unsurların korunması ve aktarılması önemlidir.

Çağdaş Türk şiirinde yazarlar, şiirin dengeli bir ritmini korurken, genellikle kafiyeleri ve ölçüyle ilgili deneyleri reddetmeye başvururlar. Bu ritmi belirlemek için çevirmenin çalışırken hem orijinal eseri hem de çeviriyi yüksek sesle okuması tavsiye edilir.

Makalenin yazarının ilk çeviri deneyimi, Cahit Külebi'nin "Hikaye" şiiri olmuştur. Bu şiir üzerinde çalışırken, canlı görüntülerin yanı sıra boyut ve kafiye sistemini korumak inanılmaz derecede önemlidir.

Çeviri sürecinde zorluk, Türkiye'nin geçtiği bir dörtlükten kaynaklanmıştır. Orijinalinde Türkiye'ye 'aydınlık ve güzel' denir. Rusça'daki bu tür sıfatlar gereksiz fazlalık olarak algılanır ve aynı zamanda neredeyse aynı anlama sahiptir. Aynı zamanda, Türkiye'nin güzelliklerini özlü bir şekilde karakterize edecek ve kafiyenin korunmasına izin verecek bir sıfat seçmek gerekiyordu, bunun sonucunda çevirmen yeni, ancak çok yakın bir imge kullanmaya karar verdi: "güzelliğinin eşit olmadığı // denizler arasındaki ülke" imajı.

Hikaye, Cahit Külebi

Senin dudakların pembe
Ellerin beyaz,
Al tut ellerimi bebek,
Tut biraz!

Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu,
Ben bu yözden serinliğe hasretim
Okşa biraz!

Benim doğduğum köylerde
Buğday tarlaları yoktu,

Перевод стихотворения Джахита Кюлеби

«Повесть» ('Hikâye')

Светло-розовый цвет нежных губ вижу я
И рук твоих белизну.
О дитя, о дитя, поддержи меня,
Протяни мне руку свою!

Я родился в глуши, где орех не растет.
Деревушки – отчизна моя.
Свежесть юности душу тоской гнетет. . .
О дитя! Приласкай меня!

*Prof. Dr., Çağdaş Türkiye ve Rus Türk İlişkileri Araştırmaları Merkezi Müdürü St. Petersburg Devlet Üniversitesi a.avrutina@spbu.ru

Dağıt saçlarını bebek
Savur biraz!

Benim doğduğum köyleri
Akşamları eşkiyalar basardı.
Ben bu yüzden yalnızlığı hiç sevmem
Konuş biraz!

Benim doğduğum köylerde
Şimal rüzgarları eserdi,
Her bu yüzden dudaklarım çatlaktır
Öp biraz!

Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin!
Benim doğduğum köyler de güzeldi
Sen de anlat doğduğun yerleri
Anlat biraz!

Я родился в глуши, где пшеничных полей
Не найдешь – то отчизна моя.
Ветер спутает золото этих прядей.
Распусти их, дитя, для меня!

Где закат потревожил разбойника крик,
Там деревня родная моя.
Одиночества тайну я в детстве постиг.
Хоть словечко скажи для меня!

Где холодные дуют ветры с морей,
Там рожден был однажды я.
Эти трещины – спутники жизни моей.
О дитя, поцелуй меня!

Ты напомнила мне свет страны меж морей,
В красоте коей равных нет.
Ты поведай, дитя, мне о жизни своей,
О мечтаньях счастливейших лет.

Sabahattin Ali'nin dünyaca ünlü "Servi" şiirinin çevirisi kısa sürede tamamlandı. Basit kafiye ve şiirin yazıldığı "hece" boyutu, netlik ve uyumlu bir imge sistemi çevirmenin işini kolaylaştırdı.

Orijinal şiir, Rusça çeviriye dahil edilen "gezgin" kelimesini içermiyor. Bu kararın nedeni, tüm şiirin ana motifi olan yol, yolculuk ve yol imgesi ve bu yolculuğun sonudur.

Çevirmen bu şiiri çevirirken, orijinalin sözcüklerini değiştirerek, görüntülerin sistemini orijinal sıralarında koruma yöntemini kullandı, ancak görüntü kesinlikle korunacak şekilde temel kelimelerini değiştirdi.

Örneğin ikinci dörtlükte "Çok koşup çok yorulmuşsun/ Yollarda yetersiz kalmışsın" ifadesi şu şekilde çevrilmiştir: 'Biliyorum: yolda yorulmuşsun// Yol boyunca bütün arkadaşlarını kaybetmişsin'.

Servi, Sabahattin Ali

Bir servi dedi ki bana
Rahat benim altımdadır
Başını vurma dört yana,
Rahat benim altımdadır.

Çok koşup çok yorulmuşsun,
Yollarda yalnız kalmışsın,
Güvenip bana gelmişsin.
Rahat benim altımdadır.

Sana kökümde yer versem,
Gölgemi üstüne gersem.
Hey rahat isteyen sersem.
Rahat benim altımdadır.

Перевод стихотворения Сабахаттина Али

"Servi" (Кипарис)

На горе кипарис рос печальный,
Белый свет утешал он молчаньем.
Путник, стой, отдохни,
Жизнь вперед не гони.
Покой - под моими ветвями.

Знаю я: ты в дороге устал,
Всех друзей по пути растерял.
Путник, стой, отдохни,
Коль мне веришь, усни.
Покой - под моими ветвями.

Каждый листик от капель дождя
И от солнца закроет тебя.
Путник, стой, отдохни,
Мы с тобой здесь одни.

Serin serin uzanırısın,
Çiçeklerle bezenirsin
Yat burada kazanırısın
Rahat benim altımdadır.

Yarin de gezer dolaşır
Bir gün buraya ulaşır
Hasretler burada buluşur
Rahat benim altımdadır.

Покой – под моими ветвями.
Ты забудешь страдания со мной,
Ты забудешь и холод, и зной.
Тот, кто ищет покой
Путь оставь бренный свой.
Покой – под моими ветвями.

Твое счастье тебя найдет.
Та, что любит, сюда придет.
Те, кто верят и ждут,
Снова жизнь обретут,
Покой – под моими ветвями.

'Dağlar' şiiri çevirisinde da benzer bir teknik kullanılmıştır. «Şehirler bana bir tuzak, // İnsan sohbetleri yasak», kelimenin tam anlamıyla «Şehirler bana tuzak // İnsanların sohbeti bana yasak» olarak çevrilebilir. Çevirinin son versyonunda, bu ifadeler "İnsan dünyası boş - ondan korkuyorum // şehirlerde yaşamak benim için değil " olarak aktarılmıştı.

Перевод стихотворения Сабахаттина Али
«Dağlar» - Горы »

Я как скала, мой снег – седины,
Я жизнь свою провел в горах.
Тесны мне узкие долины,
Я – горы на семи ветрах.

Пуст мир людской - страшусь его,
Не для меня - жить в городах.
Держись подальше от того,
Кто жизнь свою провел в горах.

И мысль парит как эти птицы.
Нет боли в каменных сердцах.
Вершина – к Небу, ввысь стремится.
Я был рожден и рос в горах.

И ты покинь меня с другим,
Отдай свою любовь ветрам!
А я останусь здесь один,
Я всю любовь отдал горам.

А если память обо мне
Не потеряется в веках,
Скажите о моей судьбе -
Я был рожден и жил в горах.

Dağlar, Sabahattin Ali

Başım dağ, saçlarım kardır,
Deli rüzgarlarım vardır,
Ovalar bana çok dardır,
Benim meskenim dağlardır.

Şehirler bana bir tuzak,
İnsan sohbetleri yasak.
Uzak olun benden, uzak.
Benim meskenim dağlardır.

Kalbime benzer taşları,
Heybetli öter kuşları,
Göğe yakındır başları,
Benim meskenim dağlardır.

Yarimi ellere verin,
Sevdamı yellere verin,
Yelleri bana gönderin,
Benim meskenim dağlardır.

Bir gün kadrim bilirse,
İsmim ağıza alınırsa,
Yerim soran bulunursa,
Benim meskenim dağlardır.

Genç ,1972 doğumlu Türk şairi Şeref Bilsel'in şiirleri çevirmek ise önemli bir deneyimdi. Çağdaş Türk şairi, Rize'de doğdu. Kütahya Devlet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Modern Türk şiiri üzerine çok sayıda şiir koleksiyonu ve makalesi bulunmaktadır. Şiirleri, Kuzey Aurora dergisinde Rusça olarak 2014te yayınlandı.

Şair, okuyucuyu şaşırtmaktan korkmadan sürekli biçim ve içerikle deneyler yapıyor. Örneğin, aşağıdaki şiir, okuyucuya bu kadar hafif bir biçimde ölüm hakkında, ölü bir kişi hakkında olduğu, ama baştan şaka gibi görünen bir şiirin trajik bir notla bittiği açıkça sonda anlaşılana kadar neredeyse mizahi bir başlıkla karıştırılabilir. Rusçaya çeviriler için cinsiyet kategorisi sorunu çok önemlidir, çünkü şiirin ana karakteri bir erkek olabilir. Prensipte olarak, bu metinde ana karakterin cinsiyetine dair bir ipucu yoktur, bu nedenle erkeksi olduğu ortaya çıkabilir. Çevirmenin takdirine bağlı olarak, şiir kadınsı cinsiyette Rusça'ya çevrildi.

sırtını yıkayamayanlar için banyo müziği	Банная музыка для тех, кто мыться уже не может
nasıl yoksuldun, nasıl annesiz yanağına baksın diye ayna tuttuk sana biz	Ты была безродной, горькой сиротой. Нужно было зеркало держать перед тобой.
nasıl sessizdin, nasıl nefessiz ruhun acıkır diye şarkı çaldık sana biz	Ты был безмолвна, голос был глухой, Нужно было песню спеть перед тобой.
öyle susuzdun, öyle yeşilsiz ayağını öpsün diye ırmak olduk sana biz	Ты была печальной, словно сад зимой Рекам бы разлиться по земле сухой
öyle yersizdin, öyle ötesiz kalbin soğumuş diye ağıt yaktık sana biz	Стала ты нездешней, мир тебе чужой Нынче нужно плакать, плакать над тобой.

Çağdaş Türk edebiyatı üzerine kapsamlı incelemeleri yanında, halk edebiyatı alanındaki çalışmalarıyla da yakından tanıdığımız ve Kuzey Kıbrıs edebiyatını temsil eden şair, bilim adamı, edebiyat eleştirmeni, eğitimci Metin Turan'ın Rusçaya çevirilerinden bahsetmemek mümkün değil. Şiiri, parlak, etkileyici bir içerik, cesur bir söylem ve güncel bir konu seçiminin eşlik ettiği biçimle cesur deneylerin bir örneğidir.

Metin Turan, eserlerinde Türk şiirinin ve kafiyenin klasik boyutlarından kaçınır, ancak her eserin yüksek sesle okunduğunda ortaya çıkan net bir ritmi vardır.

Metin Turan'ın çalışmaları savaş karşıtı temalarla karakterize edilir ve canlı, zengin savaş karşıtı eserlerinin çevirilerinde bu konuyu korumak ve muhtemelen geliştirmek önemlidir.

Metinlerinin ana özelliği cilalı formülasyonlar, canlı metaforlar ve anlatımdır. Metin ritmiktir, ancak kafiye ve klasik zaman imzası yoktur. Dolayısıyla böyle bir metin tercüme edilirken her bir görüntünün, her bir cümlenin birebir tercümesi ve şiirsel ritmin aktarımı özellikle önemlidir.

SORGU	Вопросы
<p>Yedi milyar insan yaşıyor yeryüzünde Yedi milyar kalp atıyor yani yaşamak için Çiçekler ekiyor, makinaları işliyor, şarkılar söylüyor yedi milyar insan Kuşlar, karıncalar, otomobil, tren çiziyor defterlere, kağıtlara Pencereler, kapılar, evler, mutfak dolapları, zeytinler, zeytin dalları Yedi milyar el, yedi milyar kalem Yetmiyor ama bir avuç gözü karanın, kudurmuşun kirletmesine dünyayı Bombalar yağdırmasına Bolivya'da, Suriye'de, Irak'ta börtü böceğin, Al yanaklı, sırma saçlı, gamzelerinde kiraz çiçeği kızların üzerine.</p> <p>Kaç mermi var dünyada kaç mitralyöz, uçaksavar, tank Kaç denizaltı, mavzer, kasatura, süngü Bilir misin insan kardeşim kaç üs var füze fırlatmaya hazır, kaç nükleer bomba Ya kaç yoksul var dünyada, anne memesine kavuşmadan ölen bebek Bir kez olsun evet bir kez olsun Bisiklete binmeden, salıncakta sallanamadan Okul çağına gelmeden toprakla buluşan çocuk.</p> <p>Ya niçin üretilir bunca ekmeğe, çikolata, pirinç, makarna Bilgisayar, cep telefonu, bisiklet, bunca elma, portakal, hurma, şeftali Hangi mermiye hedeftir gözyaşlarıyla yeşermiş tomurcuklar Üstüste koyarım da bunları Kayıtlara yanlış akan bir nehirde boğulduğum yazılır sadece.</p>	<p>На земле живет семь миллиардов людей. Бьется семь миллиардов сердец. Семь миллиардов людей растят цветы, заводят машины, поют песни. Рисуют птиц, муравьев, автомобили и поезда в тетрадах и на бумаге. А еще рисуют окна, двери, дома, кухни, а в кухнях шкафы. Оливки и оливковые ветви. Семь миллиардов рук, семь миллиардов карандашей. Но их, увы не хватает, чтобы остановить дюжину взбесившихся безумцев, которые пачкают мир, которые сбрасывают бомбы в Боливии, в Сирии и Ираке на все живое, на румяных, черноволосых девушек, на щеках которых цветет черешня. Знаешь ли ты, о мой брат-человек, сколько сделано в мире пуль, сколько пулеметов, зениток и танков? Сколько подводных лодок, винтовок и штыков? Знаешь ли ты, сколько баз готово к запуску ракет, сколько ядерных бомб? И сколько в мире живет бедняков? Сколько в мире младенцев умерло, так и не успев попить материнского молока? Сколько детей погибло и было похоронено, не успев покататься на велосипеде, на качелях, даже в школу не успев сходить? Зачем тогда производят так много хлеба, шоколада, риса и макарон? Зачем так много компьютеров, сотовых телефонов, велосипедов, яблок, апельсинов, фиников и персиков? Для какой пули станут целью бутоны, взросшие с потом и слезами? Я могу перечислять это бесконечно; А запишут только то, что я утонул в реке, потекшей вспять.</p>

Nazım Hikmet'in eserlerinin tanıtıma ihtiyacı yoktur, ancak yine de uzun süre SSCB'de yaşayan Türk şiirinde birçok modern akımın kurucusu olan bu şair, nesir yazarı, oyun yazarı ve toplumsal figürü, Moskova'da gömüldü ve yaygın olarak tanındı. Ama ne yazık ki, Perestroyka'dan sonra Rusya'da büyük ölçüde unutuldu.

2013 yılında Hikmet'in son otobiyografik romanı 'Yaşamak Güzel Şey be Kardeşim' yeni bir çevirisi Rusya'da yayınlandı. Bu roman, Hikmet'in yaşadığı dönemde Rusça olarak, yetkili bir çeviriyle yayımlandı ve oldukça yoğun bir şekilde sansürlendi. Romanın yeni çevirisi, Yapı Kredi yayınevi tarafından yayınlanan kitabın en eksiksiz Türkçe metninden yapılmıştır.

Roman metni, Rusya'da "Komünistim ben" başlığıyla bilinen, ancak orijinalinde "emekçi" kelimesini kullanan, daha sonra Rusça'ya "çalışan, emekçi, çalışan kişi" olarak çevrilen ünlü bir şiir içeriyor.

Emekçiyim, Sevdayım tepeden tırnağa, sevda : görmek, düşünmek, anlamak, sevda : doğan çocuk, yürüyen aydınlık, sevda : salıncak kurmak yıldızlara, sevda : dökmek çelipi kanter içinde, Emekçiyim, sevdayım tepeden tırnağa...	Çeviri №1 Коммунист я: Любовь с головы до пят; Любовь – смотреть, размышлять, понимать, Любовь – к ребенку рожденному, Любовь – к пламени разожженному, Любовь – к звездам качели летят; Любовь – сталь, залитая с потом и кровь, Коммунист я: Любовь с головы до пят.	Çeviri № 2 Труженик я; Вдохновение с головы до пят. Вдохновение взгляда, мысли, сути. Вдохновенье – баюкать дитя, Вдохновение рассветать. Вдохновенье – сквозь тернии к звездам. Вдохновение – сталь закалять. Труженик я; Вдохновение с головы до пят.
---	--	--

Romanın son çevirisi, makalenin yazarı tarafından önerilen 1 numaralı çeviri varyantını içeriyordu ve aynı yıl, ünlü Rus şair, eleştirmen, çevirmen Viktor Toporov ile işbirliği içinde aynı şiirin yeni bir çevirisi oluşturuldu, ancak ne yazık ki romanın son çevirisine dahil edilmedi.

Ataol Behramoğlu'nun şiirlerinin Rusçaya çevirileri özel olarak anılmayı hak ediyor. Şair Behramoğlu aynı zamanda Rus dilinden edebi bir çevirmenidir ve aynı zamanda şiir, Rus klasik şiirini çeviriyor. Behramoğlu, Ankara Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Uzun yıllar komünistti ve Moskova Üniversitesi'nde staj yapmak için SSCB Yazarlar Birliği'nin daveti üzerine Moskova'da 2 yıl geçirdi. Başta Rus klasikleri olmak üzere Rus edebiyatının birçok eserini Türkçeye çevirdi. Halen İstanbul'daki üniversitelerde Rus dili ve edebiyatı dersleri vermektedir.

Eserlerini tercüme etmenin oldukça basit olduğunu belirtmek gerekir. Şiirler, kafiye, netlik, parlaklık ve görsellerin göreceli sadeliği açısından doğru, klasik bir ölçüyle yazılmıştır.

HER ŞEY ŞİİRDİR

Her şey şiidir, uğultusu rüzgarın
 Bir ırmağa usulcacık yağın kar
 Her gece okunan bir dua çocuklukta
 Göküüzünde bölük bölük turnalar

Her şey şiidir, sevinç ve keder
 Dünyada olmak duygusu
 Kıydai ıssız kayalıklarda
 Kendi başına ılıdayan su

Her şey şiidir, şimdi, şu anda
 Ak kağıt üstünde dolanan elin
 Karşiki avluda salınan söğüt
 Yandaki odada uyuyan bebeğim

Her şey şiidir ve imgeler ki
 Sancılı ve karmakarışıklırlar
 Bir elden bir başka ele geçen duyum
 İki ırmak gibi birleşen dudaklar

Her şey şiidir, çağrısı aşkın
 Bahar toprağından yükselen tütsü
 Umut ve acı, başlayan ve biten
 Yağmurun ve akıp giden hayatın türküsü

Her şey şiidir ve bir gün belki
 İlk aşkim, ilk göz ağrım şiidir
 Koynunda ona yazdığım mektuplar
 Bir yerlerden çıkıp gelecektir

Атаол Бехрамоглу**ВСЕ В МИРЕ - СТИХ**

Все в мире – стих; как ветра стон,
 Как снег, припорошивший берег;
 Как детская молитва перед сном,
 Как крики журавлиных стай, что в небе реют.

Все в мире – стих, восторг и грусть;
 Все в мире – радость полной жизни;
 На берегу, у тихих скал
 В воде сияют солнца брызги.

Все в мире – стих, - как здесь, сейчас
 Твоя рука, что бродит по бумаге,
 Как ветви ивы во дворе напротив нас,
 Как сны моей дочурки в спальне рядом.

Все в мире – стих и знаки, и они
 День ото дня – запутанней, большее.
 Тепло твоей протянутой руки,
 И губы – реки, слившись, ставшие полнее.

Все в мире – стих, призыв любви,
 Как пар, встающий над весенней пашней
 Надежда и страданье – что они,
 Как не начало и конец дождя, что льется лишь однажды?

Все в мире – стих, и будет день
 Когда на песнь прошедшей жизни
 Раздастся отклик: и любви былой томительную тень
 Навеят спетые поэтом письма.

<p>LENİNGRAD 1988</p> <p>“Avrupa Oteli” yakınlarında Delikanlı bir Puşkin Bakışları bulutlanmamış daha Alnında gölgesi yok kederin</p> <p>Beyaz yaşmaklı bir kocakarı Oturmuş üstünde bir bankın Yarım metrelik topuklar üstünde Geçiyor iri kalçalı bir kadın</p> <p>Aleksandr Sergeyeviç Puşkin Bizim Orhan Velî’yi animsatıyor İkisi de genç, dokunaklı Ve yaraları hâlâ kanıyor</p> <p>Adı Puşkin Parkı mı bu parkın İşte sabah güvercinleri Sırtımda bir tiril gömlek İlk gençliğimdeki gibi</p> <p>Yoksul giyimli bir küçük kız Fotoğraf çektiirdi anıtın önünde –Rusya içlerinden belli ki– Ve koşup gitti annesine</p> <p>Kovboy şapkalı bir turist Yetmiş yaşlarında filan Puşkin’i görüntüledi Çiklet çiğniyordu bir yandan</p> <p>Puşkin, elini uzatamadı Okşayamadı küçük kızı İsrarla baktığım yüzünde Tek çizgi kıpırdamadı</p> <p>Küçük kız büyür bir gün Ve okur Yevgeni Onegin’i Ama ne Rumeli Hisarını Duyacak, ne Orhan Velî’yi</p> <p>Geçiyor bir kedi sürünerek Anıtın önündeki çiçeklere Hoşça kal Puşkin, kardeşim Götürürüm selamını Orhan Velî’ye</p> <p style="text-align: right;"><i>Leningrad 1988</i></p>	<p>ЛЕНИНГРАД 1988</p> <p>У гостиницы «Европа» Стоит бронзовый поэт Его взгляд теперь высоко И в глазах печали нет</p> <p>Лишь старушка под вуалью Там присела на скамейку Пышнотелая красotka Топчет каблуком аллею</p> <p>Александр Сергеич Пушкин Как наш поэт Орхан Вели Оба к жизни небездушны И обоих предали</p> <p>Этот сквер – он тоже Пушкин Памятник и голуби На мне легкая рубашка – Словно так же молод я.</p> <p>В скромном платье – девчонка Памятник снимает Ждет их русская сторонка – Мать и дочь, скучая.</p> <p>Интурист в ковбойской шляпе На восьмом десятке. Пушкин есть, жвачки хватит, Камера в порядке</p> <p>Памятник руки не тянет Приласкать девчонку. Я уверен: нет, не взглянет Пушкин на ребенка.</p> <p>Та девчонка повзрослеет, Но не прочтет стихов Вели, Роман в стихах прочесть сумеет. Но увидит Румели.</p> <p>По скверу пробегает кошка, Потом валится на цветы. Прощай, мой брат, прощай мой Пушкин! Шлю твой привет в Стамбул – Вели.</p>
---	---

Bu makalenin yazarının yakın zamandaki deneyimi, Yunus Emre Enstitüsü'nün talebi üzerine Yunus Emre'nin 72 şiirinin Rusça'ya tercüme edilmesidir. "Yunus Emre Seçkisi" adlı kitabı, Prof. Erdoğan Boz tarafından derlenen ve Yunus Emre'nin Divanı ve Risâletü'n – Nushiyye'deki şiirlerin bir derlemesidir. Bu koleksiyon Süleymaniye Kütüphanesi Fatih koleksiyonundan bir el yazmasına dayanmaktadır.

Unutulmamalıdır ki Yunus Emre'nin eserleri defalarca Rusça'ya çevrilmiştir ve çevirmenler parlak, saygıdeğer bilim adamları, Türkolog ve edebiyat eleştirmenleriydi. En ünlü çevirmen Türkolog St. Petersburg Devlet Üniversitesi profesörü, Türkçe, Özbekçe, Türkmen, Tatar vb. yüz binlerce şiirini çeviren merhum türkolog Prof.Dr. Sergey Nikolayevich Ivanov. Onun yanı sıra Moskova türkolog, edebiyatçı Moskova Devlet Üniversitesi Türkologu Prof. Dr. Vladimir Borsovich Kudelin bazı çevirileri de içeren "Yunus Emre'nin Şiiri" adlı mükemmel monografiyi yazmıştı.

<p>RİSALETÜ'N-NUSHİYYE'DEN ŞİİR PARÇALARI</p> <p>sever dünyayı çün oldur îmanı susuzdur dünyeye kanmaz revânı neyi severisen îmanun oldur nice sevmeyesin sultânun oldur sevündür bil seni senden ileden ne severisen ol yanaya yiden ki sevdiğünden öte menzilün yok asıl mânî budur söz kelecî çok bu yolda dâvî sığmaz mânî gerek neyi kim severisen anı gerek buçuk gün turmayan aklun katında ne lâyük ola şahun hazretinde</p>	<p>Dünyayı sever çünkü ona bağlanmıştı; ruhu susamıştır, dünyaya kanmaz. Neyi seversen inancın odur; nasıl sevmezsin (çünkü) sultânın (efendin) odur. Bil, seni senden ayıran ve neyi seversen o yana çeken sevgindir. Sevdiğinden öte hedefin yoktur; lâf söz çok (ancak) asıl anlam budur. Bu uğurda benlik geçmez, hakikat geçerlidir; neyi seversen o gereklidir. Akıyla yarım gün hareket etmeyen; Hz. Allah'ın huzurunda neye lâyük olabilir?</p>	<p>Избранные стихотворения из «Книги наставлений»</p> <p>1</p> <p>Кто любит мир, тот к нему привязан; Тоскует душа: мир сплошной соблазн.</p> <p>Если любишь душой – в том твоя вера, А не любишь – тогда послушания мера.</p> <p>Знай: тебя от тебя отделяет любовь; Когда крепко полюбишь – тянешься вновью.</p> <p>Нету цели иной, кроме цели сердечной; Много слов, но их смысл всегда конечен.</p> <p>Самолюбие отбрось: этот Путь лишь для правды, Ну а правда нужна для душевного лада.</p> <p>Как может предстать пред Аллахом тот, Чей разум часто молчит?</p>
---	---	--

<p>2 yenür turmaz velî zerre gedilmez nereden geldiğini kimse bilmez erenlerdür bu dirliğe erenler yüzün mâşûkanun mutlak görenler hakikat bunlar ölmezler kalurlar ki her dem yiniden kısmet alurlar yunus cümle sözün senün ferîde çü söz senündür ol sen işide niçe sözün varısa sana söyle hâs u âm gönlini şey'ullah eyle ki zîra cümle iş ulularundur temennâ eylegil yol bularundur</p>	<p>2 (Dünya nimetleri) durmadan yenir fakat zerresi eksilmez; nereden geldiğini kimse bilmez Bu hâle erenler; sevdiğinin (mürşit) yüzünü mutlak gören erenlerdir. Bunlar gerçekten ölmezler, yaşarlar; her an yeniden nasiplenirler. Yunus, senin bütün sözlerin eşsizdir; söz senin olduğu için (önce) onu sen dinlemelisin. Ne kadar sözün varsa kendine söyle; aydın ve halkın (herkesin) gönlüne Hz. Allah için bir şey yap. Bütün iş önderlerin olduğu için; onlara) saygı göster, (doğru) yol onlarındır.</p>	<p>2 Мирские дела никогда не пройдут; Почему ничто не меняет их суть? Кто постиг мирских дел суть, К лику Друга стремится прильнуть. Познавшие правду останутся жить, Чтоб судьбы каждый миг с начала прожить. Юнус, твои речи всегда важны; Следуй им, раз они тобой сложены. Сколько б ни было слов – тверди их себе, Ради света Аллаха в сердцах всех людей. Уважение тем и вечный почет, Кто пройдет по пути, кто шагает вперед.</p>
--	---	---

Yunus Emre'nin şiirlerini tercüme ederken bazı zorluklar ortaya çıkar. İlk zorluk, Orta Çağ Osmanlı ölçü ve kafiyelerine riayet edilmesi gerektiğidir. Elbette Rus dilinin fonolojisi ve morfolojisi, çeviride aruz'un yeniden yaratılmasına izin vermez, ancak en azından mesnevi ve gazellerin kafiye özelliği olan rediflerin çeviride yeniden yaratılması gerekir.

Bir diğer önemli nokta da tasavvuf terminolojisinin tekdüzeliğe sıkı sıkıya uyulması ve çok doğru bir şekilde aktarılmasının çok önemli olduğu ve bunu tüm şiirlerde tek bir anahtar ve üslupla yapması önemlidir. Bu, çevirmenin kafiye yeteneğini de sınırladığı için ek bir engel oluşturur.

Tahsin Şimşek

TELKIRMA SABIRLARDA

Neler çekti kadınlar
Kadınlarımız
Zeus'tan
Ve o zeusçuklardan

Merakına yıldırımlar indirilen
Semele çekmedi yalnızca,
O gün bugündür
Metis ile Temis
Demeter ile Leto
Belleklere nakışladıkları
O telkırma sabırlarla...

Evet, unutmadı hiçbir kadın
Eurinome, Diyone, Danae
Antiyope, Aygina, Taygete
Kallisto Pluto, Laodameya ile
1 Mayıs seherlerinin yedivereni
Maya'nın yaşadıklarını,
İyo ile Niyobe'nin
O tek damlası
Taşlar delen gözyaşlarını,
Europe, Leda, Alkmene, Elektra'nın o
Amforalar çatlatan kahırlarını...

Hele burunlarından getirilen o
Sancılar ezgisi analıklarını...

Unutmadı hiçbir kadın
Çünkü Mnemosine'nin
Belleği hâlâ sağlam,
Çok ama çok taze evet
Tenin dolunay güncesi de
Başta Hera Düşünmedi hiçbir kadın
Bir "yakışıklı çoban" olarak erkeğini
Hele bir 'kartal'
Azgın bir 'boğa'
Ya da boynuzlu bir "geyik" olarak
Yad yaban Yavan bir hayatta...

Demeter
(Sagalossos'tan)
[... belleğe nakışlanan /
o telkırma sabır...]

Evet, ne bir 'kuğu'yla
Sevişmeyi düşledi
Ne de o alacakaranlık "bulut"u altında
"Ateş" ya da "altın yağmuru"na kesen
Etekli "hem cins" bir şempaze
Ya da 'satir'le yatağa girmeyi...
Hele "kendi kocası" kılığına girivermiş
Başka bir erkekle asla
Hiçbiri...

Ve unutmadı hiçbir kadın
Hem de hiçbir zaman
Ellerinden düşürmedikleri
Bellerinin
O "erk..." sopaları
Ve dillerinin Priyap safsatalarıyla
Caka satan o Zeus'tan
Ve zeusçuklardan çektiklerini...

Çünkü neden
Çok ama çok basit,
Madem bellek açtı kapıyı ardına kadar
Hadi, görelim o halde onun
Zamana düştüğü o notu da

Yaşam affetmez
Muhtaç olduğunu seveni
Ve ölümcüldür kanıksamak
Sevmez asla
Gönüllü hiçbir unutkanlığı

* Adların, Türkçe okunuşlarına göre yazılmasına özen gösterilmiştir.

Gürgeç Korkmazel'in "Bizim Barış" Adlı Küçürek Öyküsü Üzerine Bir Okuma

Hüseyin Ezilmez*

Öz

Günümüz Kıbrıs Türk edebiyatının üretken sanatçılarından biri olan Gürgeç Korkmazel, şiir, öykü ve çevirilerinin yanı sıra Kıbrıs Türk yazını için henüz çok yeni bir tür sayılan küçürek öyküde de eser verir. Küçürek öykü, betimleme ve tahlile dayanmayan, yalnızca bir anın saptaması olan, yazarının dile hâkimiyetini, kelime dağarcığını, kurgu yeteneğini, duygu ve düşünce dünyasının derinliğini gösteren oldukça kısa ve yoğun anlatılardır. Az sözcükle çok şey anlatan küçürek öykü, millî değerlerden ziyade bireysel öğeleri öne çıkaran; yalnızlık, umutsuzluk, bunaltı, topluma yabancılaşma, kimliksizlik ya da kimlik arayışı ana izleklerinden hareket eden bir türdür.

Bu çalışmada, yazarın *Gizli Hazırlık* adlı son kitabında yer alan "Bizim Barış" başlıklı küçürek öyküsü incelenmiştir. Söz konusu metin, geleneksel değer hükümleri ile sosyal normlara meydan okuyan bireyin trajik durumunu yansıtır. Öykünün kahramanı olan Barış, hünsa (er dişi) özelliği taşıyan yönüyle toplumun kabul etmediği bir bireydir. Barış, kendi kimliğini arayıp bulurken, gelenekler ve sosyal baskı onu toplumdan uzaklaştırıp yalnızlaştırmıştır.

Anahtar kelimeler: Gürgeç Korkmazel, küçürek öykü, er dişilik, birey, kaçış, kabulleniş, toplumsal baskı.

An Analysis on Gürgeç Korkmazel's Short-Short Story " Bizim Barış"

Abstract

Gürgeç Korkmazel -one of the productive artists of the Modern Cyprus Turkish Literature- produces work not only in the field of poetry, short story or translation but also in short-short story which is considered a very new genre for the Cyprus Turkish Literature. Short-short stories are extremely brief and condense narratives that focus on a specific moment and demonstrate writer's command over the language, vocabulary knowledge, ability for fiction and the depth of writer's thoughts and feelings. They are not based on descriptions and analyses. Short-short story is a genre which conveys a great amount of information with a limited vocabulary, highlights individualistic components rather than national values; revolves around the main themes like solitude, desperateness, anxiety, social alienation, disidentification or search for identity.

In this study, "Bizim Barış" which is a short-short story appeared in the last book of the writer (*Gizli Hazırlık*) was analysed. The text in question, portrays the tragic situation of the individual who challenges the traditional system of values and social norms. Barış who is the protagonist of this short-short story is an individual rejected by the society due to one's having intersexual characteristics. On the one hand Barış searched for their identity and found it, but on the other hand the traditions and the social pressure they were exposed to resulted in their alienation and isolation.

Key words: Gürgeç Korkmazel, short-short story, intersexuality, individual, escape, acceptance, social pressure.

* Dr. KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Genel Ortaöğretim Dairesi.

Giriş

İnsanın modern ve güncel yönlerini irdelerken en küçük anlatı olma özelliğini de elinde bulunduran küçürek öykü, Kıbrıs Türk edebiyatında Gürgeç Korkmazel tarafından denenmiş yeni bir türdür. Gerçi Mehmet Kansu'nun bazı öykü kitaplarında *anlatı* başlığıyla adlandırmış olduğu yazılarından bir kısmı, deneme ve küçürek öykü arasında gidip gelen özellikleriyle bu türü hatırlatmaktadır.

Küçürek öykü, Türk edebiyatında da teorisi henüz oluşturulmamış yeni sayılabilecek bir öykü tarzı olduğundan "minimal öykü", "çok kısa öykü", "öykücük", "kısa kısa öykü", "mini öykü", "mini kurgu", "hızlı kurgu", "kısa kurmaca", "kıpkısa öykü", "mesel" ve daha bu neviden pek çok terim ve kavramla adlandırılır (Buran, 2012: 23). Türk edebiyatında, *küçürek öykü* adını ilk kullanan kişi Prof. Dr. *Ramazan Korkmaz*'dir. Küçürek öyküler; betimleme ve çözümlemeye dayanmayan, yalnızca bir anın saptaması olan anlatılardır. Çok kısa olmalarına rağmen bu öyküler yazarının dile hâkimiyetini, kelime dağarcığını, kurgu yeteneğini, duygu ve düşünce dünyasının zenginliğini gösteren yoğun anlatımlardır. Bunlar öğüt verme, karakter geliştirme, okuyucuyu belli bir noktaya taşıma gibi amaçlar gütmeyen, yoğun ve sıkıştırılmış niteliği ile şiire de yakın durmaktadır. Küçürek öykülerde kısılğın ortaya koyduğu yoğun anlatım, çoğu zaman beraberinde kapalı-imgeli anlamları da getirir. Küçürek öykü uzadıkça okuru uyaran, vurucu etkisini yitirir. Ekseriya yabancılaşma, toplumdan kaçış, yalnızlık, umutsuzluk, bunalım ve benzeri ana izlekler üzerine kurulan küçürek öyküler daha ziyade birey merkezlidir. Bu tür, her şeyin süratle değiştiği tüketim çağının ve modernizmin bir getirisidir. Türk edebiyatında başta Ferit Edgü olmak üzere Haydar Ergülen, Hulki Aktunç, Necati Tosuner, Vüs'at O. Bener, Murat Yalçın, Tarık Dursun K., Tarık Günersel, İsmet Kür, Tezer Özlü, Sadık Yalsızuçanlar, Refik Algan gibi imzalar küçürek öyküde eser veren yazarlardandır. Bu tarzda yazan sanatçıların sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Günümüz Kıbrıs Türk edebiyatının üretken yazarlarından biri olan Gürgeç Korkmazel (d.1969),

şiir, öykü ve çevirilerinin yanı sıra küçürek öyküde de eserler verir.¹ Güçlü bir anlatım tekniği ve dili olan Korkmazel'in öykücülüğünün belirgin özellikleri genellikle durum/kesit tarzını kullanması, özlü, vurucu, şaşırtıcı kısa öyküler kaleme alması, insan-hayat-doğa izlekli öykülerinin merkezine Kıbrıs'ı yerleştirmesi ve Kıbrıs'ın Türk tarihi öncesi Lüzinyan, Venedik gibi Latin idaresindeki dönemlerini de öykülerine taşıması, tema olarak cinsellik ve erotizmden bolca yararlanması, kahramanlarını modern insanı yansıtan yalnız, bunalımlı, saplantılı, karamsar, intihara meyilli, hayatlarının ortasına cinselliği koymuş ya da eşcinsel olan uyumsuzlardan seçmesi şeklinde sıralanabilir. Baki Asiltürk'e göre Korkmazel'in öyküleri otobiyografik ağırlıklıdır: "Yazarın Kıbrıs ve Britanya yaşantıları çoğu öyküsünün çıkış noktasını meydana getiriyor." (Asiltürk, 2019: 381). Gürgeç Korkmazel, ilk defa *Sırkıran* (2013) öyküleri içinde "Kısacıklar" başlığı altında topladığı 15 adet küçürek öyküsünden sonra, 2018'de *Gizli Hazırlık* adlı müstakil küçürek öykü kitabını yayımlar. Bu kitap Kıbrıs Türk edebiyatının tamamı küçürek öykülerden oluşmuş ilk eseri olması yönüyle önem arz eder. Korkmazel, küçürek öykü yazmanın öyküye göre daha zor bir uğraş olduğunu düşünürken bu alandaki boşluğu doldurmak ve küçürek öyküye olan ilgiyi artırmak amacını da taşıdığını belirtir:

"Kısa öykü yazmak, öykü yazmaktan daha zor bir uğraş benim için. Zorlandığım, tam olarak üstesinden gelemediğim öyküler de var Gizli Hazırlık'ta. Kitabın en önemli amacı bu alandaki boşluğu görünür kılmak, kısa öykü üzerine daha çok konuşulmasını sağlamak ve belki biraz da örnek teşkil etmek." (Ruso, 2019: 79).

² Yazarın bugüne kadar yayımladığı eserler şunlardır: Şiir kitapları: *Yarımlık* (1992), *Psi!* (1994), *Yolyutma* (2000), *Augur* (2005), *Kelebek Tekmelemek* (2011), *Sakangur* (2015); öykü: *Yağmur Yüzünden* (2008), *Sırkıran* (2013), *Gizli Hazırlık / Çok Kısa Öyküler* (2018); çeviri: *Taner Baybars, Tilki ile Çobanaldatan: Toplu Şiirler (1951-2001)* (2007), *John Clare, Yasak Yerlerde Dolaştım* (2012); antoloji: *Modern Kıbrıslı Türk Edebiyatı Dizisi / A Series of Modern Turkish Cypriot Literature, Öyküler / Short Stories* (2009), *Kıbrıslı Şiiri Antolojisi* (2010); anlatı: *Uykusuzluk Kitabı / Gece Gezintileri* (2017), *Jenan Selçuk, Oya Akın, Rana Şenol ve Orhan Eskiköy ile birlikte*; yayına hazırladığı kitaplar: *Kaya Çanca: Yaşamı ve Eserleri* (2010), *Taner Baybars: İspinozlar (Dergilerde Kalanlar)* (2014).

Küçürek öykünün karakteristik verimleri olan Korkmazel'in bu öyküleri için, "öz yaşam öyküsünden kesitler aktardığı" ve "cinsellik izleğinin" yoğun olarak kullanıldığı değerlendirilmesi yapılır (Yıkık, 2019: 70).

Bizim Barış Öyküsünün Tahlili

Bizim Barış

"Eskiden bizim mahallede otururdu Barış. İyi huylu, uyumlu, yardımseverdi; aynı zamanda alingan ve yumurta kabuğu kadar kırılıyordu. Tanıdığımız tek hünsaydı. Türkçesi nasılsa Rumcası da öyleydi, gönüllü tercümanlık yapardı herkese. Aile ve mahalle baskısından bunaldığı zamanlarda: "Büyük bir ateş yakıp dinimi, milliyetimi ve cinsiyetimi, hepsini içine atmak istiyorum." derdi. Apar topar, hiçbir şey söylemeden taşındı bir gün mahalleden. İki söylenti çıktı: Birincisine göre, din değiştirmişti. İkincisi ise, yan komşuları Maria Hanım'ın kocası ile ilişkisi olduğu yönündeydi. Anne babası susuyordu. Tek kardeşi Savaş ise, gazete-ye ilan verip kardeşlikten reddetti onu." (Korkmazel, 2018: 5).

Gizli Hazırlık'ta yer verilen *Bizim Barış* adlı öykü, Barış isimli kahramanın şahsiyet ve hayatının kısaca anlatılması biçiminde düzenlenir. Öykünün ilk paragrafında başkahraman Barış tanıtılır. Onun ruhî (moral) portresi ortaya konurken, bütün hayatına yön vermiş olan *er dışılık* özelliğine dikkat çekilir. İkinci paragrafta ise, bu özelliğinden dolayı "insan-insan" ve "insan-toplum" ilişkilerinde yaşadığı çatışmalar neticesinde, bireyin bunalımlarının öne çıkmasıyla cemiyetten kaçma isteği ifade edilir. Üçüncü paragrafta Barış'ın sessiz sedasız mahalleyi terk edişine tanık olunur. Ancak kahraman yaşadığı ortamdaki kaçsa bile, onun geleneklere karşı çıkan yaşam tarzı, toplum tarafından konuşulmaya, hatta cezalandırılmaya devam eder.

Anlatının küçürek öykü olarak vasıflandırılmasının birinci sebebi *kısalığıdır*. Dolayısıyla öykünün içeriksel ve nesnel ölçüleri, küçük boyutlara sahiptir. Bu açıdan bakıldığında az sözcükle çok şey anlatan *Bizim Barış*, 12 cümle ve başlığıyla birlikte 90 sözcükten oluşan, oldukça yoğunlaştırılmış bir anlatıdır. Korkmazel, okuyucu üzerinde sanatsal bir etki yaratmak ve bu etkiyi artırmak gayesiyle metnin içeriğinin boyutlarını kasıtlı olarak küçültmüştür. Barış, hünsa/er dışı yani "hem erkek hem de dışı gametleri bulunan birey" (*Türkçe Sözlük*, 2005: 642) özelliğine haiz olmakla *sıra dışıdır*; toplumun donmuş zihniyet anlayışını simgeleyen sıradan, ezberlenmiş ilişkilerinin ötesinde yaşadığı için de aile ve mahalle baskısına maruz kalır. Barış, toplum tarafından kuşatılmışlığın bunalıtısını aşmanın tek yolunu *yanmakta* görür ve "Büyük bir ateş yakıp dinimi, milliyetimi ve cinsiyetimi, hepsini içine atmak istiyorum." der. Çünkü "ateşle her şey değişir." (Bachelard, 1995: 55). Bireyin ateşte yanarak, dinini, milliyetini ve cinsiyetini yok etmesi tekleşme ve bireyselleşmesidir. Ateş; değişme, dönüşme, yenilenme ve arınma anlamı taşır. Yakılan ateş ile, *yanan birey* tamamlanacaktır. Barış, bu düşüncesini eyleme dönüştüremediğinden çareyi mahalleyi terk etmekte bulur. Onun mahalleyi terk edişi, kendi değerleriyle yüzleşmesi ve kendini tanıyışıdır. Bu kaçış, aynı zamanda insanın dünya hayatındaki beklenti ve arzularını sembolize eder.

Gürgeç Korkmazel'de cinsellik izleği, heteroseksüel bağlamda ele alındığı gibi eşcinsel yönelimler biçiminde de tezahür eder. *Bizim Barış'ta* cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğinin kişi üzerinde yarattığı travmaya değinilir. Yazar, bu öyküsüyle âdeta tabuların üzerine gider. "Cinselliğe bu denli odaklanması, yazarın tabu tanımaz bohem kişiliğinin öykülerin ruhuna sirayet etmesi olarak okunabilir." (Yıkık, 2019: 70). İnsan var olduğu sürece er dışılık de var olmuştur. Tıp, iki cinsiyetli doğmuş kişileri *ara cinsiyetli* gibi bir anlama gelen *er dışı / hünsa* (*Hermafrodit-İnterseksüel*) olarak tanımlar (*Sağlık Ansiklopedisi-3*, 1982: 480). Er dışilerin bazılarında

erkek özellikleri, bazılarında da kadın özellikleri daha ön planda bulunmaktadır. Buna bağlı olarak da kişi sosyal çevresinde kadın veya erkek olarak davranmaktadır. Er dişiliğın bir çeşidi olan ve *Psödohermafroditizm* denilen vakalarda “kişide testis bulunmakta, cinsiyet kromozomları XY yani erkek olmakta, fakat cinsel organları ve ikincil cinsiyet karakterleri kadına benzemektedir. Bu gibi kimseler toplum içinde tamamen kadın olarak davranırlar.” (*Sağlık Ansiklopedisi-3*, 1982: 480). Öykünün kahramanı Barış da doğuştan çift cinsiyetli yaratılan bir *psödohermafrodit*dir. Dolayısıyla erkek görünümü bir kadın olarak toplumda var olmaya çalışmış; aşk, sevgi, seks, cinsel tatmin gibi ruhî ve fizikî ihtiyaçlarını komşusu Maria Hanım’ın kocasıyla gidermiştir. Ancak toplumsal baskı bu tarz kişilerin her hareketini kısıtlar. Toplum, şüphe götürmez bir cinsiyete sahip – kadın yahut erkek – her ferdin varlığını kabul ederken, doğuştan tek yönlü bir cinsiyet ya da ruh taşımayan veya eşcinsel olan bireyleri umumiyetle reddeder. Egemen düşünce, toplumsal değerler ve inançlar bağlamında Barış’ın kendi istemiyle cinsel kimliğini taşıması, cinsel seçimlerini özgürce yapabilmesi mümkün değildir. Barış, erkek görünümünden dolayı, toplumca belli bir kimliğe bağlanmış olduğundan ve buna karşı çıkacak söz hakkı olmadığından ruhî bakımdan bunalımlı bir tiptir. Onun için, mevcut durumdan kurtulmanın yolu *kaçıştır*: “Apar topar, hiçbir şey söylemeden taşındı bir gün mahalleden.” (Korkmazel, 2018: 5).

Barış’ın kaçışıyla beraber mahallede iki söylenti hâsıl olur: “Birincisine göre, din değiştirmişti. İkincisi ise, yan komşuları Maria Hanım’ın kocası ile ilişkisi olduğu yönündeydi.” (Korkmazel, 2018: 5). Barış’ın din değiştirdiği yönündeki görüş, onun ruhî dünyasını anlamlandırmak bakımından önemlidir. Zira din değiştirme olgusu bir bunalım ve iç çatışmanın neticesidir:

“Birbiriyle çatışan iki meyil, insanı şiddetli bir surette kâh inanmaya, kâh inanmaya sevk eder; ihtida eden ruhlarda bir huzursuzluk, bir insicamsızlık vardır. On-

lar, hayatlarının bir merhalesinde ruhî bir sistemden onun tamamıyla zıddı bir ruhî sisteme geçerler; bu, yavaş yavaş veya birdenbire olur. (...) İhtida, yalnız fikirlerde olmaz; ihtida haddizatında psikolojik bir değişmedir. Hayatın muayyen bir anında, hariçle pek az ilgisi olan ruhî bir değişme vuku bulur. Bu değişme şahsın dünya görüşünü, fikirlerini, hassasiyet tarzını baştan aşağı değiştirir.” (Kaplan, 1995: 63).

Mensubu buldukları din ve toplumun kurallarına veya ahlâk anlayışına göre yaşamayan kişiler, cemiyetin baskısıyla karşılaştıkları ya da dışlandıkları zaman, geçirdikleri duygusal karmaşa ve ruhî sarsıntılarla ya din değiştirirler ya da dinsiz olurlar. Öyküdeki kahramanın din değiştirdiği yönündeki yargıyı bununla açıklamak mümkündür. Barış’ın özgür hissedebilmek ve kendi seçtiği cinsel kimliği yaşayıp kabul görebilmek adına, ailesini, geçmişini ve toplumunu geride bırakarak dinini değiştirdiği rahatlıkla düşünülebilir.

Barış’ın anne ve babası, kardeşi Savaş, komşu Maria Hanım ve Barış’ın sevgilisi olduğu sanılan Maria Hanım’ın kocası, öyküde yardımcı kahramanlar olarak çizilen, tabloyu tamamlayan dekoratif unsurlardır. Maria Hanım ve Maria Hanım’ın adı verilmeyen kocası sadece adları ile geçerken, anne ile baba susma-konuşmama, Savaş ise gazeteye ilân verip kardeşlikten reddetme eylemleri ile öyküye dâhil edilirler. Savaş, toplumda egemen olan geleneksel ahlâk anlayışını simgeler. Onun gazeteye ilân verip Barış’ı kardeşlikten çıkardığını duyurması, geleneksel düzenin ve namus anlayışının esenliği ve korunması için atılmış bir hamledir. Ayrıca yazarın, bu kahramanın temsil ettiği zihniyetten dolayı ona *Savaş* adını vermesi de herhalde tesadüf değildir. Barış’ın mahalleden kaçmasından sonra, anne ve babanın susması çaresizliğin ve tükenişin göstergesi olmakla birlikte, aynı zamanda bir kabullenıştır: “Bu sessizlik dilin bir anıdır; susmak dilsizleşmek değildir, konuşmaktan kaçınmaktır, yani gene bir tür konuşmadır” (Sartre, 1999: 28).

Bizim Barış, “öykü kipi” de denilen –di’li geçmiş zaman ile kurgulanmıştır. Üçüncü şahıs (gözlemci) anlatıcının aktardığı bu metinde mekân bir *mahalle*dir. Mekânın mahalle olduğu öykünün hem başında hem de sonunda zikredilir. Mahalle gibi açık bir mekânın tercih edilmesi, Barış’ın dramının ortaya çıkması için tasarlanmıştır. Zira toplumsal baskının/sosyal normların en yoğun hissedildiği yerlerden birisi, geleneksel komşuluk ilişkilerinin yaşandığı mahallelerdir. Zaman ise yaşanıp bitmiş, geçmiş bir zaman dilimidir. Kıbrıslı Türkler ile Rumların komşu oluşu, Barış’ın çok iyi Rumca konuşması gibi veriler, vaka/olay zamanının iki toplumun iç içe yaşadığı 1974 öncesinde geçtiğini düşündürür. Metinde olay zamanını bildiren kesin bir tarih olmasa da, anlatma/öyküleme zamanı “eskiden”, “aile ve mahalle baskısından bunaldığı zamanlarda”, “bir gün” gibi ifadelerle verilir. Böylece küçürek öykünün diğer bir özelliği olarak, metinde zaman ve mekân unsurları yok denecek kadar azaltılmış, dikkatler yalnızca Barış’ın üzerinde yoğunlaştırılmıştır.

Sonuç

Geleneksel değer yargılarının insanlar üzerindeki baskısı, bunların karşısında duran bireyin yaşam serüvenini trajikleştirebilmektedir. Gürgenç Korkmazel, *Bizim Barış* adlı küçürek öyküsünde, geleneksel değer hükümleri ile sosyal normlara meydan okuyan insanın, insanlığın trajik durumunu dile getirmiştir. Yazarın küçürek öykülerinde verdiği mesajların çoğu, yaşama karşı bir kafa tutuş, protesto veya başkaldırıcı ifade eder. Korkmazel’in *Bizim Barış* öyküsünde karşı çıktığı ya da başkaldırdığı durum ise, toplumsal baskının birey üzerindeki menfi etkisidir. Gürgenç Korkmazel’in gerek öyküde gerekse şiirde sağlam bir yer edindiğini ve eserlerinin yalnızca edebiyattan haz almak için değil, barındırdığı çok zengin malzeme sayesinde akademik okumalarla da incelenmesi gerektiğini belirtmek isterim.

KAYNAKÇA

- Asiltürk, Baki (2019). “Gürgenç Korkmazel”, *Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi (1571-2017)*. C.5. Yay. Haz. İsmail Bozkurt, Oğuz Kartal, Nihal Solak. Ankara: Kıbrıs Türk Edebiyatı Araştırma ve Tanıtma Projesi Yayını, s. 381-383.
- Bachelard, Gaston (1995). *Ateşin Psikanalizi*. Çev. Aytaç Yiğit. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Buran, Ahmet (2012). “Bilim Alanlarında Terimlerin Önemi ve ‘Küçürek Öykü’ Terimi”, *Turkish Studies*, Volume 7/4: 21-25.
- Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi / Küçürek Öykü Özel Sayısı (2013). S. 65. Ankara: Semih Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık.
- Kaplan, Mehmet (1995). *Tevfik Fikret / Devir-Şahsiyet-Eser*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Korkmazel, Gürgenç (2018). *Gizli Hazırlık / Çok Kısa Öyküler*. Lefkoşa: Bilinçaltı Yayınları.
- Ruso, Fatoş Avcısoy (2019). “Çok Kısa Olanı Düşünmek”, *Uçsuz, Edebiyat ve Eleştiri Dergisi*. S.6: 78-81.
- Sağlık Ansiklopedisi-3* (1982). İstanbul: Görsel Yayınları, s. 480-483.
- Sartre, Jean Paul (1999). *Varoluşçuluk (Existentialisme)*. Çev. Asım Bezirci. İstanbul: Say Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: TDK Yayınları.
- Yıkık, Ahmet (2019). “Gizli Hazırlık-Haz ve Acı Arasında Gidip Gelen Kalem”, *Uçsuz, Edebiyat ve Eleştiri Dergisi*. S.6: 69-72.

Mehmet Çevik

YALAN

sen nasıl bir yalansın öyle
en çok da ben inanıyorum
fersiz gözlerimde nilüferler yüzüyor
ayaklarım bir bir
uzayda yeminlerimi eziyor
çocukluğum
bitpazarı tezgâhlarında paslı yıldız kümesi
ne çok düşsem de dizlerimden tanıyorum
çaresizlik değil
belki bir tercihtir hatta
çarelerime rağmen kanıyorum

sen nasıl bir yalansın öyle
yüzümden içeri
beyaz bir rüzgâr esiyor
gece yarıları
dilek ağaçlarından kopan nefesin
pes etmeyi bilmeyen tırnaklarımı kesiyor
hangi teze bağlı gerçekliğim bilmem
bilmem senden başka hangi ispata dayanıyorum
her seferinde toprakla zımparalayıp derimi
baştanbaşa
kat kat rengine boyanıyorum

sen nasıl bir yalansın öyle
hangi dilde duysam
annem konuşuyor sanıyorum
fakat
üç vakte kalmıyor
gökten hiç elma düşmeden
gerçeğin kamçısıyla uyanıyorum

Küçürek Öyküler

Canan Domurcaklı

ADAMLA KUŞ

Bir gün bir kuş geldi kondu adamın bahçesine. Kanatları tarçın rengi; sırtı kızıla çalan sütlü kahverengiydi. Kanatlarında ve kafasında tozpembeden benekler vardı. Kuyruğu kül renginden devetüyüne çalıyordu. Bir zaman dolaştı bahçede bu kuş; bir zaman izledi bu kuşu adam. Sonra adamın bahçesinde dalları tarçın rengi, gövdesi sütlü kahve ağaçlar büyüdü. Ağaçların tepesinde tozpembe çiçekler açtı. Bahçenin dört bir yanında kül renginden devetüyüne çalan otlar yeşerdi. Bir daha da haber beklemedi adam.

ADAMLA DENİZ

Ömründe ilk defa deniz görüyordu adam. Uçsuz bucaksız, masmavi bir toprağa benziyordu deniz dedikleri; kımıl kımıldı üstündeki örtü. Bu mavi örtü kenara gelip açıldıkça deniz kabukları, şeytanminareleri vuruyordu kıyıya. Deniz kabukları açıktı, şeytanminareleriye delik... Ne tuhaf, dedi adam. Birer birer topladı onları; heybesinin gözüne koydu. Gittiği köylerde, kasabalarda denizi bilmeyenlere çıkarıp gösterdi deniz kabuklarıyla şeytanminarelerini. Deniz kabukları açıktı, şeytan minareleriye delik... Ne tuhaf, dedi görenler. Ne tuhaf, dedi adam. İşte bu cümleden başlayarak onlara denizi anlattı.

ADAMLA KEDİ

Adam kediyi oturttu kucağına. Başını okşamaya başladı; kulağındaki girinti çıkıntıları, boynundaki küçük çukuru, gövdesindeki beyazlığı... Bir kadını okşar gibi. Kedi bir iki güzel söz bekledi adamdan; onu herhangi bir kedi gibi görmediğini gösteren meraklı birkaç soru... Adam kediyi okşamaya devam etti. Bir kadını okşar gibi... Kedi aniden atladı adamın kucağından aşağı. Patileriyle boynundaki kolyeyi söktü. Kolye sökülürken boynu kanadı. Boynu kanarken uzaklara doğru koşmaya başladı. Kediler için söylerlerdi de inanmazdım diye düşündü adam. Kedinin kanayan boynundan hiç haberi olmadı.

Şiir ve Metafizik

Umut Yaşar Abat

Felsefenin bir dalı olan metafizik, varlığın tüm özelliklerini, bir bütün içerisinde inceleyen bilgi dalıdır.

Varlığın soyut- somut, tüm unsurlarını ele aldığı için metafiziği, varlığı varlık olarak inceleyen bilgi dalı olarak da tanımlayabiliriz.

Yani metafizik varlığın hem maddi (somut) hem de manevi (soyut) alanında atını oynatırken felsefenin bir dalı olarak değil, bizzat felsefenin kendisi olarak, yani felsefe olarak nitelendirilmiş ve tanımlanmıştır. Bu bağlamda ilk çağlarda felsefe ile metafiziğin tanımı ve anlamı birdir.

Hatta metafiziğe ilk felsefe dedikleri gibi son felsefe diyenler de olmuştur. Böylece varlığı var eden 'ilk varlığa' gönderme yapılmış olmaktadır. Bu bağlamda metafiziğe 'ilk felsefe' anlamı yüklenilmiştir.

Varlığın ulaşacağı son hedef de yine kendisini var eden varlık, ulaşılmak istenen, hedeflenen, nihai varlık 'erek varlık' olduğu için burada da metafiziğe 'son felsefe' anlamı yüklenilmiştir.

Metafiziğin ilk çağlardaki temel anlamı bu iken bilimsel gelişmelerden sonra ilerleyen tarihsel süreçte metafizik bilim dışı konuları inceleyen bir bilgi dalı olarak nitelendirilmiştir.

Yani metafizik, deneyin ve gözlemin dışında kalan soyut varlıklar alanını, deney üstü, doğa üstü soyut ve özellikle dinsel inanç değerlerine ilişkin yargılarımızı da inceleyen bir bilgi dalı olarak tanımlanmıştır. Metafiziğin bu tanımı halen de geçerliliğini korumaktadır.

Böylece metafiziğin anlamı daraltılmış yani varlığın somut unsurları metafiziğin konusu olmaktan çıkartılmış ve metafizik sadece tanrı, ruh, ölümsüzlük, özgürlük gibi soyut konuları yani beş duyu verisiyle algılayamadığımız, beş duyu verisini aşan, inanç ve inanç değerleri gibi konuları inceleyen bir bilgi dalı olarak ele alınmıştır.

Bu bağlamda metafizik deneyi ve gözlemi yapılamaz, doğruluğu veya yanlışlığı ispat edilemez, salt değer yargısı olarak inancın ve değer yargılarının en azından bireysel ruhumuzdaki hissedilişini dile getiren (dile getire bildiğimiz kadar) soyut, tinsel (ruhsal) ve dinsel de içeren bir bilgi alanıdır.

Metafiziği ister ilk çağlardaki gibi geniş anlamıyla hem maddi hem manevi dünyada at oynatan bilgi dalı anlamında ele alalım, ister bilimsel dönemle başlayan sadece tanrı, ruh, ölümsüzlük ve özgürlük gibi manevi, soyut varlıkları inceleyen bilgi dalı olarak ele alalım şiirle metafiziğin bağı hiçbir zaman kopmamıştır ve hiçbir zaman da kopmayacaktır, kopamayacaktır.

Çünkü şiir de, metafiziğin her iki anlamında olduğu gibi, hem evrenin fiziki doğasına içkin (mündemîç), evrene ilişkin, evrene dair, beş duyu verisiyle kavrayabildiğimiz alana, hem de aşkın (müteal, transendent) yani evrenin fiziki doğasının dışında, üstünde olan, beş duyu verisiyle kavrayamadığımız, doğa üstü, doğa dışı dediğimiz dar anlamıyla günümüzde metafizik dediğimiz alanla hep iç içe olmuştur, iç içe olacaktır ve olmak zorundadır.

Çünkü sanatsal söylemin bizzat kendisi metafizik bir nitelik taşır. İspatlanamaz, deneyi yapılamaz, doğrulanamaz, yanlışlanamaz ama derin, soyut bir söylem taşıdığı için hiçbir sanat dalı metafiziğin dışında, metafizikten bağımsız (müstağni) değildir ve olamaz.

Şiir de bir sanat dalı olduğu için haliyle şiirin de metafizikten kopuk ve metafizikle alakasız olması mümkün değildir, düşünülemez.

Yine şiir de hem evrene ilişkin hem de evreni aşan alana, yani doğa üstü metafizik alana ilişkin söylemlerde bulunduğu için, demek ki şiirin felsefe ve metafizikle ya somut dünyada, ya soyut dünyada ya da her ikisinde de birlikte olabilecekleri gerçeği kaçınılmaz bir gerçektir.

O halde şiirin de, metafiziğin de soyut ve somut olanın dışında bir alanda kendilerini ifade edecekleri bir alan, bir söylem, bir dil yoktur. Çünkü bunlar (soyut ve somut varoluş biçimleri) hem evrenin hem de insani varoluşun sınırlarıdır.

Evreni ve dili aşan yeni bir kainat varsa, oluşursa, oluşur mu bilemem!? ama bunların dışında bir ihtimal ya da ihtimaller olursa ancak o zaman başka bir sınır çizgisi çizilebilir evrene, dile ve düşünceye. Dolayısıyla metafizik olana ya da olmayana...

Şimdi burada asıl üzerinde duracağımız mesele şiirin metafiziksiz olmadığı ya da şiirin metafizikle sıkı bir ilişkisinin olduğu gerçeğini kabul etmek ama şiiri metafizik, doğa üstü varlık, soyut varlık, salt tanrısal- dinsel varlık anlamıyla, alanıyla asla sınırlandırmamak, şiiri salt metafiziğe asla indirgememektir.

Hele şiirin amacının yukarıdaki metafizik anlam çerçevesinde şiir yazmak olduğunu, asıl şiirin metafizik şiir olduğunu ya da metafiziğe ulaşan, metafiziği asli bir gerçeklik olarak ortaya koyarak, bu gerçekliği dile getiren şiirin sadece şiir olduğunu ileri sürmek doğru değildir.

Dinsel metafiziğin dışında yazılan şiirleri şiir olarak görmemek ve şiire tek amaç olarak dinsel

metafiziğin kapılarını açması gerektiğini öngörmek, söylemek ve bunu kabul etmek şiire yapılan ve şiiri şiir yapan diğer unsurlara yapılan bir değersizleştirme, haksızlıktır.

Şiiri salt dinsel metafiziğe indirgeyen bu yaklaşım, şiirin metafiziğe yönelmesini ve metafizik gerçekliği dile getirmesini ve şiirin asli görevinin ve şiirin amacının ve değerinin bu olduğunu söyleyen bu indirgemeci yaklaşımı sergileyenler, yani şiiri dinsel metafiziğe indirgeyenler, şiirin ontolojisini (varoluşunu) ortadan kaldırdıklarının bile farkında değildirler.

Felsefeyi yarım okuma zihniyetinin bir tezahürü olarak ortaya atılan, sözüm ona bir teorik görüş ileri sürmeye çalışanların bu menem halleri içler acısıdır.

Hem felsefeyi bilmiyorlar hem de yarım yamalak 'otlangaç' felsefe okumalarıyla poetik (şiir felsefesi) teoriler üretmeye kalkıyorlar.

Şimdi bu sözde teoriyi savunanların tutarsızlıklarını, 'ben de bir indirgeme yaparak', felsefeyi de, o çok savundukları, teslim oldukları dinsel metafiziği de bilmeden boş konuştuklarını, madrabazlık (çığırtkanlık) yaptıklarını sizlere izah ve ispat etmek isterim.

Eğer şiirin amacı (ereği, gayesi, hedefi) salt dinsel metafizik gerçekliği anlatmak, açıklamak ve ona ulaşmaksa, asıl gerçeklik dinsel metafizik gerçeklik ve onun açılımı ise bunun için şiire zaten gerek yok ki?

Neden? Eğer salt asıl ve mutlak gerçeklik dinsel metafizik gerçeklikse, bunu kutsal kitaplarda tanrı zaten yapıyor. Kutsal kitapların varoluşsal biçimi bizzat metafizik olmakla birlikte, içeriğinin çoğu da metafiziktir. Yani soyut, ispatlanamaz, dinsel inanç değeri taşıyan tanrı sözleridir.

Şimdi tanrıya inanmayan birisiyseniz, metafizik gerçekliği kainatın asli gerçekliği olarak görüp, şiirle o dinsel hakikate ulaşılmasını istiyorsanız bu zaten çelişkidir, tutarsızlıktır.

Çünkü inanmadığınız bir tanrının söylediklerini hakikat olarak görüp, şiirin amacını ve gereğini metafiziğe indirgeyerek tutarsızlığa düşüyorsunuz demektir ki, bu paradoks zaten başından itibaren, ölü doğmuş bir çocuk gibi inandırıcılığın yitirmiş, boş bir teoriyle ortaya çıkmış demektir.

Eğer bir tanrıya inanıyorsanız ve şiire hedef olarak o aslanan metafizik gerçekliğe ulaşmasını öğütlüyor ve bu tür şiirin asıl şiir olduğunu ve şiirin amacının gereğinin ve gerçeğinin dinsel metafizik gerçekliğe ulaşmak olduğunu söylüyorsanız yine paradoksa düşüyorsunuz demektir.

Tutarsız ve çelişkili tutum sergiliyorsunuz ve o çok savunduğunuz dini de, dinsel metafiziği de bilmiyorsunuz, anlamıyorsunuz, algılayamıyorsunuz, yarım yamalak din ve felsefeyle bilginizle çığırkanlık yapıyorsunuz demektir.

Zaten en büyük tehlike de budur; her şeyin bir kısmını ya da yarısını bilip her şeyi bildiğinizi gösterme tehlikesi!

Bir defa bilmelisiniz ki inandığınız dini yaratan, en büyük metafizikçi tanrıdır. Eğer şiirden daha güçlü bir metafizik okumak istiyorsanız, o zaman en güçlü metafiziği bizzat tanrının dilinden, din kitaplarında okursunuz.

Çünkü yukarda da belirttiğim gibi din kitaplarının bizatihi varoluşu ve içeriğinin de çoğu metafiziktir.

Şimdi tanrının din kitaplarında söylediği metafiziği beğenmiyorum, insan tanrıdan şiir yoluyla daha güzel ve etkili metafizik yapar diyorsan, bu defa dini bilmiyorsun demektir.

Bu söylediğin bir defa inandığın dinin ya da dinlerin akaidine uygun değildir. Çünkü tüm dinlerin beşeri ve ilahi din fark etmez hepsinde, her alanda en yetkin ve güçlü olan tanrıdır.

O halde bir insan olan şairden tanrısal sözü, metafiziği aşan bir metafizik şiir beklentisine girme-

niz zaten sizin dini de akaidi (dini kurallar ve değerler sistemini) de, şiiri de, felsefeyi de yarım yamalak bildiğiniz ya da bilmediğiniz anlamına gelir.

Ki, bu da sizlerin dinsel metafizik taraftarlığı kisvesi altında, zihinsel bir din sömürsü yaptığınız ve şiiri dine ve dinsel metafiziğe alet ettiğiniz, anlamına gelir.

Bu anlayış örtük ideolojik din anlayışını şiirle empoze etmekten, şiirin ontolojik varlığını hiçe indirmekten, şiiri anlamsız ve gereksiz görmekten, şiirin toplumsal olan diğer alanlarla, diğer bilgi dallarıyla olan ilişkisini yok saymaktan, gereksiz, boş ve anlamsız saymaktan başka bir şey değildir.

Ve hatta bu anlayış, diğer alanların bizatihi ontolojisini (varlığını) de yok saymaktan başka bir şey değildir. Ayrıca bağışlayınız ama cahilliğinizin göstergesinden başka hiç hiçbir şey de değildir.

İşte bu din metafizikçilerinin istismarla sömürdükleri şiir ve dinsel metafizik konusundaki çelişkilerini, tutarsızlıklarını, düştükleri paradoksu sanırım gözler önüne sermeyi başarmışızdır.

Umarım metafiziği yüceltmek adına, bu kör zihniyetlerini gösterecek yeni körler türemez bundan sonra!

Evet şiirde felsefe, sanat, siyaset, değer yargıları yani insani olan, hayata ve insana dair ne varsa bunların hepsi vardır, olacaktır ve olmalıdır. Şiire herhangi bir konuyla ket vuramayız ve herhangi bir konuyla şiiri sınırlandıramayız.

Böyle bir alan daraltmasına gitmek ve bir de bu daraltılmış alanı, indirgenmiş alanda yazılan şiiri yücelterek, üstün (efdal) sayarak, diğer alan ve alanlardaki şiirleri değer olarak ve içerik olarak eksik, yetersiz ve gereksiz saymak ya da yok saymaya gidecek kapıyı aralamak, diğer alanları ve konuları boş, gereksiz, anlamsız saymak, şiire ve düşünceye ket vurmaktır, duyguları ve yaşamın diğer alanlarını değersizleştirmektir.

Bu diğer bilgi dallarına ve bu bilgi dallarının anlamsız ve gereksizliğine, derinliksiz olduğu anlamına götürür bizi, ki şiir adına bu yaklaşım doğru bir yaklaşım değildir.

Şiirde dinsel anlamıyla metafizik kadar, aşk da, tutku da, ideoloji ve siyaset de, dış dünyanın sosyal gerçekliği de, sanatsal bir imge, bir hayal, bir düş, bir mitoloji de, bir ütopya da ve aklınıza ne gelirse her bir konu ve alan şiir için olmazsa olmaz bir değere ve öneme sahiptir.

Şiiri bunlardan bir kaçına veya herhangi birine indirgemek, şiire katkı sağlamayacağı gibi şiiri kısırlaştırır ve sanatçının özgür düşünce yaratısına sınır konulduğu için geniş anlamıyla sanatı, dar anlamda şiiri de yavanlaştırmak olur.

Bu alanların her birisi ağacın yaprakları gibidir. Bunların herhangi birindeki eksiklik ağacın doluluğunu, görkemini, güçlülüğünü, şatafatının ve derinliğini azaltacaktır.

Bir atasözü vardır ya; 'ağaç dalıyla güçlüdür, ağaç dalıyla gürler' diye. İşte şiir de bütün dallarından istifade ederek kendini ortaya koyduğu zaman gür ve güçlü bir ses çıkarır ve kalıcı olur.

Şiirin konusunu oluşturan ya da şiire konu sunan bilgi dallarının diyalektik ve harmonik bütünlüğüdür şiiri şiir yapan.

Bu diyalektiğin ve bu harmoninin bir dalının kesilmesi evrensel akışta tarihin ayaklarından birini kesmek ya da evrensel akışı tepe takla yürütmeye çalışmak gibidir. İş zora sokmaktır.

Bu tür yaklaşımlarla tarihin diyalektik ve evrensel akışı belki birkaç uzvunu kaybetmeyle durmayacaktır ama yürüyüşü ve ilerleyişi engellenmiş, gideceği yere, akacağı sonsuzluğa, sonsuzluktaki yolunun geçmesi, geçilmesi gereken güzergahlarına daha geç gitmesi, geç ulaşmasına sebebiyet verecektir.

Bu akışı engelleme girişimi tarihsel akışı da belki doğrudan geriye götürmek anlamına gelmese bile, sanatsal ve felsefi düşünceye sınır koymak karanlığa göz kırpmaktan başka bir şey değildir.

Dar alana sıkışmak ve şiiri dar alana sıkıştırmak yerine şiirin önünü açmak, mistik, mitik, tarihsel, psikolojik, felsefi ve sanatsal bir derinlikle hayatı ve şiir kucaklamak, şiire zenginlik oluşturacak mümkünse yeni alanlar açmak gerektiği gerçeği asla ihmal edilmemelidir.

Becere biliyorsak şiir alanında varolanların dışında ve üstünde bir kapı daha aralamak, bir kapı daha açmak filozof Konfüçyüs'ün dediği gibi 'karanlığı suçlamaktansa ufak da olsa bir mum yakmak' gerekmektedir, şiir adına karanlığa ya da karanlıklara sığınmak yerine!

Emine Selcen Akkuş

DANS

Kuşlarsa artık gelmeyen pencereye
 Ay ışığındaki dansını bırakmışsan
 Leylaklar küsmez mi sana?
 Sığınacak yeri kalmaz yuvasızların
 Bir bakarsın
 Güneş artık vurmaz camlardan
 Aydınlatmaz aynada yüzünü

Denizlerden bir vapur gelir de güpegündüz
 Acımsı haberini verir kalemlerin
 Kâğıtlar ağlamaklı . . .
 Şehirlerin hüznü çöker üstüne
 Sevdiklerini terk etmek zorunda kalırsın
 O hep ağladığın duvar dibini
 Kurumuş ağacının gölgesini
 Bırakıverirsin ansızın

Kuşlarsa artık gelmeyen pencereye
 Gözyaşını taşıyorsa satırların
 Özlemin ardında bıraktığın bir şeyin vardır
 Sona eriyorsa ay ışığındaki dansın.

EMİNE SELCEN AKKUŞ

Öğrenimini Ankara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamlayan Akkuş, Yüksek lisansını Kırıkkale Üniversitesinde Eski Türk Edebiyatı alanında, doktorasını ise Ankara Üniversitesinde Yeni Türk Edebiyatı alanında tamamladı. Ülkü Tamer'in dergilerde kalan ve yayınlanmamış şiirlerini "LUCIA/Kitaplarına Girmemiş Şiirleri" adı ile 2020 yılında kitaplaştırarak yayınlayan Akkuş'un çeşitli dergilerde makale ve yazıları yayımlandı.

1998 yılında başladığı Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliğinin ardından 2017 yılından bu yana Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatında ders programları, yabancılara Türkçe öğretimi, sosyal etkinlikler vb. çalışmalarını yürütmekte ve İranda iki üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğrencilerine ve Türkçe öğretmenlerine akademik dönem boyunca online dersler verdi.

Emine Selcen Akkuş

İZ DÜŞÜMÜNDE KARANFİLLER

Bir iz düşümüyse bu yollar, bitmeyecekse döne döne
Bugün de kaybolacaksa ay, gidecekse başka gezegenlere
Kolumdaki saatim, kül tabağım ay olsun
Dünyaya ihanet edilmez
Ay olsun avuçlarım

Hangi sokaklardan koşarak indiysem
Hepsine döküldü biraz
Gençliğimin karanfilleri
Irmaklardan çıktım, üstümden sular aka aka
Geçtim maviliğe açılan bir kapıdan
Koynumda son karanfil bir ay ışığına
Uzak gülüşler göz kırpmıyor şimdi bana
Terk etti buraları kalbim, bu yaz kırlarını
Kim bilir hangi desenli sevdaya kapıldı da

KÖHNE GEMİ

İsmail Bilge'ye

Yaşın elliyi geçtiği demde
Her yerde hatıralar tüter de
Kurşun misali saplanır yüreğine
Yorgun yüreğine
Ah desen olmaz, yâr desen olmaz
Ana demek hiç yok
Bir gemi seyreder gözlerinde
Ki köhne
Son bir umuttur artık
Sevdalanmak bir güzele
Yaşın elliyi geçtiği demde
Yiğitlik yoktur artık serde
Her yerde ölüm tüter de
Köhne gemi batar gözlerinde

Sinemanın Ölümsüz Dehası: Andrey Tarkovski

Bedriye Korkankorkmaz

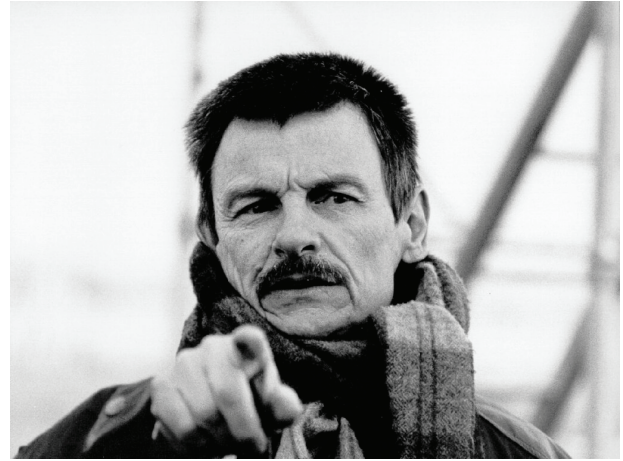
Yaşam ile yaşamak iki ayrı kavram. İnsanlarla, yaşam hakkındaki verilere dayanarak bir tanıma ulaşmak insanın yaşadıklarından beslenmesinin ilk basamağıdır.

İkinci basamağıysa bu tanımın değerini anlamaktır. İnsanın duygu ve düşüncelerini yaşam değil yaşadıkları biçimlendiriyor. Yaşam, yaşama uzanan bir yolculuk. İnsanın gökyüzü hayalleridir. Yıldızlarıysa karşısına çıkan insanlarla yaşama kattığı anlamdır. Kutup Yıldızı insanın ta kendisidir. İnsanı biricik yaparsa yaşadıklarının coğrafyasında kendisini özgür ifade etmek için önce kendine sonra da içinde yaşadığı topluma karşı verdiği savaşımdır.

Bir insanın çağını aşması için çağının ötesinde, karşısında olması gerekiyor. Bu süreç insanı muhalif olmaya, kendi içinde derinliği olan yalnızlığa itebilir. Bu ne şaşılacak ne de korkulacak bir durumdur. Bu süreç insanın arzuladığı yaşamın reçetesidir. İnsanın kendine reçete yazması, yazabilmesi, yaşadıklarını ve davranışlarını sorgulamasıyla başlayan bir sürecin doğal sonucudur.

İnsan, doğası gereği çıkarlarını tercih ediyor. Bu tercih insanın yaşamının tüm evresini kuşatma altına alıyor. Çıkarlarının hekimi olan insanlar gerçekte ne kendilerinin ne de kendi gerçeklerinin farkındalar. Çıkarlarının kuşattığı insan "benim gerçeğim budur" savunma mekanizmasıyla kurulu sistem üzerinden getiri elde etmenin basamaklarını koşarak çıkabilir.

Çıkarlarından daha çok sevmiyorsan sevdiğin insanı/insanları, gerçekte ne aşkı ne sevgiyi ne de dostluğu büyütebilirsin yüreğinde. İnsanın başka-

larına ne söylediklerinin gerçekte bir önemi yoktur. İnsanın kendisine söylediğinin kendi gerçeğini bire bir karşılamaının önemi vardır/ olmalıdır.

Gücün tanımı, çıkardır. Çıkarlarının gölgesinde yaşayan insanları sistem, saygınlıkla ödüllendiriyor. Ne ki çıkarlarının gölgesinde yaşayan insanların kendilerine ait bir gölgeleri yoktur; ama gayrimenkulleri... vardır. Onların itibar anlayışları bu düzlem üzerinde kurulmuştur. Çoğunluğun yanında yer almak ve çoğunluğun bir parçası olmaktır amaçları. Bu, ulaşılmayacak bir başarı değildir. Aksine insanın kendisini yıpratmadan ulaşabildiği en kolay başarıdır. Kazandıklarıyla topluma hükmetme/ toplumu yönlendirme hakkını da tanır sistem güdümündeki insanlara. Devamlılık ve süreklilik esastır bu anlayışta. Sistem yandaşlarının sırtını yaslayacağı desteği olur arkasında.

Yalnız kalmayı göze almak yalnızlığından aldığı güçle kurulu sistem içinde kendi yaşam biçimini korumak, kendini gerçekleştirmek isteyen insanların harcıdır. Sürünün içinde olmayı değil; sürüden ayrı kalmayı tercih edenlerin sermayesi dostlarından

yediği kazıkların toplamıdır. İhanet gerçekte kendini kazanmak isteyen insanın alfabesidir. Kendisine yol haritası çizmek isteyen insanın her şeyden önce çevresini, dostlarını, kime ne kadar değer verdiğini sorgulaması gerektiğini düşünüyorum.

İnsanları sınamanın iki yöntemi vardır. Birincisi, çıkarlarına dokunmak, ikincisi davranışlarının gereğini yapmasını istemektir. Yöntemin sonucunda senin üzerine titrediğin insanın gerçekteki değerinin, davranışları ve sözleriyle sana hissettirdiklerinin toplamı olduğunu anlayabilirsin. Bu gerçek insanı yeniden kendisine kazandırmanın iç acıtıcı deneyimidir. Hakiki deneyimlerin değerini yüreğimizde hissettiğimiz acı kadar değer biçiyoruz biz insanlar. **Bedel ödemediğin hiçbir deneyim senin değildir. Bu saptamam benim yaşam felsefemin özüdür.**

İnsan karşısındaki insanı/ insanları bir ömür boyu karşılıksız sevebilir ve bu sevgiden doyumsuz haz da alabilir. Karşılıklı birbirlerini seven ama birbirlerinin yanında eksilen insanların sayısı azımsanmayacak değin çoktur. Aynı yastığa baş koyan insanların yastıklarıyla yürekleri arasındaki devasa yükseklikteki binaları anımsatan mesafeyi düşündüğümde bin kez yeğdir; milyon kez daha onurludur karşılıksız sevebilme yürekliliği. Duygu ve düşüncelerini seçkinleştirmenin insanın kendisine, yaşadıklarına duyumsadığı saygı/ saygınlığın da teminatıdır sevmek. Yazık ki günümüzde bu denli derinliği olan sevgi anlayışının yaşam biçimi haline getirilemeyişinin yokluğunu/ yoksulluğunu yaşıyoruz. İnsanın sevgisini hak etmesini, sevdiği insanlardan beklemesi doğaldır

İnsanın duygu ve düşüncelerinin tercihi bir insanı yanılabilir. Ama kişiliğine ve kendisine verdiği emek, insana o anlık farkında olmadığı/ olmak istemediği şu gerçeği tüm çıplaklığıyla anımsatır: Gerçekte sevdiğini sandığı insan o insan değildir; gerçekte sevdiğini sandığı insan içindeki tüm güzellikleri bire bir eşitlemesindeki içtenliktir, niteliktir, niceliktir, paha biçilmez değerlerin içeriğindeki derinliktir... Şu

gerçeğin de altını çizer aynı anda: Gerçeği/ gerçekleri çıkarlarından daha çok sevmeyen/ sevemeyen emek vermeden gerçek sevgiyi/ gerçek dostları kazanmış insanların kazanımlarını kaybetmesi an meselesidir. Böyle insanların "kalabalıklar içindeki yalnızlığı ile kendisine yaptığı ihanetten başka kendisini güvende hissedeceği sığınakları yoktur/ olamaz da. Bilinçaltımızın karanlığıyla yüzleşmek cesaret istiyor. Mezara bizimle giren geçmişimizle iyi geçinmek mutsuz çiftlerin birbirleriyle geçinmesinden daha zordur. İnançın bir tür zayıflık mı yoksa kolaycılık mı olduğunu bilmiyorum. Bir insanın yazgısıyla barışması mı yoksa küsmesi mi hayatını kolaylaştırıyor? Doğduğumuzda alınımıza yazılanı yaşadığımız doğruysa eğer acımasız olan yaşadıklarımız değil; yazgımızdır. Tarih insanlık utançlarına tanık ede ede günümüze değin geldi.

Bu duygularla tarihin tozlu sayfalarını çeviriyorum. Okuduklarım beni şaşırtmıyor. Özüne indiğimde dün ile bugünün çıkar savaşları arasında sadece teknik farklılıkların olduğunu anlıyorum. Denge, ezen ile ezilenden oluşuyor. Güçlüler alıyor pastadan payı . Güçsüzler ise kendilerini daha da güçsüzleştirenlerin emrinde eve bir lokma eklemek götürmek için sıraya giriyor. Güçsüzlerin karnı eklemekle doyuyor ama patronların karnı timsah yutsa doymuyor. Gücün efendileri insan üzerindeki hâkimiyetin sınırlarını genişletmekte mahirdir. İnsanın sınırlarını çizmeye derisinin renginden, oturduğu semtten, alışveriş yaptığı bakkaldan, giydiği giysinin kalitesinden başlıyorlar. Ev telefonunun numaralarına bakarak bile oturdukları semtlere göre fişliyorlar insanları. Gökyüzüne yıldızların da semtlere göre fişlenip fişlenmediği konusundaki merakımı gidermek için bakıyorum. Haksızlığın, eşitsizliğin boyutları derinleştikçe insan geleceğe umutla bakamıyor. Eğitim sağlık vs.vs. hepsi özelleştiriliyor. Özelleştikçe güçlülerin güçsüzler üzerindeki hâkimiyeti de artıyor. Yaşama hakkı hastanelerin, hekimin gider faturasına bağlı. Zenginlerin çocukları özelde, fakirlerin

çocukları ise devlet okullarında okuyor. Bir tercihler dizgesi olan hayatta pişmanlık duyduğumuz kadar gurur duyduğumuz tercihlerimiz de vardır. Hayata varlığımızla kattığımız anlamı sorgulamaya başladığımız an tercihlerimiz karşımıza dikiliyor. Tercihlerimiz kişiliğimizin kefilidir. Güneşe uzanmak da bir tercihtir, yağmurun altında ıslanmak da. Tercihlerin dili yaşadıklarımızın şifresidir. Tercihlerimize yabancılaşmak tıpkı bir annenin doğurduğu çocuğunun kendisinden bağımsız bir birey olduğunu algılamasına benziyor.

İnsan evrenseldir. İnsana dair acılar, mutluluklar, yalnızlıklar da evrenseldir. Gözyaşı da sevgi de sevgisizlik de mimikler de evrenseldir. Hayatımızda davranışlarıyla iz bırakan sadece insanlar değildir. Filmler kitaplar... da bu kategoriye dahildir. Victor Hugo'nun *Sefiller*'ini çocukluğumda okumuştum. Eserdeki her satır belleğimde canlılığını koruyor hâlâ. İz bırakanlar kategorisindeki filmleri göz ardı edemeyiz. Sahne ve izleyici arasında aracı olmaması tiyatro gibi filmi de etkin kılıyor. Bu etki toplam bir güce dönüştüğünde toplumun bilinç ve düşünce sisteminin değişmesinde önemli rol oynuyor. İnsanlık tarihindeki adaletsizlikleri sorgulayan filmler, tarihin Tanrısı gibi adalet dağıtır, din, dil, ırk düşünmeden... Beni bu tür düşüncelere sevk eden, hayranı olduğum Andrey Tarkovski oldu. Onun ilk filmini izlediğimde etkilendim. Onun imzasının taşıyan filmleri izlemek benim için gerçek bir ayrıcalık. Bu ayrıcalıktan yola çıkarak farklı bir ayrıcalığı da yaşamak istiyorum. Onun ölümsüz ruhuyla hayatı ve sanatı üzerinde sohbet etmek istiyorum. Uzun zamandan beridir onun ruhunu çağırıyorum. Ortak geçmiş, ortak dostluk anlaşımdan yola çıkarak benim çağrılarımın kulak vereceğini düşünüyorum. Annem ağır bir ameliyat geçirmişti. Onun yanında olmak için Bingöl'e gitmek üzere otobüse bindim. Yanımdaki koltuk boştu. Bir yandan da Andrey Tarkovski'yi düşünüyordum. Başımı cama yaslamış etrafı seyredi-

yordum. Bir an bir bayın "Yanınıza oturabilir miyim?" sorusuyla irkildim! Yanıma oturmak isteyen bayı yüzüne bakar bakmaz tanımıştım. Andrey Tarkovski karşımdaydı. Yutkundum. Uzun bir süre sessizliğimi koruduktan sonra ona sarıldım. "Sizi tanıyorum. Siz Andrey Tarkovski'siniz" dedim. "Ben de seni tanıyorum Bedriye. Bana 'siz' diye hitap etmeni istemiyorum. Biz dostuz seninle." Bir kez daha sarıldım ona. Gözlerimden süzülen yaşlar yanaklarımı okuyordu. Yanıma oturdu. Bir süre konuşmadan etrafı izledik camdan. Sözün kilidini o açtı. "Bana soracağın soruları yanıtlamak için karşıdayım. Ne soracaksan sor" dedi gülümseyerek. Gözlerinde gördüm yetim çocuğa baba olan merhameti. İçim ısındı. Bir an ne soracağımı şaşırdım. Kendimi toparladıktan sonra önce hayatınla başlayalım dedim. Nasıl bir hayatı oldu Andrey Tarkovski'nin?"

"4 Nisan 1932'de Beyaz Rusya sınırları içinde bulunan, Volga Nehri kıyısındaki Zavraji kentinde doğdum. Ben dört yaşımdayken annemle babam boşanınca babamdan ayrılmak zorunda kaldım. Bu ayrılık ruhsal olarak gereğinden fazla etkiledi beni. Yetişkinliğimde de bu sarsıntının izlerini taşıdım. Bu ayrılığın izlerini filmlerimde görebilirsin. Babamın pek çok şii-rini filmlerimde kullandım. Anneme ise *Ayna* filminde başrol verdim. Çocukluğum Moskova'da devlet sanatçılarının yoğun olarak bulunduğu Peredelkino'da geçti. Lise yıllarımda resim, müzik ve heykeltıraşlığa ilgi duydum."

"Hangi dalda eğitimi sürdürdüğünü de açıklar mısın dostum?"

"1951-54 yıllarında Moskova Üniversitesi Doğu Enstitüsü'nde Arapça eğitimi aldım. Aynı yıllarda Jeoloji öğrenimi gördüm. 1953'te jeolog olarak Sibiry'a'nın büyük bir bölümünü dolaştım. 1956'da Moskova Devlet Sinema Enstitüsü'ne (VGİK_Vsesoyuzneyi Gosudarstveniy Institut Kinematografi) gir-dim."

“Sinema neden ilgini çekti? Eğitimini başka dallarda almaya rağmen?”

“Bedriye, bende sürekli olarak kendimi anlatmak ve anlattıklarımı ölümsüzleştirmek isteği yatıyordu. Yapmayı istediğim şeyleri sinema bana sağlıyordu. Sinema aracılığıyla hem yaşadıklarımı hem de sanatımı ölümsüzleştirebilirdim. Nesnelere canlandırmak ve onları canlı kılmak sadece sinema ile mümkündü. Sinema benim yitik duygularımı dile getirmem için bulunmaz bir fırsattı. Ben sinema hakkında hiçbir bilgiye sahip değildim. Bu yüzden sinema üzerinde eğitim görmem gerektiğine karar verdim. Kendimi geliştirecek yolu bulmuştum ve o yolda emekleyerek yürümek için gerekli adımları atmakta acele ettim. İlk iş olarak VGİK’te, Sovyet sinemasının en önemli simalarından birisi olan Sergey Eisenstein’in öğrencisi olmakla yetinmedim, aynı zamanda Sovyet sinemasının 1934 yılında son sessiz filmi çeviren ve benim sinema anlayışımı derinden etkileyen yönetmen Mikhail Romm’un da öğrencisi oldum. VGİK’te, yönetmenlik ve senaryo yazarlığı eğitimi aldım. İlk olarak 1959’da Ernest Hemingway’in romanından uyarladığım *Katiller* adlı kısa filmimi çektim. O dönemde çektiğim bir diğer kısa filmim de *Konsentrat*’tı.”

“Peki, bu film deneyimlerinde kendini yeterli buldun mu yeni filmler çekmek konusunda?”

“Hayır, sevgili dostum. Daha yolun başındaydım. Moskova Devlet Sinema Enstitüsü’nde okurken bir televizyon kanalı için *Bugün Terhis Yok* adlı kısa filmin yönetmenliğini üstlendim. 1960 yılında ise okulu bitirme tezi olarak ilk orta metrajlı filmimi çektim. *Yol Silindiri ve Keman* (Katok i Skripka) adlı filmler benim tamamen Sovyetler Birliği’nde geçen ve tamamen renkli olan tek filmimdir. Bu film birincilik ödülü aldı. Tüm filmlerim gibi bu filmim de otobiyografik öğeler taşır. Aldığım müzik eğitiminin etkilerini yansıttığım filmlerimde sanat ve sanatçı ilişkisine değindim. İlk uzun metrajlı filmim olan İvan’ın Çocukluğu’nu 1962’de çektim. Film bir çocu-

ğun dünyasında yola çıkarak İkinci Dünya Savaşı’nı sahneye taşıyor. Savaşın getirdiği dehşetli yıkımı, bir çocuğun ruhunda yarattığı derin izleri yansıtmaya çalıştım. Vladimir Bogomolov’un romanından uyarladığım ilk konulu filmimi bana her zaman destek olan öğretmenim Mikhail Romm 1962 yılında Sinema Sendikası tarafından düzenlenen “Sinemanın Dili” konulu konferansta hem dünyaya hem de Sovyetlere överek anlattı. Adım böyle böyle duyulmaya başladı. Film 1962 yılında birçok ödül aldı. 1966 yılında on beşinci yüzyılda ikon yapan bir keşişin hayatını anlattığım ikinci uzun metrajlı filmim *Andrey Rublev*’i (*Andrei Rublyov*) çektim. Bu filmle birlikte sansürle tanıştım. Sovyet rejimiyle aram açıldı. Stalin dönemine eleştirel göndermeler içerdiği düşünüldüğü için, film 1971’e kadar ülkemde gösterime girmedi. Sovyetler Birliği’nde Kruşçev sonrası dönemde yapımı tamamlanan filmin yasaklanma nedeninin siyasi olduğu tüm çıplaklığıyla ilan edilmese de benden istenen değişiklikleri yapmayacağımı açıkladım. Filmin ilk gösterime girdiğindeki orijinal adı “Aziz Andrew’in Çilesi”ydi. 1970 yılında Cannes Film Festivali’nde ödül kazanan film, festivallere davet edilse de Sovyet yönetimi buna izin vermedi. Böyle olunca film Sovyetler dışındaki ülkelerde gösterime girdi. Filmin dünya dağıtım hakları bir Fransız şirketine geçti. Bu film de adını sayamayacağım birçok ödül kazandı bana.”

“Sevgili dostum, filmlerden kazandığın başarılarından dolayı mutlu olduğunı düşünüyorum. Özel hayatındaki gelişmelerden söz eder misin? Hayatında ne gibi değişiklikler oluyordu mesela?”

“Sevgili Bedriye, hayatımda ilk önemli gelişme Trina Rauch ile evlenmem oldu. Evliliğimden bir oğlum oldu. Evliliğim ilk heyecanını zamanla yitirdi. Aslına bakarsan annem ve babam gibi boşanmak istemiyordum; onların bana hissettirdiklerini ben de oğluma hissettirmek istemiyordum. Her şeyden önce iyi bir baba olmak istiyordum. Sorumluluk almaktan

ve aldığım sorumluluğu yerine getirmekten aciz birisi değildim. Tüm bunlara ve çabalarımın karşın eşimle boşandık. Ben de annemle babamın yazgısını yaşadım. 1970 yılında ikinci evliliğimi Larissa Pavlovna ile yaptım ve bu evliliğimden de ikinci oğlum dünyaya geldi. O günden sonra günlük yazmayı bir alışkanlık haline getirdim; ölüncüye değin bu alışkanlığımdan vazgeçemedim. Günlüklerim ülkenizde *Zaman Zaman İçinde* adıyla yayımlandı. Kendime yabancılaşmamak için didindim durdum. Hiç kimsenin bana ihtiyacı olmadığını düşündüğüm için başta kendi kültürüme yabancılaştığımı düşünüyordum her geçen gün. Kendime güvenim yoktu. Kendimi hiç kimse olarak algıyordum. Avrupa'nın en iyi film yönetmeni olabilirdim ama kendi ülkemde herhangi birisiydim. Sürekli kendimi boşlukta yüzen bir insan olarak algılıyordum. Sadece insanların değil, benim de kendime ihtiyacım yokmuş gibi hissetmek dayanılmaz bir acı veriyordu bana. Eksiklik duygusunu bilir misin Bedriye? Ben hep eksiktim. Hayatım boyunca aldığım tüm ödüllere ve kazandığım başarılarla rağmen kendimi tamamlanmış hissetmiyordum. Hayatımı doldurmak için değişik hayatların içine giriyordum filmler sayesinde. Birden çok hayat taşıyordum içimde. Hayatımı acınacak bir hayat olarak algıladığımı söylersem beni yadırgar mısın Bedriye? Sürekli bir mutsuzluk hâkimdi içimde. Nereye gitsem, ne yapsam peşimi bırakmıyordu bu duygu. Beni yiyip bitiren bu mutsuzluk duygusu biliyorum bana çocukluğumdan armağandı. Saf bir çocukken birden kirlenmiş olarak algılıyordum kendimi. Bir çocuğun çocukluğunda kirlenmesi içimi acıtıyordu. Hayatımda tek amacım bir şey yaratmak ve yarattıklarımın ölümsüz olmasıydı. Yaratırken kendimi unutuyordum. Böylelikle kendimle savaşıyordum."

"Sevgili dostum film dışında neden tiyatroyla ilgilenin?"

"Bedriye, tiyatrodaki sinema gibi beni kendine çekiyordu. Bu yüzden bir tiyatro oyunu sahneye

koydum. 1977'de Lenin Komsomol Tiyatrosu'nda Shakespeare'in konusundan etkilendiğim *Hamlet*'ini yönettim. Bu oyundan sonra Shakespeare'in üzerimdeki izleri görülür. Daha sonra üçüncü filmimi çekme çalışmalarına giriştim. 1974'te "Beyaz Beyaz Bir Gün" adlı bir deneme yazdım. Bu senaryonun bir sonraki filmim olan *Ayna*'nın ilk geliştirme senaryosu oldu. *Ayna (Zerkalo)* 1975 yılında tamamlandı. Bach, Purcell, Beethoven ve Verdi'nin müziklerini filmlerimde kullandım. Kullandığım özgün efektler sinema dünyasında merak uyandırdı. Bu filmde babamın (Arseni Tarkovski) şiirlerini de kullandım. Bu film ülkemde ağır eleştirilere maruz kaldı. Sıradan film muamelesi gördü. Hiçbir tanıtım yapılmadan vizyona girmesine karşın izleyiciler tarafından çok sevildi. Bu film de bana birçok ödül kazandırdı."

"Tüm bu yoğun çalışmalara sağlığın dayanıyor muydu? Hem aile sorumluluğu hem de film çekimleri seni yormuyor muydu?"

"Sevgili Bedriye ben çalışmaktan yorulmam. Beni yoran yegâne şey anlaşılamamaktır. Kendimi iyi anlatamadığımı düşünüyordum. Filmlerimin ülkemde sürekli sansüre uğraması beni içten içe yıpratıyordu. Aileme karşı da sorumluluklarımı yerine getirmek istiyordum. Bölünmüş bir hayat yaşıyordum. İnsanın yaşadığı ülkede kendisini ifade edememesi çok acı. Hem yaptıklarımın hem söylediklerimden taviz vermiyordum, hem de anlaşılma istiyordum. Bu tam bir çelişkiydi; çünkü diğer ülkelerde doğru anlaşıldığım için ödül kazanıyordu filmlerim. Kırk altı yaşında bir kalp krizi geçirdim. Çok ciddi bir kriz olmadığı için çok çabuk toparlandım ve işlerimin başına döndüm. Bu kez hem yönetmenliği hem de yapımcılığı yaptığım *İz Sürücü'yü (Stalker)* 1979 yılında çektim. Daha önceki filmlerimin aksine oldukça basit sinema tekniklerini kullandım bu filmde. Bu film de ödül aldı."

"Sevgili dostum, kırgınlığından dolayı ülkenden ayrılmayı düşündün mü?"

“Sevgili Bedriye, 1982’de Batı Avrupa’ya çıktığım bir yolculuktan sorma ülkeme dönmedim. Hayatımın geri kısmını ülkemden uzak geçirdim; bu bir bakıma gönüllü sürgünlüktü. İtalya’ya yerleştim. İtalyan sinemasının önde gelen yönetmenlerinden biri olan Michelangelo Antonioni ile dost oldum. 1982 yılında İtalyan RAI televizyonunun yönlendirmesiyle bir film projesinde yer aldım. Senarist Tonino Guerra ile birlikte İtalya’da yaşadıklarımın yola çıkarak *Seyahat Zamanı* adlı 63 dakikalık bir belgesel film çektim. Hayatım *Bir Sinema Ozanı: Andrey Tarkovski* adlı belgesele konu oldu. 98 dakikalık bu yapımın yönetmenliğini Donatella Baglivo üstlenmişti. Kariyerimin ve özel yaşamımın olgunluk döneminde *Nostalghia*’ yı çektim. 1983 yılında imza attığım bu filmde kendi özel hayatımın psikolojik özelliklerini yansıttım. Filmin genel melankolik havasının yanında ülkeme duyduğum özlemi dile getiriyordum filmde. Sesleri, görüntüleri, kamera hareketlerini, insan duygularını tüm çıplaklığıyla yansıtmak için kullandığım filmi anneme ithaf ettim. Sovyet ortak yapımı olan *Nostalghia* hem içeriği hem de görsel anlatım özellikleri bakımından o güne kadar çekilen filmler içinde en olgun film olarak algılandı. Aynı yıl Cannes Film Festivali’nde En İyi Yönetmen ve Fibresci ödüllerini kazandım.”

“Ülkene ne zaman geri döndüğünü merak ediyorum sevgili dostum?”

“1984 yılında bir daha ülkeme geri dönmeyeceğimi açıkladım. Yazgının bir cilvesi olsa gerek aynı yıl ülkemde “halk sanatçısı” unvanına layık görüldüm. 1984 yılında Batı’ya irtica etmemin ardından Londra’ya gittim. Mussorgsky’nin *Boris Gudonov* adlı operasını yönettim. Bu da benim filmlerimdeki derinliğin izlerini taşıyan bir yapım oldu. Bu opera da benim *Ayna* ve *Andrey Rublev* filmlerim gibi yöneten ve yönetilen ilişkisini irdeliyordu. Bir yıl Berlin’de yaşadım. 1986’da “vasiyet filmi” olan *Kurban*’ın (*Offret*) çekimlerine başladığımda akciğer kanseri oldu-

mu öğrendim. İsveç, İngiltere ve Fransa’nın desteklediği film İsveç’te tamamlandı. Bu filmde Ingmar Bergman’a hayranlığımın etkisi olduğunu söyledim. Yönetmenliğimin zirvesindeydim ve bu filmle son noktayı koyuyordum kariyerime. Hayatımın son yıllarında ayrı kaldığım ve ona büyük acılar yaşattığım oğlum Andruška’ya ithaf ettim. *Kurban*’da gelişen teknolojinin beraberinde getirdiği gerilimden dolayı insanların içinde bulunduğu ruhsal durumu perdeye yansıttım. Film gösterime girdi, sinemaseverlerin ilgisiyle karşılaştı. Bu film de bana birçok ödül kazandırdı. 29 Aralık 1986 yılında Paris’te öldüm. 3 Ocak 1987’de Sainte-Genevieve-des Bois’teki Rus Mezarlığı’nda toprağa verildim. Bana ilişkin ilk belgesel, 1983’te *Nostalghia*’nın çekim hazırlıkları sırasında İtalya’da yaptığım yolculukları konu alan *Zamanda Yolculuk*’tur. İtalyan yönetmen Donatello Boglivo *Sinemada Bir Ozan* adlı belgeseli çekti. Ölümümün akabinde, yaşamım 1987’de iki filme konu oldu. *Moskova Ağıtı* ile *Kaybedilen Zamanın Arayışı* adlı filmlerde benim yaşantımdan kesitler aktarılıyor izleyiciye. 1966 yılında Japonya yapımı olan *Tarkovski: Başlangıcına Doğru Bir Yolculuk* adlı yetmiş üç dakikalık belgesel filmin editörlüğünü Tomoko Baba üstlenmişti. 1996 yılında beni anlatan bir filmin yönetmenliğini de oğlum üstlendi. Benim hakkımda bu tür çalışmalar yapıldı. Ingmar Bergman şunları söyledi: “Tarkovski’nin ilk filmlerini keşfetmem tam bir mucizeydi. Kendimi daha önceden hiç anahtarına ulaşamadığım bir kapının önünde buldum. Her zaman açıp ötesine geçmek istediğim bir kapı... Sonunda biri, nasıl söyleyeceğimi bilemediğim şeyleri ifade etmişti. Benim için Tarkovski en büyük film yapımcısıdır” (s.33).

“Sevgili dostum, filmlerinin konusu hakkındaki düşüncelerini benimle paylaşır mısın?”

“Sevgili Bedriye, *İvan’ın Çocukluğu* İkinci Dünya Savaşı’nın ortasında bütün benliğiyle Sovyetler’e gönlünü kaptıran bir çocuğun acımasız bir savaşın

karşısındaki acımasız yıkımını anlatır. Annesini ve babasını ondan koparan bir savaşın karşısındaki duruşunu ve kendisine verilen gözcülük görevini yetire getirmek için çırpınışlarını dile getirir. Okula gitmeyi reddeden İvan, ailesiyle birlikte Almanların eline düşer. Bu ilk uzun metrajlı filmimde Sovyet filminin ilkelerine bağlı kaldım. Sovyet yönetmenlerden biri olan Sergo Paradjnov filme dair şu saptamayı yapmıştır: “İvan’ın Çocukluğu olmasaydı ne bir şey yapabilir ne de nasıl yapacağımı bilebilirdim”(s.34) Filmle dünyayı ikiye böldüğümü düşünenler oldu. Bu filmde savaşın benim çocukluğumda bıraktığı derin izleri sinemaya aktardığımı düşünenler de oldu. Ben tüm bu bilinmezliği bilindir yapmak için şu açıklamayı yapma gereğini duydum: “Andrey Tarkovski le İvan’ı birbirine bağlayan şey yalnızca İvan’la bu kuşağın tüm genç Rusları arasındaki yaşanmış acıyı anımsatmaktan ibaret” (s. 35). Gerçekte *İvan’ın Çocukluğu* filmini çekmeden önce bir yönetmenin sinemadaki işlevini tam olarak kavramamıştım. Bu filme ait gerçek duygularımı da şöyle açıklamıştım: “İvan karakteri, içsel dramatikliği ile beni, keskinleşen buhran anlarından ve insanlara özgü bütün temel çatışmalardan geçerek adım adım gelişen karakterlerden çok daha fazla etkiledi. Gelişmeyen, neredeyse durgun bir karakterde, ihtirasın baskısı aşırı derecede yoğunlaşır ve bu yüzden adım adım gelişen bir insanda olduğundan çok daha belirgin ve inandırıcı bir şekle bürünür” (s. 36).

“*Andrey Rublev* filmim hakkında neler söylersin?

“Rus tarihinin önemli bir ikon ressamının öyküsüdür. 1360-1430 yılları arasında yaşamış olan ressam, Rus tarihinin en karmaşık dönemlerinin birinde ülkedeki insanlık dışı yaklaşımlara ödün vermeden direnir ve resimlerini de bu duygularla yapar. Bununla birlikte yaşadıklarından yola çıkarak resim yapmanın gerekli olup olmadığını sorgular. Gözlemediklerinden dolayı dinin barışı sağlamakta yetersiz kaldığını algılamıştır. Sanatçı-toplum ilişkisinin irdelendiği filmde Stalin dö-

neminin baskıları da hak ettiği yerini alır. Resim yapmaktan vazgeçen ressam, tanıştığı çan ustasının oğlunun döküm yapma tutkusu içinde kıvrınmasından etkilenerek hayatına yeniden yön vermeye, yeniden resim yapmaya karar verir. Ben bu filmimle sanat-toplum-izleyici üçgenine değindiğimi belirterek sanatçının, çağının ahlaki ideallerini dile getirmeden önce, çağın kanlı yaraları ile tanışması gerektiğini, onlardan korkmaması, onları hissetmesi gerektiğini, sanatın gerçek misyonunun bu olduğunu açıkladım.

Solaris adlı uzun filmim de “*Solaris*” gezegenindeki bilimsel araştırmalardan yola çıkarak insanın iç dünyasını yansıtan psikolojik derin tahliller yaptığım bilimkurgu filmidir. Amacım sıradan bir bilimkurgu filmi çekmek değildi. Filmin görseelliğine sindirdiğim, insanın var olma nedenlerine ilişkin arayışına farklı bir pencere açmaktı. İnsanın vicdanıyla çelişkiye düştüğünde erozyona uğrayan ahlak arayışları da filmin ana temalarından sadece birisi. Uzayda kaybolmuşluğu insanın kendi belleğinde kaybolmuşluğuyla eşitlemeye çalıştım. İlkelerinden ödün vermeyen insanların çıplak yalnızlığına da görsel bir göndermedir film. İnsanın hayatını idame ettirmesi için bir başka insanın varlığına ihtiyacı olduğunu da belirtiyorum. Aşkın insan doğasındaki vazgeçilmez yeri de filmde sorgulanan konular arasında en kıymetli yerini almıştır. Filmde bütünlüğe özen gösterdim. Filmin başı ve sonu birbiriyle tamamen bir bütünlük arz ediyor. Filmde seyirci ile direkt diyalog kurmak istedim; izleyicinin içsel bir yolculuk yapmasını sağlamak için. Yönettiğim tüm filmlerde insanın kalıplarından kurtulmasına, kendi benliğiyle yüzleşmesine bir katkı olsun istedim.”

Ayna filminin özgün adı *Zerkalo*’dur.1974 SSCB yapımı 106 dakikalık bir filmidir. Filmin tek amacı tüm gerçekleri gözler önüne sermekti. Bu filmde kendi hayatımdan birçok kesite de yer verdim. Filmin kahramanı Aleksi’nin benim özel hayatıma benzer bir yazgısı var. Orada babası tarafından terk

edilmiş ve annesinden ayrılmış bir çocuk kahraman var. *Ayna*'nın konusu benim hayatımdır. Filmdeki ayna benim kendi çocukluğuma tuttuğum aynanın yansımalarıdır. Sen şairsin, bilirsin, insan yaşamadan yazamıyor. Ben de yaşadıklarımın bende bıraktığı izleri filmlerimde yansıttım. İnsan tek başına bir varlık değildir. Yaşadıklarıyla, ülkesiyle, ailesiyle en çok da hüznleriyle kendisini bütünleyen bir varlıktır. Bu yüzden birçok sahnenin sırrı Batılı sinemacılar tarafından çözülememiştir. İnsan yaşadıklarıyla biricik varlıktır. Düşünsene Bedriye ölürken bir tek yaşadıklarımızı kendimizle birlikte mezara götürüyoruz. Filmde dört temel bölüm vardır: Benim şimdiki yıllardaki zaman kipindeki anlarım ile anılarım. Çocukluk dönemine ait anlatılan haber filmleri. Yaşadığım her an bir haber filmidir aslında. Benim meslek sırrım, bu sırta yaşadıklarımla ermiş olmamdır. Yaşadığım her anın ve anların bedelini ödediğim için sinemaya neyi nasıl yansıtmam gerektiği konusunda sıkıntı çekmedim. Anlar ve anılar arasındaki geçişler izleyicinin tam da vakıf olmadığı anlarda oldubittiye gelir. Yani bir nevi emrivaki gibi algılayabilir izleyici, anları ve anılar arasındaki geçişleri. Film kekeme bir çocuk görüntüsüyle başlar. Hangimiz yaşamışlıklarımız karşısında kekeme olmadık ki dostum. Tedavi için gittiği doktor hipnoz yöntemiyle çocuğu iyileştirir. Olay görgüsü bundan sonra başlar. Film boyunca, izleyici bazı kareleri siyah beyaz, bazı kareleri de renkli görür. Renk katmamdaki asıl amacım hayatımızın yaşadıklarımızla renklendiği gerçeğine gönderme yapmaktır. Çiftliğin yanma sahnesinde görüntü siyah beyazdır. Bu görüntünün arkasında yatan bir toplumsal gerçeğe de isyan vardır, tıpkı İspanya İç Savaşı'na, İkinci Dünya Savaşı'na, Hiroşima'ya atılan atom bombasına duyduğum isyan gibi. Çiçero: "Adil olmayan bir barış, en haklı savaştan daha iyidir" saptamasında haklı. Her zaman savaşlarda bir kazanan, bir de kaybeden olacaktır. Bu kaçınılmazdır. Asıl savaşın yaralarını, ne kazanan, ne de kaybedenlerin arasında yer alan, zavallı ma-

sum yoksullar sarmıştır. Kazanan tarafın, kaybeden tarafı ezme hakkına sahip olması ise insanlığın maruz kaldığı bir başka cinayetler zinciridir. Babamın şu şiir dizelerini tam da anımsamanın zamanıdır diye düşünüyorum: " Dünyada sevmedim hiçbir şeyi /Çocukluğumdan uçuşan/Hayaller hummasını/ Sevdiğim kadar/Yeniden kulaklarda uğuldar/Dünya görüntüye boğulur, yalnızca ben/ Yavaşça hazırlanırım, hafif adımlarla/ Sessizliğimin sesini dinlerim/ Girdim sırça fanusa/ Elimde kelebek/ Farklı bir dilde konuştum/ Anlaşılmaz tınılarla/ Kelebek yatar beyaz karda/ Anılar onu geri getirmez/ Sözlerim uçucu/ Yalnızca yankısı kalır kulağımda." Bir röportaj sırasında *Ayna*'nın Fransızlara "Proust'un 'belleğin dünyası' kavramını çağrıştırdıklarını söylediler. Ben de zaman kavramının Ruslar için sorun olmadığını, Rusya'da çocukluk anıları, geçmişle hesaplaşmak, pişmanlık üzerine yoğunlaşmış çok güçlü bir edebiyat geleneğinin olduğunu belirttim. Filmde insanın yaptıklarından dolayı yaşadığı pişmanlıklar önemli yer tutar. Edebiyat da insanın kendi iç dehlizlerine yapılan bir yolculuktan yola çıkılarak yapılmaz mı? *Ayna* bu anlamda Rusların öyküsüdür. Salon eleştirmenlerinin benim filmimden bir şey anlamamış olmalarına şaşırıyorum. Filmlerimi de onlar için yönetmiyorum. Ben halkın içinden biri olarak halka yapıyorum filmlerimi. Halkın beğenisi beni tatmin ediyor, inan bana ödüller değil. Filmin oluşumu da tam tamına şöyledir: "Çocukluğa ait episodların arasına annemle yapacağım otantik söyleşi bölümleri yerleştirecektim. Geçmişin iki benzer (anlatıcısının ve annesinin) kavrayışı burada yüz yüze getirilecekti; seyirciye de değişik kuşaklardan gelen birbirine yakın iki insanın anıları değişik açılardan sunulmuş olacaktı. Bu sayede ilginç, beklenmedik ve pek çok açıdan önceden kestirilemeyen bir etki ortaya çıkardı. Bundan bugün eminim"(s.57-58).

İz Sürücü 1979 yılında çekilen SSCB yapımı yüz altmış bir dakikalık bir filmidir. Bu film de diğer filmler

gibi birçok ödül kazandı. Bu filme ait düşüncelerimi şöyle açıklamıştım: "Yapmak istediğim her şeyi gerçekleştirebildiğim tek filmim"(s.63). Film, iz sürücü olduğunu izleyicinin sonradan anladığı adam, evinden çıkarken karısının ona "kızını düşün" demesiyle başlıyor. İz sürücü de " Her yerde hücredeyim zaten" der ve çıkar gider. İz sürücünün yegâne görevi yasak bölge olarak adlandırılan yere dileklerini gerçekleştirmek isteyen kişileri parasıyla götürmektir. Filmde iz sürücünün götüreceği iki insandan biri yazar, diğeri bilim adamıdır. Bu film ülkemde çektiğim son filmidir. Bu bölgenin yasaklanmasının nedeni oda denilen yere giden insanların dileklerin gerçekleşmesi yanında orada olanların kontrol altına alınamamasından kaynaklanmaktadır. Yolculuk yapılan bölge her insanın kendine yaptığı her yolculuk gibi tehlikelerle dolu olduğu gibi yola nasıl devam edeceğini bilen insanlar için bir o kadar kolaydır. Bu yolculuğu yapanlar ödüllendirirler de. İz sürücü bu yolu ilk kez kendisine gösterenin bir öğretmen olduğunu söyler yol arkadaşlarına. Ben burada insanın söyledikleriyle yaşadıkları arasında mesafe olmamasını farklı bir misede vurguluyorum. Dilek Odası'na giren kişilerin her şeyden önce samimi olmaları gerekiyor; yoksa o odadan çıkamayacakları gibi yaşamda da kalamayacakları söylentisi vardır. Filmdeki iz sürücü bölgenin tek rehberidir. Hayatında birçok zorluk olmasına karşın kendisine ve ailesine ait dileklerde bulunmaz. Oysaki ayağı tutmayan bir kız çocuğu vardır ve oldukça da yoksuldur. Görevini bitirdikten sonra yorgun ve bitkin bir şekilde evine döner iz sürücü. Mutsuzdur. Mutsuzluğunun nedenini karısına söyler. Götürdüğü bilim adamı ile yazarın bölgeyi anlamadığını, ders alamadıklarını, en önemlisi de umuda inanmadıklarını söyler. Orada kendilerini yok edeceğinden korktukları gücü ortadan kaldırmak için Dilek Odası'nı bomba ve silahla yok etmeye çalışmak isterler.

Düşün Bedriye bu iki insandan birisi yazar, diğeri bilim adamı. Kendi gerçekleri dışında bir başka

gerçekle karşılaştıklarında o gerçeğin sırrına ermek için çaba göstermiyorlar; orayı vahşi kapitalizmin kullandığı silahlarla yani bomba ve silahla yok etmeye çalışıyorlar. Aydın olma misyonuna farklı yollardan bir gönderme yaptım. Umuda inanmayan insan karanlığın peşinden rüzgârda savrulan bir yaprak gibi sürüklenmeye mahkûmdur. En büyük yolculuğun hayat yolculuğu olduğu gerçeğini kim yadsıyabilir. İz sürücünün karısının çok zor bir hayatı vardır. Eşinin yasak bölgeye sık sık gitmesine karşın şikâyetçi değildir hayatından kadın. Kızlarının ayaklarından sakat olmasını da kendisine acı veren bir olay gibi görmüyor, o acının ona yaşattığı mutluluğu anımsıyor. Filmin finaline yerleştirdiğim sahnede de iz sürücünün kızına "telekinezi" gibi doğaüstü bir yeti yüklüyorum. İz sürücü de bir insandır, zaman zaman umudunu ve hayallerini yitirir; buna karşın kendini insanlara adar. Aslanan Bedriye, yürektir, sıfatlar değildir. Ben sıfatların arkasına sığınan insanların iç acıtıcı yanlarını yansıtmaya çalıştım. Kimsenin beğenmediği, konumundan dolayı küçük bir insan olarak algıladığı iz sürücü ve karısının kişiliği üzerinde insan olmanın hiçbir unvan ve paye gerektirmediği gerçeğine gönderme yaptım. Filmde kurgu parçaları arasında zamansal bir atlamayla karşılaşmamak için çok emek verdim. Filmin konusuna ilişkin görüşlerimi de şöyle açıkladım: "Film, manevi değerleri için bir şövalye gibi savaştan bir insanı anlatıyor. Filmin kahramanı iz sürücü, edebiyatın "idealist" tipleri olarak bildiğimiz Don Kişot ya da Prens Mişkin ile aynı yörüngeye oturur. Ve idealist oldukları için gerçek hayattaki tüm savaşları kaybederler. (...) Benim için zayıfın gücünü dile getiren karakterler. Film bu sayede insanın kendi yarattığı güce bağımlılığını da anlatıyor. Güç sonunda insanı yok ediyor ve zayıflık tek güç olarak kalıyor. Önemli olan ve iz sürücünün bütün seyrini yöneten, onu bayağılığa düşmeden gülünç, hatta aptal kılan ama kendi öz tekilliğini, öz maneviyatını ortaya çıkaran bu güçtür. (...) Bana sıklıkla sorulan sorulardan biri de bu

“bölge”nin neyi anlattığı. Buna verecek tek bir cevap var; böyle bir yer yok. İz sürücü kendisi yaratıyor bu yeri. Mutsuz insanları oraya götürmek ve onlara umut düşüncesi aşlamak için yaratıyor. Dilek odaları da aynı şekilde İz sürücünün yaratımları”(s. 65-66).

Nostalghia filmim İtalya yapımı olup yüz yirmi altı dakikadır. Bu filmin senaryosunu Tonino Guerra ile birlikte yazdık. Bu film de ödül kazandı. Filmde köle Rus besteci Sosnovski'nin hayatından etkilenen bir şairin hayatı anlatılmaktadır. Sosnovski tıpkı benim gibi vatanından uzak kalmıştır. Filmin kahramanı Andrei Gorçakov bir şairdir; amacı da bestecinin hayatını konu alan bir opera librettosu yazmaktır.. Sosnovski gibi vatanından uzak kalan bir sanatçıyı araştırmak için Toscana'ya gelen kahramanımız, kendisinin de onunla aynı duygularla sıkıntıları yaşadığını algılıyor.

Gorçakov herkesin deli gözüyle baktığı bir matematik profesörü olan Domenico ile tanışıyor. Ben hayata ve insana bakışımı Gorçakov aracılığıyla izleyiciye yansıtıyorum. Amacım bestecinin yaşamı ile Gorçakov'un yazgisının ortak yönlerini gözler önüne sermektedir. Domenico'nun yazgısı daha da iç acıtıcıdır. Çocuklarını yedi yıl eve kapatmıştır. Filmin son sahnesinde salt kendisinin değil, dünyanın da içinde bulunduğu durumu protesto etmek için konuşma yaptığı meydanda kendisini yakar. Onun alevler içinde kıvrınmasına meydandaki insanların hiçbiri tepki vermez; sadece bir köpek insanlığın ölmediğini, orada bulunan insanlara anımsatmak için tepki verir. Domenico, Andrey'in ete kemiğe bürünmüş halidir. Domenico inancı ve ilkeleri uğruna ailesiyle birlikte yaşamak için ailesini aynı evde kalmaya zorlarken Andrey ise kır evinin hayalini kuruyor Babasız geçen bir çocukluğun ruhumdaki sarsıntılarının yetişkinliğime yansımaları dikkatli izleyicinin gözünden kaçmaz. Bildiğin gibi filmi anneme ithaf ettim ve babamın şiirlerine yer verdim. Bu filmi çekmeye şöyle karar verdim: “Nostalghia, daha çok izlenimlerin sel-

ler gibi üzerine yağdığı, tamamen yoldan çıkmış bir Rus insanının filmidir. Ne yazık ki, bu izlenimlerini ona yakın insanlarla bile paylaşmamakta, edindiği yeni deneyimleri de talihin garip bir işlevi olarak, varlığının son damlasına kadar bağlı olduğu geçmişle birleştirememektedir. Ben de buna benzer duygular yaşadım. Uzun bir süre yurduma elveda dedikten ve çekici bir dünya ve kültürle karşı karşıya kaldıktan sonra birden kendimi bunların yarattığı bilinçsiz bir gerilim içinde buldum; sanki karşılıksız bir aşka tutulmuş gibi” (s.74). Domenico ile Andrey'in yakınlığı birbirlerini tanımadan Domenico'un köpeğinin Andrey ile dostluk kurmasıyla başlar. Filmin bir diğer kahramanı olan güzel rehber Eugenia ise, Andrey ile iletişim kuramaz. Hayatındaki diğer erkeklerle de istediği gibi bir ilişki kuramamıştır. Erkeklerden yana yaşadığı talihsiz ilişkilerinin suçunu kendi tercihi bulur. Eugenia Andrey ile ilişkilerini duygusal boyuta taşımak ister ama duyguları karşılıksız kalır. Bu duygu sarmalı içinde Andrey Eugenia'nın değil Domenico'nun bilgeliğine sığınır.”

“Sevgili dostum filmin giriş bölümünde Eugenia, hademeye şu soruyu soruyor: “Neden en çok dua edenler hep kadınlar?” Hademe de şöyle yanıtlıyor kendisine sorulan soruyu. “Ben basit bir adamım ama bana göre bir kadının çocukları olmalı ve onları yetiştirmelidir, sabırla ve fedakârlıkla.” Eugenia, adama “Bir kadının anlamı bu mu” diye soruyor. Ben bu konuşmadan yola çıkarak asıl anlatmak istediğin duygu nedir diye sorsam sorumu yanıtlar mısın?”

“Elbette yanıtlarım. Tabii ki bana göre de bir kadının tek anlamı çocukları olması ve hayatını çocuklarına adanması değildir. Annem beni yetiştirirken kendi hayatını gözden çıkardı. Hayatımın her evresinde yer almak için hiçbir özveriden kaçınmadı. Erkeklerin gözünde kadının anlamını sorgulamak ve kadına giydirilen kalıpları yine bir kadının ağzından yıkmak istediğim için o diyalogu kullandım. Merhametli insanların hayatlarının normal insanın hayatından milyon kez

daha zor olduğunu yaşadıklarımın biliyorum. Nostaljiye duyulan eğilimin altında yatan başat etkenin yitirdiğimiz insani erdemlere duyduğumuz özlem olduğunu sen de biliyorsun. Yitirdiklerimizin arkasında yaktığımız birer ağıttan başka nedir ki nostalji?

Kurban filmi 1986, İsveç-İngiltere-Fransa ortak yapımıdır. Filmin süresi yüz kırk altı dakikadır. Filmin özgün adı *Offet*'tir. Bu filmin senaryosu bana aittir. Bu film de bana birçok ödül kazandı. Son filmimi "Tüm masumiyetine karşın, büyük insanmış gibi acı çektirilen küçük oğlum Andruška'ya..." sözleriyle oğluma ithaf ettim. Bu film sinema anlayışında her şeyi bulabileceğin felsefi bir deneyim. Gazeteci, aktör ve filozof Alexander'ın doğum günü tüm ailenin buluşmasına vesile olur. Günü küçük oğluna modern yaşam ile manevi değerler üzerinde konuşmalar yaparak geçiren Alexander, akşam saatlerinde ise nükleer savaşın başlayacağı haberiyle hatırı sayılır bir hesaplaşmanın içinde bulur kendini. Film savaş haberinin akabinde insanların yaşama ve ölüme dair düşüncelerini tüm çıplaklığıyla gözler önüne seriyor. Şaşkınlıktan ne yapacağını bilemeyen insanlar arasında Alexander Tanrı'ya eğer savaş çıkmazsa ertesi sabah kendisini kurban edeceğini söyler. Onu hayata bağlayan oğlundan bile vazgeçmeye hazırdır, insanlığı savaşın vahşetinden korumak için. Alexander' e göre "Ölüm yoktur, ölüm korkusu vardır. Ölümden korkmamayı başarır sak her şey ne kadar farklı olurdu." Filmin sonunda da kendisini kurban ederek duygu ve düşüncelerini hayata geçiriyor. Bach müziği ve Leonardo'nun tablosu filme bir başka değer katıyor. Ben bu son filmimi çekerken akciğer kanseri olduğumu öğrendim. Belki bu yüzden ölüm teması filmi böylesine güçlü sarıp sarmaladı. Film bir nevi oğluma vasiyet niteliği taşır. Teknolojinin insanlara sağladığı tek konfor ekonomik olarak güçlü insanların hayat standardını yükseltmek oldu. Değişmeyen yegâne gerçek insanın, kendi elleriyle yarattığı teknolojinin, yani

nükleer silahların kurbanı olmasıdır. Filmde ölüm korkusunu ve insanın önce değerlerine sonra da kendine yabancılaşmasını gözler önüne serdim. Tüm iyimser verilere rağmen sonuçlar karamsardır. Hiçbir canlının sağ kalmayacağı gerçeğinin karşısında Tanrı'nın insanlığı ölümden kurtarması için evini arabasını yakar kahramanımız. Taşındığı meziyetlere ve hayatını adadığı ilkelere layık bir dilek ve son olduğunu düşünüyorum filmin ben. Alexander sadece evini, arabasını, dünyevi bağlarını kurban etmekle yetinmez ailesini de kurban eder. Leonardo da Vinci'nin *Üç Kralın Tapınışı* tablosu ne kadar derinse Alexander'ın oğluna duyduğu aşk da o kadar derindir. Tüm filmlerim gibi bu filmimi de insanları düşündürmek ve hissettirmek için çektim. Bir babanın oğluna bıraktığı en güzel miras onu sorgulamaya ve düşünce üretmeye sevk etmektir. Filozof Alexander de *Nostalghia*'nın Domenico'su gibi kurtuluşu yakıp yok etmekte buluyor. Kahramanım, savaşın ve nükleerin insanlığı tehdit ettiği gerçeğini herkesten farklı yaşar; bu yüzden de salt tek tek bireyler için değil, tüm insanlık için kurtuluş yolları arayan birisini anlatır. Kimselerin bulunmadığı bir anda evini yakarak maddelerden başka hiçbir şeye değer biçmeyen çağına isyanını yansıtır Alexander. Bu gerçekten yola çıkan filmde Doğu yaşamına yönelttiğim sorgulamaların akabinde Batı'yı da insanlığı tehdit eden suçlarındaki sorumluluklarını ve insanlığa verdikleri zararları görmeye çağırıyorum. Alexander bu suça ortak olanları şöyle açıklıyor: "İnsan hep başkalarına karşı savundu kendini. Başka insanlara, doğaya karşı. Durmadan doğaya karşı güç kullanarak savaştı. Sonuç olarak ise güce, şiddete, korkuya ve bağımlılığa dayalı bir uygarlıktan başka bir şey olmadı ortaya çıkan" (s. 80). Film vizyona girdiği sıralarda Çernobil felaketinin izleri canlılığını koruyordu. Bu yüzden filmde nükleer savaşın insanlık için bir tehdit olduğunu özellikle vurguladım. Bu felaketten yola çıkarak insanların nasıl bir hayatta yaşamaları gerektiğine kendimce farklı

pencereler açtım. Bir ev ortamı içinde olası bir savaşın ne tür bir gerginliği, bu gerginliğin insanlara getirdiği telafisi mümkün olmayan sonuçları irdeleme olanağını sundum izleyiciye. Aslında benim filmde ısrarla üzerinde durduğum konu dünyada yaşanan felaketin bedelini ödeyecek birinin olup olmamasıdır? Hasta halimle tamamladım filmi. İnsanlığın daha insanca bir dünyada yaşaması için birinin kendisini kurban etmesi gerektiğini vurgularken, aslında filmde olduğu gibi kendimi kurban ettim güzelliklerle dolu yarınları insanlığa armağan etmek için. Filmin sonunda yaşanan tüm olumsuz felakete karşı sabırla her gün bir ağacı sulayarak yeşertmeye çalışan küçük çocukla da şu gerçeğin altını çizdim: Güzellikleri yok eden de insandır yaşatan da. Herkes kendine düşeni yaparsa daha yaşanılır bir dünyayı çocuklara bırakabiliriz diye düşünüyorum. Kuru bir ağaç bile sabırla sulandığında nasıl yeşerebiliyorsa herkes kendi bahçesinde kuruyan ağaçları yeşertebilir sabır ve sevgiyle. Ben *Kurban* için yazdığım senaryo yapıtında filmle ilgili düşüncelerimi şöyle açıklıyorum: "Kendisini bir başkası için ya da bir dava uğruna kurban edebilme yeteneğini en alçak gönüllü boyutlarda da olsa içinde hissetmeyen insan, insan olmaktan vazgeçmiş demektir. Hayatını mekanik bir robotun varlığıyla değiş tokuş etme yoluna girmiş demektir"(s. 82. Ses tellerinden ameliyat olduğu için konuşamayan Alexander'ın oğlu, babası gittikten sonra filmin son sahnesinde gökyüzüne bakarken olup bitenleri özümsemiş bir bilge gibi şöyle konuşur: "Başlangıçta söz vardı. Neden baba?" Ben filmlerimi yaparken hangi amaca hizmet ettiğimi şöyle açıklıyorum: "Filmler, insanın kendini içinde bulunduğu belirsiz bir konumdan iç çatışmayı tartışma ortamı; çatışan öğeler de bir çeşit manevi ideal ve bu dünyada var olma gerekliliğidir"(s.96).

"Sevgili Bedriye, şu ana değin benim filmlerim üzerinde konuştuk. Ben senin benim kişiliğim hakkında neler düşündüğünü merak ediyorum. Benim

insan yanımda hakkında ne düşündüğünü benimle paylaşır mısın?"

"Sevgili dostum, her şeyden önce çocukluğunda annen ve babanın ayrılmasının hayatında bir dönüm noktası oluşturduğunu düşünüyorum. Babandan ayrı olmak yetişkinliğinde senin kendini tam bir insan gibi hissetmemene neden olmuş. Hayatının en büyük özlemi bir ailede yaşamak. Bu duygularını filmlerinde de görmek mümkün. Dağılmış aileler önemli yer tutar filmlerinde. Ailenin barındığı mekân evdir. Bundan dolayı aile kavramını evle bütünleştirilmiş bir şekilde algılıyorsun. Yitik bir çocukluk yaşamak seni öylesine derinden etkilemiş ki, yetişkinliğinde yaptığın filmlerden dolayı kazandığın başarılar da duygusal olarak tatmin etmemiş. Her filminde ev vurgusu yapman boşuna değil. Yetim bir insanın yaşadığı ezikliği hayatın boyunca içinde taşımışsın. Bu, bir anlamıyla seni üretken kılarken diğer anlamıyla her şeye sahip olmana karşın mutsuz etmiş. Tüklenen yanın bir yanıla mutluluğun diğer yanıla mutsuzluğun olmuş. Evlerde mutsuz yaşayan insanların varlığını üstü açık bir hapisane olarak algılıyorsun. *Ayna* filminde babanın şiiirlerinden birini okurken şu ifadeyi kullanıyorsun: "Evde yaşa ki yıkılmasın." Öncelikle terk edilmiş evlerde yaşayan çocukların dramını hayatın boyunca içinde taşıyorsun. *Nostalghia*'da Domenico'nun bencilliğinden ve korkularından dolayı ailesini yedi yıl evde hapsetmesi boşuna değil. Sen babanın, seni ve anneni terk etmek yerine bir evde yedi yıl hapsetmesini tercih ediyorsun. Hayatın boyunca yaşadıklarından yola çıkarak kendi yaşayacaklarına doğru yaptığın yolculuk seni sürekli sorgulayan ve düşünen biri yapıyor. Filmlerinde otobiyografik öğeler kullandığın için kadınları başrolde oynatmıyorsun. Bunun nedeni de içinde sürekli erkeklerle cebelleşiyor olman. Kadınlara anne ve eş rolü vermenin altında yatan başat etken ise annenin seni büyüten bir varlık olması. Onun sürekli bir eş kimliği olmaması da

senin üzerinde etkili olmuş. *Mühürlenmiş Zaman* yapıtında belirttiğin gibi kadın oyuncular sana aneni çağırıştırıyor. *Ayna* filminin başrol kadın oyuncusuna duyduğun sonsuz saygıyı tüm kadınlara da duyuyorsun. Çocuk karakterlerin filmlerindeki ağırlığı ise çocukken yaşadığın sıkıntıları anlatma isteğinden kaynaklanıyor. Terk edilmiş, sevilmemiş çocukların acılarına gönderme yaptığın birer ağıt gibidir çocuk karakterlerinin her biri. Çocuk olmadan yetişkin olmuş ve boyundan büyük sorumlulukları tek başına taşımak zorunda kalmış çocukların dramlarında yetişkinlerin sorumlu olduğu gerçeğini de tüm çıplaklığıyla ortaya seriyorsun. Dünyaya getirdikleri çocuklarına bakamayan anne ve babalar sana göre insanlık suçu işlemişlerdir, çocuklarına yaşattıkları acılardan dolayı. Çocuk olarak terk edilmişlik duygusuyla boğuşmak yetmiyormuş gibi yetişkinliğinde doğup büyüğün topraklarda da kendini ifade edemediğin için yabancı ülkelere giderek gönüllü sürgünlüğü de başlatmış oluyorsun. Sürekli yaralar büyüten bir insansın. Sürgünlüğünde de yaşadığın yere kendini ait hissedemeyince bu kez de Doğu'nun mistisizminde kendine bir yurt arıyorsun. Yurtsuzluk duygusu iki kez evlenmiş, iki çocuk babası olmana rağmen yakarı bırakmıyor. Rus kültürünün derinliklerinde benliğini bulduğunu da sürgünlüğünde anlıyorsun. Rusya'nın yeteri kadar anlaşılması için acıtıyor. Filmlerin ülkende sansüre uğrasa da kendin gibi ülkeni de yitik bir ülke gibi algılıyorsun.. Bu yüzden ülkende dinsel ve metafizik yaklaşımlarından dolayı halkın sanatçısı olarak algılanmıyorsun o dönemde. Senin savaşın çağdaş yaşamın, insanı teknolojinin ve sanayinin tutsağı yaparak onu insan kılan değerlerinden uzaklaştırmış olmasıyla. Metalaşmış insanların yurdunda insani duyarlıkları ve derinlikleri arayıp bulamamanın sendeki yansımalarıdır filmlerine konu olan. İnsanların dini ibadetlerini kilisede yerine getirme mecburiyetini dayatan anlayışa da karşı çıkıyorsun. İnançın insanın özgür idaresine bırakılması gerektiğini düşü-

nüyorsun. Böylelikle dua etmek için bir insanın ille de kiliseye gitmesi gerekmiyor. Bireyin dinin gereklerini yerine getirmekte de özgür olmasını istiyorsun. İnsan iradesinin salt ülkende değil hemen her ülkede tekel altında tutulmasının ve insanın içinde yaşadığı dünyada kendine özgü dünyasını kurmasının yası aldığı her nefeste büyümüş içinde. Üreten insanların sanatlarında da özgür olmadığını gördüğün için sisteme karşı içinde büyüyen haykırışlar seni bir yanıla asi diğer yanıla da karamsar biri yapıyor. İnsanın giderek robotlaştığının farkına varmadan ölmesi teması filmlerinde insanlığa birer davetiyedir. Doğu felsefesinde ruhani olarak kendini ifade etme olanağı bulduğun için özellikle Japon Haiku'larının iç mantığından nasıl etkilendiğini *Mühürlenmiş Zaman*'da şöyle dile getiriyorsun: " Bu dizeleri bu kadar güzel kılan, sonsuzluğa karışmadan önce yakalanabilen anın tekrarlanamazlığıdır" (s. 98). Sana göre şair ve sanatçı Tanrı'ya benzer yarattıklarını daha iyi algıladığı için insanı var olduğu gibi kabullenir ve sevgisini, özellikle de merhametini insandan esirgemez. Varoluşunun kaynağını dinde ararken insanın kendi benliğini tamı tamına yansıtan bir din anlayışını önceliyorsun. Kendini dünyanın merkezinde sanan sanatçıların karşısına, Doğu kültürüne ve Doğu'ya mal ettiğin şiirsel bir dünyanın derinliği içinde bir varlık olarak çıkıyorsun. Diğer sanatçılardan farklı olarak, doğuştan gelen apayrı bir yeteneğinin olduğunu algılamak seni yaşadıklarının karşısında güçlü biri yapıyor. İnsanlara daha doğrusu insanlığa hizmet etmek için dünyaya geldiğine inanmanda bu bakış açısının hatırı sayılır bir rolü var. Senin, insanı yaşamın ortasına koydukları yeri benimsediğin Dostoyevski, Puşkin ve diğer Rus yazarlarından etkilenmiş olmana şaşırmıyorum. Bir sanatçının onurundan ve düşüncelerinden ödün vermemesi gerektiğini hayatın boyunca kendine düstur ediniyorsun Bu yüzen etkilendiğin sanatçılar hakkındaki görüşlerini şöyle açıklıyorsun: "Manevi temele sahip olmayan bir şeyin sanatla hiçbir ilgisi

yoktur. Tolstoy, Bach, Leonardo da Vinci gibi sanatçılardan etkilendim ve hepsi deliydi. Onlar beni hem korkutuyor hem de ilham veriyorlar. Haklarında binlerce sayfa tutacak kadar kitap yazıldı. Fakat eserlerinin özüne ve gerçeğine inilemedi. İnilemez de. Çünkü mucizenin açıklaması olmaz." Evet, senin de bu bakış açısı içerisinde yarattığın mucize filmlerinin gerçeğine kimsenin inemeyeceğini düşünüyorsun. Hayatında sanata önem verdiğin gibi sanatçı ilişkisine de önem verdin. Sinema hayatına başlamadan önce müzik, edebiyat, tiyatro, resim ve Doğu dillerini öğrenmen, içinde kendini taşıyacağın sana benzer sayısız insan taşımanı sağladı. Okuyucunun . aldığı yapıtın özüne kendi özü gibi yakın olmadıktan sonra yapıtı almanın ve okumanın hiçbir ederi yoktur. Robert Bresson'dan etkilenmenin nedeni ise yönetmenin filmlerini tıpkı bir şiir yazar gibi yönetmesidir. Has şiirin bir dizesine dokunduğunuzda nasıl şiir çöküyorsa onun filmleri de herhangi bir sahneyi çıkardığınızda film ortadan kaybolacak değin kusursuz çekilmiştir. Senin nefesini kesmesi boşuna değil ünlü yönetmenin. Etkilendiğin, onun da senden etkilendiği Ingmar Bergman'ın dünyası da senin hissedemediğin, dile getiremediğin bir dünyanın karşılığını sana anımsattığı için önemlidir. Marx ve Engels'ten de etkilenmeni doğal karşılıyorum. Her ikisi de vahşi kapitalizmin insan hayatından götürdüklerini seninle aynı bakış açısı iç **Çev:** *Sinan Şahin* erisinde algılıyorlar ve senin gibi düzenin karşısında dimdik ayakta duruyorlar ödün vermeden. İkinci eşin Larisa (Kızılova) Tarkovskaya senin birçok filminde kamera arkasında görev alarak bir eş, bir dost ve aynı dünyanın insanı olmanın özverisiyle çalışmıştır. *Ayna* filminin başrol kadın oyuncusu olması tesadüf değildir. Bu yüzden eşin de senin yattığın mezarlıkta uyuyor. Bir eş olarak özellikle de ikinci evliliğinde mükemmel bir uyumu sağladığını düşünüyorum. Eşinle bedenlerinizden önce düşünceleriniz birleşmiş. Bu yüzden yeni bir eş aramanın boşluğunu yaşamamışsın. İstedığın ve hayalini kurduğun

gibi bir baba olmadığını düşünüyorum yoğun çalışmalarından dolayı. Çocuklarının da seni anlaması için yıllara ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum. Her ne olursa olsun kendilerini çok seven bir babaları olduğu düşüncesini onlara miras bırakarak yaşam serüvenini tamamladın. Seni sen yapan tüm yaşamışlıklarına bir başka mercek altında bakarak senin gerçeğine ulaşmaya çalışıyorlar. Ve anlayıp kendilerinden biri olarak algıladıkları için de seni çok seviyorlar; tıpkı benim gibi."

"Sevgili Bedriye beni anlamak için verdiğin emeğin benim yanımda değerinin büyük olduğunu bilmeni istiyorum. Dostlarımdan birisi de sensin. Yaşadığın sürece dostluğunu benden esirgeme. Nasılsa sen öldüğünde belki aynı mezarlıkta olmayacak mezarımız ama sana öteki dünyaya hoş geldin demek için seni karşılayanların en başında yerimi alacağını bilmeni istiyorum. Seni seviyorum."

"Ben de seni çok seviyorum sevgili dostum. Öteki dünyada buluşmak üzere şimdilik hoşça kal. Ben de seni seviyorum."

Kaynak: Işıl Çobanlı Erdönmez. *Sinemada Mistik Bir Şair: Andrey Tarkovski*. Doğu Kitapevi. İstanbul. S. 160.

ŞİİR/ ÇEVİRİ Hafez Musevi / Şiirler

Çevirenler: Reyhan Akdemir, Sedanur Yıldız, Evin Şahin, Sinan Şahin, Tahereh Mirzai

ISLAK BİR AY

Ayla el ele
Göl kenarında yürüyoruz
Ay ıslak
Sen titriyorsun
Yağmurluğumu ayın omuzuna atıyorum
Göl kararıyor
Sen neredesin?

Çev: Reyhan Akdemir

PEMBE ÇİÇEKLI GÖMLEK

-Beyaz bir gömlek giydi
Pembe çiçeklerle(pembe çiçekli)

-gözlerini güneş gözlüğü arkasında sakla
İzin ver kuşlar yuvalarını bulsunlar
Çocuklar okula geri dönsünler
Ve kadınlar
Tedirgin olmadan
Eşlerinin gömleklerini ütölesinler.
-ne iyiki hiç kimse seni
Beyaz gömlekle
Ve pembe çiçeklerle
Rüyasında bile görmemiştir.

Çev: Sedanur Yıldız

DUA

Kelebek
Kanatlarının rengini unutmuş
Kuş ise
Nağmesini hatırlamıyor
Dua edin
Aşıkane satırları
Unutmayalım!

KOKULU VALİZ

Bütün bu misafirhane
ellerinin kokusuyla dolacak
Ağzını açarsa
Bu bavul!

Çev: Evin Şahin

SEHAYATNAME

Gömleğimden buse damlamaktadır
Ellerimden limon.
Seyahatten dönmekteyim
Ve geri kalanında ömrümün
niyetim
Evde kalıp
Anılarımı yazmaktır.

Çev: Sinan Şahin

SONBAHAR

Sonbaharın söylemek için hiçbir sözü yok

Buna rağmen

Rüzgârın yüksek minberine çıktığında

Ağaçlar ne çabuk ağlamaya başlıyor...

"Dileklerin yüksekti"

Dileklerin yüksekti

Benim ellerim kısa...

Sen merdiven istemiştin

Ben sandalyedeyim.

Buna rağmen

Çürük sandalyenin üzerinde oturduğunda

Ve ayı düşündüğünde...

Unutma beni

"Nasıl söylesem"

Mutfakta oturuyoruz

Ve boğazımızda gizli kalan bir şeyleri

Dumana çeviriyoruz...

Şekerliğin yüz buruşturması bahanedir

Ve bıçağın keskin parlaklığı...

İnatçı damarların ayartmasıyla hiç bir ilgisi olmayabilir.

Nasıl söylesem?

Biz sigaralarımızla dumanlaşıp

Ve dünyayı olduğundan da

Karanlıklaştırıyoruz...

Çev: Tahereh Mirzayi

HAFEZ MUSEVİ

Kendisini çağdaş İran şiirinin 80 kuşağı temsilcilerinden sayan Musevi 1955 yılında İran'ın Gilan şehrinde doğdu.

"Aheng-i Diger" yayınevinin kurucusu olan şair, şiir tecrübesi ile ilgili olarak: "Biz, sade bir dil ve daha farklı, esnek bir şiir evreni aramaktaydık. Hayatın ve toplumun gerçekleriyle daha mantıklı, ideolojik olmayan bir bakışla yüzleşmeye çaba göstermeliydik. Genel ideallerimizdeki kuşcumuz, bizi genel mevzuları açıklamak yerine detaylara inmeye mecbur bıraktı. Biz, artık şu gerçeği öğrenmiştik ki 40'lı ve 50'li yılların şairleri gibi peygamberlerin rolünü oynayamayız. Ve taşıdığımız bu duygu, bizlerin şiirdeki dile, şiir estetiğine daha fazla odaklanmamıza fırsatlar sundu" vurgulamasını yapmaktadır. Musevi, Nima şiirinin poetikasına eleştirel bakarak, kendisini "Bir yandan 80'li yılların şiir değişimine ait bir yandan da modern Farsça şiirin -Nima'dan Furuğ'a uzanan silsilenin -devamı" saymaktadır.

Eserlerinden bazıları şunlardır: **Gizli Satırlar, Cumhuriyet Şiirleri, Kadın, Sözcükler, Karanlık, Dünyanın Buğulu Camlarına Bir El.**

Masa

Şahbender Korkmaz

Üç senedir her Cuma akşamı bu masaya otururum. Mesai biter bitmez metroya atlar, Kızılay'da iner, yüz metre kadar yürürüm. Küçük, kare şekilli iki kişilik bir masadır. Burası üç katlı, büyükçe üstü kapalı bahçesi olan bir lokal. Okuryazar tayfası takılıyor. Orta yaş üzeri kimseler. Eskiden üye sistemi vardı, gazeteciler ve dernek üyeleri dışında kimseyi almıyorlardı. Şimdi çay pahalı, rakı pahalı. "Herkes girse ne olur, polis evleri bile halka açık, öğretmenevine sadece öğretmenler mi giriyor?" deyip herkese açtılar. Bahçenin dış duvarlarından içeri sarmaşıklar süzülüyor. Duvarın üzerinde sarmaşık yaprakları arasında kendilerine kızarmış patates dilimi verecek sarhoşları bekleyen kediler, karıncalar geziniyor.

Dışarıda sokak boyunca, bulvara kadar uzayan seyyar satıcı tezgâhları. Karton kutular üzerinde tişört, gömlek, çanta, deri kemer, cüzdan, incik bocuk...

Yirmi beşinde var yok, kalın bacaklı, geniş kalçalı bir kadın elindeki naylon poşetleri beline tutturmuş, diğer eliyle simidini yiyor. Önündeki tezgâhta yeşil erik. Az kalmış, alan olursa poşete doldurup, hepsini elli liraya verecek, karton kutuyu katlayıp koltuğunun altına sıkıştırarak ve evine gidecek. "Bu kadar etine buduna dolgun olmasa, kalçaları geniş bacakları ve beli kalın olmasa, güzel kadın" diye düşünüyorum. "Böyle diri olmasa yetmişine kadar nasıl çalışacak? Kocasına çocuklar doğuracak? Çamaşırı var, ütüsü var, yemeği var, bulaşığı var? Yolda yolakta tacizcisi var, itin kopuğun sarkıntılığı var, hırlısı hırsızı var."

Garson kız yaklaştı, "Hoş geldiniz" dedi. "Bir şey ister misiniz?" Uzun boylu, ince belli, değnek gibi bir

kız. "Bunun işi zor, çabuk kırılır, çabuk ölür. Ellisini bile göremez" diye düşündüm. Balsa buralardan birini, yuvasını kursa, tek yere hizmet etse. Sadece kocasına çocuklarına baksın? Yetmez ki kocası için süslenecek, ak pak olacak, ağda yapacak, kokular sürünecek, onu memnun edecek?... Vay ki vay. Çocuklar büyür, torunlar olur. Okuluydu, eviydi, servisiydi derken "Ah Hayri ah! Çıkar şunları aklından. Sana ne elin yoldan geçen karsından, ince belli garsonundan?"

Garson kız tepemde bekliyor. Elindeki kâğıda bir şeyler yazmak için sabırsızlanıyor. Bu aralar mekân çok kalabalık, tatil öncesi Ankara'yla vedalaşan âlemciler doluşuyor. İki haftaya kalmaz bom boş olur her yer. "Sacda kavurma" dedim. "Öncesinde de şekersiz kahve." Kimi sahil kentlerine, kimi köyüne döner.

Geleli bir saat oldu olmadı, rezerve yazan birkaç masa dışında boş masa kalmadı. Garson kız geçen haftaki gibi geveze birini masama oturtmaya kalkarsa bu sefer izin vermem. Karşıma bir misafir birası söyler, bekletirim. Arada bir kadeh tokuşur, boşlukla sohbet ederim. Tuzluya mal olur ama kafam da balon gibi şişmez.

Masa bulamayan kişiler mekânı terk ediyor. Bir süre sonra bir kadın geliyor. Garson kız, *isterse bu masada oturabileceğini, boş olduğunu söylüyor*. Bana sormuyor ama ben yine de "he" anlamında başımı sallıyorum. Kadın oturuyor. Hafifçe selamlıyor. Toparlanıyor, selamını alıyorum. Kahve ve su siparişi veriyor.

Garson kız, sacda kavurmayı masaya bırakıyor, yanına da şişede bira. Kadına bakıyorum, "buyurmaz

mısınız?” diyorum kavurmayı işaret ederek. Garson kız “size de çatal getireyim mi?” diye soruyor. Kadının cevap vermesini beklemeden, “evet lütfen” diyorum. Kavurmadan bir lokma alıyor, kibarca ağzına götürüyor. “Hım, lezzetliymiş” diyor. Çatalı bırakıyor, tabağı önüne çekiyor, ekmele sıyırıp sıyırıp yiyor. Ağzı doluyken, garsona sesleniyor “şişe bira” birasını yudumlarken “Beste” diyor. “Adım Beste.” “Hayri” diyorum.

— Evrak memuruyum, gelen-giden resmi yazıları bir birimden diğerine internet üzerinden aktarırım. Olur da farklı kurumlardan gelen yazılar olursa onun için yerimden kalkar evrakı ilgili kişiye götürür, ayaküstü sohbet ederim. Bütün bu işler için ayda beş bin liraya yakın maaş alırım. Yetiyor bana, babadan kalma bir ev var, kira yok. Tek tüfek, tek tabanca. Yaş elli yolun yarısı belli. Haftada bir buraya gelmek benim biricik keyfim.

Beste'nin iri gözleri, şekilli alnı, ince kaşları ve uzun kirpikleri var. Düz kısa saçlarının uçları içe doğru kıvrılmış. Pürüzsüz yüzünü ortalayan burnunda hızma. Kalın pembemsi dudakları aralandığında düzgün, beyaz dişleri onu daha da güzelleştiriyor.

“Atıyorsunuz” diyor. İsminiz de Hayri filan değil.” Bir an sessizlik oluyor. Yan masadakiler fazlaca rahat. Kadın abartılı gülüyor, sanki bu mekân, bu şehir, bu gece onların. Bir ara göz göze geldik. Gevşek, lakayt bakışları yere düştü. Yüzü ekşidi, yutkundü. Dışarıda şarkı söylüyorlar:

“Bu akşam hava bulutsuz, terasa çıkmalı,

Yıldızlı gökyüzüne bakıp bakıp ağlamalı”

Masaya doğru, uzun boylu, dazlak, küpeli bir adam yaklaştı. Beste ayağa kalktı, adama sarıldı. “Geciktim, özür dilerim” dedi. Bestenin uzun beyaz boyundan öptü.

Sarsıldım tabii, adam üstüne üstlük tüm hesabı ödedi. “Ne münasebet efendim” dedim. “Bari herkes kendi hesabını ödesin.”

Beste, bana durumu daha sonra anlatacak. Aralarında dokunmaktan, okşamaktan ötesi olmamış. “Boşa sarsılmışsın be” diyecek. Üç dört sene öncey-

miş. Beste bir akşam iş çıkışı rastlamış. Şiddetli bir yağmur, ceketini kafasına geçirmiş bir adam, sokak lambası gibi upuzun, ıslandıkça ıslanıyor. Yağmur sicism gibi, sığınacak bir ağaç altı bile yok, otobüs durağına kadar yürüyecek akıllı dahi kalmamış. Beste, son model bir A6 otomobiliyle iş yerinden ana yola çıkarken onu görmüş, acımış. “Buyurun sizi durağa bırakayım” demiş.

— O gün, durağa bırakmadım tabii, küçük bir çocuk gibi burnunu çekip duruyor, ağlayan erkeklere dayanmam. Ağladığını sandım. Silecekler son hızda çalışıyor, yağmur bir taraftan yolda kalan arabalar bir taraftan... İyi dedim bari sizi Kızılay'a bırakayım. O zaman kocam iflas etmemiş, Oran'da oturuyoruz. Özel garajlı, geniş bir evimiz var. Evde yardımcı var, yemekleri yapıyor, Pazar alışverişleri filan. Haa kocam mı? Yeminle söylüyorum ki mantık evliliği. Biliyorum inanması zor ama onunla da hiç birlikte olmadık Hayri. Neyse o akşam yağmur durmadı. Boyu tahminimce 1.90. Merinos koyunun yününü andıran kıvrırcık beyazımsı sarı saçları var. Elmacık kemikleri biçimli yüzüne, usta bir heykeltıraş tarafından yerleştirilmiş gibi. Dirseğini masanın üstüne koymuş düşünürken, elinin sırtını burnuna dayayınca eşkenar üçgen gibi duruyor burnu. Uzun ince parmakları arasında tek fazlalık alyans. Çocuğu var mı yok mu sormadım Hayri. Bana ne? “Bize gidelim” dedim, uysal bir çocuk gibi “olur” diyecek sandım. Bir otele gittik. Sıcak bir şeyler içecektik.

Yan masa boşaldı. Karşımdaki misafir birasını bir dikişte yarılardım. “Isınmış lan, kan gibi” dedim. “Garson” diye seslendim. “Geç oldu artık, hesabı getir de ben kalkayım.”

Atnan Başkesen

İNSAN SİSLİ BİR ORMAN

İnsan doğuyor, gözlerine sisli bir ufuk doluyor

Sisli bir orman çünkü insan

Sis dağılıyor, dağılmıyor

Ay çıkını gökten yere seriyor, sermiyor

Yere inmiyor ay, kimdik kime ölmüştük

Tanrım seni çok beklemiştik

Tarihin kökünden çok üşümüştük

Bir atlasın en çıplak yerinde

Sen mi bırakmıştın bizi bize?

İnsan görülmüyor kaderinden ne de kederinden

Sisli bir orman çünkü kaybolmuşuz kendimizden

İçerde çalmayan bir saat gibi yatan

İşte o bedenimiz, senin benim kimin?

İnsanlar ikna oluyor mu dünyanın her yerinde?

Dünyaya geldikleri için ölmeleri de gerektiğine

Gözlerine evi dolduran kadınların kaderinden doğduk

Kirpikleri kapandı bir bir evlerin

Evler göçtü başka evlere

Odaların tenini yıkadık sustu sessizlik bile

Kendi yüzümüze sustuk, sisli bir orman çünkü

Susmanın bir kahramanıyım şimdilerde

Kalabalıkların yüzünü taşıyorum bende

Hangi sevaptan olmuştuk biz

Hangi barıştan

Kırık bir doğrultu kalmış kalbimizde arayıp bulamayız

Sesimizi ağzı kuruyan sokaklara asar

Yine belki kedilerin sokağından geçeriz

Açlığa benzeyen bir kederin

Kemik parmaklarına bir daha susarız

Sanki kedilerin bir kardeşiyiz

Uçurum kenarında yapmışız evi

Ölümümüz bir günaha benzer

Rüzgârın teninden çıplak çıkar kalbimiz

Ev adresimiz cebimizden çıkmaz

Sisli bir orman çünkü insan

Sokakların karanlığını süpüren bir deliymiş ömrümüz

Karadaki evimiz karanlıkmiş

Hikayelerimiz de son varmış sonuç yokmuş

Sisli bir orman çünkü insan

Avrupa'ya Göçün 60. Yılında Kimlik ve Edebiyat*

Metin Turan

1961'de imzalanan Türk - Alman işgücü Anlaşması'nın ardından başta Almanya, ardından Hollanda, Fransa, Danimarka, Avusturya gibi başka ülkelere de yönelen ve başlangıçta emek gücünün taşınması olarak tasarlanan yer değiştirme eylemimiz, altmış yıllık bir süreci kaplayarak, bugün artık farklı bir siyasal, ekonomik ve kültürel zemine oturmuştur. Türkiye'den yurtdışına göçün bir boyutu hiç kuşkusuz işgücünün taşınmasıdır. Ancak, taşınan bu işgücü hem geldiği coğrafyalarda, hem de çıktığı, yani Türkiye coğrafyasında yeni bir kültürel kurumlaşmayı da beraberinde getirmiştir.

Hangi ülkeden dönmüşse dönsün, 1960'lı, 70'li yıllardaki göçmen işçilerimiz bir "Alamancı" kimliği ile yeni bir adlandırmanın içerisinde, kültürel prototip oluşturmuşlardır. Onlar kanalıyla ülkeye taşınan yeni çağın teknolojik aletleri, örneğin elde taşınabilen radyo, pikap ve teypler bir yandan sözlü kültürü ağır basan Türk edebiyatı geleneğinde, yeni bireşimlere yol açmış; âşık tipi sanatçının işlevini farklılaştırmış, bir yandan da çağdaş edebiyata yeni konu ve temalarla açılım kazandırmıştır. Hiç kuşkusuz, bu etki, sadece edebiyat alanında olmamış, müzik, sinema, fotoğraf gibi plastik ve görsel sanatlara da yansımıştır. Ortalama yaşam süresinin 65-70 olduğu günümüzde, elli yıl, insan hayatı için çok önemli bir dilimdir. Ancak, edebiyat birikimi açısından özellikle de kurumlaşma bakımından bu zaman dilimlerinin o denli büyük bir aralık olmadığını belirtmek gerekiyor. Buna karşın, göçün başlayıp, ardından yeni bir; müziği, sineması, sokağı, parkı, mutfağı ile farklı olan bir coğrafyada edebiyat/sanat etkinliklerinde bulunuyor olmanın

küçümsenmeyecek bir kazanım olduğunun da üzerinde durmak gerekiyor.

Sürecin işleyişine sosyal başka unsurlarla da bakılabilir. Bakılmaktadır da. Geçen bu elli yıllık süreç içerisinde eksik, fazla çok sayıda toplumbilimcinin konuyla ilgilendiği ortada. Göçün, ciddi bir kültürlenme süreci yaşattığı çok açık. Henüz, 1960'lı yılların daha başındayken, Almanya'daki işçilerimizin buralara kendi ülkelerinden sanatçılar getirmeleri, onları önce konakladıkları işçi barınaklarında konuk edip (Aşık Ali İzzet Özkan, Mahzuni Şerif, Muharrem Yazıcıoğlu), yurt özelemleri yanı sıra sanat gereksinmelerini de gidermeye çalışmaları 'kültürel kaynaşma' başka bir demeyle geldikleri kültür coğrafyası içerisinde silikleşmelerini engellemiş, kısa süre içerisinde de içlerinden çıkardıkları hem geleneksel sanatçı tipleriyle, hem de modern edebiyatçılarla kendi dillerinin sesi olmuşlardır. Bunu, çok kısa bir süre içerisinde yetkinliği tartışılabilir de, edebiyat ürünü vermeye yönelmeyi, müzik yapmaya yönelmeyi, sinema yapmaya yönelmeyi çok önemsiyor ve ayrıca tartışmak gerektiğine inanıyorum. Örneğin, daha sonraki yıllarda, estetik/sanatsal açıdan yetkinliğini kendisinin de beğenmeyerek, başka basımlarını yapmadığı, Almanya'da işçi olarak çalıştığı dönemde 1966 yılında, Bekir Yıldız'ın Türkler Almanya'da adlı çalışması böyle bir 'savunma/tutunma' mekanizmasının ürünüdür. Örnekleri çoğaltmam mümkün... Buradan şu noktaya gelmek istiyorum; Türkiye'den Almanya'ya işçi göçünün, daha ilk yıllarında buraya yerleşme fikrinin de beraberinde taşındığının ve daha da önemlisi göçmen işçilerin burada bir Türk gibi yaşamaya çalışacaklarının, ta başından belirgin ipuçlarıdır bunlar.

Edebiyat, hiç tartışmasız en başta bir dil olayıdır. Bu bakımdan göç ve göçmen kavramlarının yanına edebiyat edinimini eklediğimizde, dille; bizim için

* 18.06.2021 tarihinde Antalya'da, Emina Coboraviç Kamber, Gino Lieneweber, Nihat Ercan ve Nebahat Ercan'ın katılımlarıyla, ANSAN/ Antalya Sanatçılar Derneği'nde gerçekleştirilen "Yurtdışına Göçün 60. Yılı Dünü ve Bugünü" başlıklı panelde yapılan konuşma metnidir.

Türkçe ile yaratılan ürünlerin niteliği belirleyici olmaktadır. Yeni bir dil iklimine doğan insanın, elli yıllık bir zaman dilimi içerisinde edebiyat birikimi ortaya koyması, asla küçümsenmemesi gereken bir durumdur. Türk kökenli olup, Almanya, Hollanda, Danimarka, Fransa veya başka ülkelerde yaşayan insanlarımızın edebiyat uğraşı içerisinde olmalarını bu anlamda önemseyip, alkışlamamız gerekiyor. Özellikle, başka bir dilin içerisine doğmuş olanların, o dille edebiyat ürünü ortaya koymaları, ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur ki, kimi Türk kökenli yazarların Almanya'da, doğdukları ülkenin dilinde yazarak elde etmiş oldukları başarı onların tarihi/kültürel birikimlerinin nasıl verimli bir biçimde evrildiğinin de açık kanıtıdır.

*

Farklı bir dil ve kültür iklimi içerisinde olmanın bir dolu açmazlarının bilincinde olarak, edebiyatın insan soyunun hayata tutunmak, acıları silkelemek anlamında en soylu uğraşlarından biri olduğunu unutmamak gerekiyor. Çünkü, edebiyat en bireyci yazarın yaratıcılığında bile, belli bir toplumsal paydanın ürünüdür. İnsan soyunun birey kimliğini kazanabilirliğinin güçlü damarlarını bize edebiyat kazandırır. Bu bakımdan, uzun tarihi içerisinde göçebe bir ruha sahip olan Türk toplumunun, endüstrileşmenin en geniş çapta yaşandığı Avrupa ülkelerinde hayata tutunmalarında, öyle ya da böyle edebiyat yapıtlarının, edebiyat uğraşlarının çok büyük bir payı olduğuna inanıyorum.

Yalnızlaşma ve yabancılaşmanın derinleştiği bu çağda, edebiyatın bizibüyük insanlık ailesinin donanımlı ve dirençli bireyleri kılmada ciddi bir işleve sahip olduğunu düşünüyorum.

Göç ve Göçmenlik Ekseninde Türk Edebiyatı

'Göç' ve 'göçmenlik' Türk kültürünün en önemli belirleyenlerinden birini oluşturur. Kültürümüzdeki kavramlara baktığımızda, göçebelige ilişkin bir dolu yaşanmışlık ve kazanımın göç eksenine dayandığını görürüz. Hatta ölümü bile biz 'Hakk'a yürüdü', 'göç etti' olarak nitelendiriz. Kültür hayatında, göçün bu denli belirleyici olduğu bir halkın, yaratmış olduğu edebiyat eserlerinde de bunun izlerini görmek ka-

çınılmazdır. Türk edebiyatında 'göç' ve 'göçmenlik' kavramları destan döneminden başlayarak tarihsel bir olgu olarak da vardır. Destanlar döneminden, günümüze uzanan çizgide, göçün kültür ve edebiyat dünyamızda geniş bir yer kapladığı açıktır.

Çağdaş edebiyatımızda ise, 'göç' kavramı, çok belirgin olarak yurtdışına işçi göçünün başlaması ile birlikte belirmeye başlamıştır. Dolayısıyla da, günümüz kültür ve edebiyatında 'göç' ve 'göçmenlik' kavramlarından söz edildiğinde, 1961 yılında Almanya ile başlayan yurtdışına işçi göçünün edebiyat yapıtlarına yansımaları sürecinin irdelendiği anlaşılmalıdır.

Türkiye'den yurtdışına işçi göçünün başladığı 1960'lı yılların, edebiyat düzleminde ilk yansımaları, ilginçtir, kırsal kesimden Almanya'ya ilk giden işçilerimizin, yine aynı kültürel çevreden yetişen halk şairlerini, gittikleri bu mekanlara taşımalarıyla başlar. İşçi göçünün henüz üzerinden iki yıl geçmiş olmasına karşın, Almanya'ya 'hemşerilik' ilişkisiyle davet edilen Ali İzzet Özkan ve Muharrem Yazıcıoğlu 1962 yılında Duisburg ve Ruhr havzasındaki maden ocaklarında çalışan göçmen işçi barınaklarında onlara çalıp söylerlerken, bir yandan da onların sorunlarına tanıklık edip, dile getirmeye başlarlar. Bunu, Aşık Mahzuni fierif, Yaşar Reyhani, Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, gibi bu geleneği sürdürmekte olan başka halk şairleri izler.

Bir örneği kişisel arşivimde bulunan Aşık Ali İzzet Özkan ile Muharrem Yazıcıoğlu'nun birlikte gerçekleştirdikleri Almanya gezisi günlüklerinde öne çıkan en temel sorun, işçilerimizin sosyal yalıtılmışlık içerisinde olduklarıdır.

Dil bilmezlikleri yanı sıra, barındırıldıkları işçi lojman ya da barakalarının yakın çevresinde sinema, tiyatro, konser izleme olanakları yoktur. Onların, bu türden gereksinmelerini memleketlerinden davet ettikleri, onların duygularına tercüman olacak halk şairleri aracılığıyla giderme istekleri, esasında bu nitelikteki etkinliklere duydukları özlemi de işaretlemektedir. Bu, çaba aynı zamanda kendi kültür kurumlarını oluşturma arzusunun da bir başlangıcıdır ki, melezleşme adımlarının bunlarla birlikte atıldığını, aradan geçen yarım asırlık süre içerisinde bağlama kursları, yetişen halk şairleri, bu nitelikteki konserlerin yoğun-

luğu bu başlangıcın önemli bir adım olduğunu yansıtır. Bu esasında,

Orhan Murat Arıburnu'nun:

"Almanya'nın ortasında Ahmet

Almanya'nın ortasında Mehmet

Ayşeler

Fatmalar

Darmadağın, kıyamet!" olarak dizeleştirdiği, Almanya'nın ortasındaki Anadolu'nun şekillenmeye başladığının tipik bir ilk adımıdır.

*

Göç ve göçmenlik, yazın dünyasında, 1990'lı yıllara değin Almanya özelinde odaklanır. Bunu yadırgamamak gerek. Çünkü, ilk işçi göçünün buraya olması yanında, nicelik olarak da yoğunluğun bu coğrafyada olmasıyla yönelim de Almanya'ya kaymıştır. «ster Hollanda, ister Belçika, Danimarka olsun her yurtdışına gidip gelen işçinin 'Alamancı' olarak tariflenmesinin kaynağında da böyle bir sebep saklıdır.

Yazın düzleminde, göçmenlik sorununun ele alındığı ilk yapıt, Almanya'ya işçi olarak çalışmaya giden ve ilk yazarlık ürününde bu sorunu ele alan Bekir Yıldız'la başlar. Almanya'da dört yıl gibi bir süre kalan ve deyim yerindeyse oranın kültürel iklimine, havasına dayanamayarak dönen Yıldız, "Türkler

Almanya'da" (1966) adlı çalışmasında bu süreci, yoğun bir sorunlar kümesi içerisinde anlatır. Dil ve anlatım bakımından kendisinin de yetkin bulmadığı ve bu bakımdan da yeni basımlarını yaptırmadığı bu çalışmasında Türklerin Almanya'da karşılaştıkları güçlükleri, ağır çalışma koşulları yanı sıra yalnızlık, itilmişlik, kültürel çatışmanın taşındığı en uç noktalarda ele alır. Bu çalışmada belirgin olan, Türklerin Almanya'da mutsuzlukları, her an geri dönme isteklerinin ağır basmasıdır. Bu kuşkusuz, biraz da yazarın bizzat kendi hissettikleridir ki, Bekir Yıldız anlattığı bu koşulların olumsuzluğuna dayanamayarak, kaderdaşlarından farklı bir yol izleyerek, kısa sürede geri dönmüştür.

Bekir Yıldız, bu çalışmasından sonra da yoğun biçimde Almanya'daki işçilerimizin sorunlarını irdeleyen öykü ve röportajlar yayımlamıştır. Demir Bebek ve Sahipsizler adlı öykü kitapları ile Harran-Berlin röportajları buna örnektir. Bu çalışmalarında da, ana

tema endüstrileşmenin getirmiş olduğu toplumsal düzen içerisinde iş ve işçi ilişkisiyle birlikte farklı bir hayat tarzının, alışık olunmayan zorluklarıdır. Yeni tanışılan teknolojik aletlerle sorunlar, dil bilmezlik, farklı değer yargıları, kadın erkek ilişkilerindeki farklılıklar... Bütün bunlar, henüz hibritleşmemiş (melezleşmemiş) bir süreçte, Yıldız'ın Almanya özelinde kültürel muhafazakarlığın üslubuna da yansarak keskinleşmesiyle, göçmen olmanın, bir kenara itilmişlikle doruk noktasına çıkan yabancılaşma duygusuna bürünür. İçerideki ilk yansımalar, yine ilginçtir halk şairleri tarafından dile getirilir.

Bunda, kanımca, yurtdışına gönderilenlerin önemli bir bölümünün kırsal kesimden olmasının da payı büyüktür. Dolayısıyla da yaşananların ilk yansıması da bu kesime yakın olan, onlarla ilişkileri daha yoğun bulunan halk şairleri tarafından hissedilip dile getirilmiştir.

Erzurumlu Aşık Reyhani'nin hemen 1960'ların başında dile getirdikleri ise, eşini Almanya'ya göndermiş bir gelinin feryadıdır:

"Elleri koynunda pınar başında

Almanya'ya doğru bakar o gelin

Yedi çocuğu var dördü peşinde

Feleğe dışını sıkar o gelin."

Göçmenlik sorunu, Bekir Yıldız gibi Almanya deneyimi olmuş bir yazarın kaleminden geniş yankılar bulurken, Türkiye'deki yazarlar tarafından da sorun başka boyutlarıyla irdelenmeye başlanır. Bu kez içeriden bakılır soruna. Bunu ilk irdeleyenlerden biri, Nevzat Üstün olur. Onun "Almanya" (1970) adlı öyküsü Türkiye'de evli olan Rıza'nın Almanya'ya gidişi orada Edda adında bir Alman kadınla birlikte oluşunu, sonra Edda ile birlikte köyü gelişini anlatır.

Bekir Yıldız'ın gözlemleyerek yazdıklarının yansımaları; geleneklere, toplumsal değer yargılarına aldırılmadan Almanya'ya giden köylü kızı Gülamber'in değişen dünyasını anlatan Ümit Kaftancıoğlu'nun, Çarpına (1975) adlı hikaye kitabında yer alan "Gülamber Almanya'da" adlı öyküsünde buluruz. Yine bu kitapta yer alan "Almanya Dönüşü" adlı hikayede de Almanya'dan izne gelenlerin giyim kuşamlarındaki değişim, parayla olan ilişkileri, davranışlarındaki

farklılıklar irdelenir. Varılan kanı, Almanya'nın gidenleri değiştirdiğidir. Burada artık, gelenlerin tipik birer misafir oldukları, yeniden dönecekleri çünkü hal ve hareketlerinde artık gittikleri yerin belirleyici olmaya başladığı da betimlenmeye çalışılır. Burada dikkat etmemiz gereken bir önemli husus da henüz işçi göçünün on-onbeş yıllık bir döneminde orada yerleşikliğe dönük belirtilerin betimlenmesi, esasında, işçi transferi politikasını belirleyenlerin öngörmediği önemli bir gerçekliği de edebiyatçı sezgisinin fark etmiş olmasıdır. Giden de değişmektedir, gelen de. Kültürel olarak farklılığın belirginleştiğini hissettiren bu ürünler, sağlıklı bir okumayla, olası sosyal sorunların kavranmasında da yol gösterici olabilecek niteliktedirler. Çünkü, her iki cephede de kendini gösteren kültürel muhafazakarlık, sorunun içerisindekinin sürece nasıl eklenileceğini, edebiyatçının gözleminden sosyal politikalara dönüştürebilirdi. Bu durum esasında, Türk edebiyatının toplumsal hayatı aktarımı ve dolayısıyla da edebiyatçısının bu hayatı okuma konusundaki güçlü sezgisini de yansıtmaktadır.

Nevzat Üstün, göçle birlikte değer yargılarının aşınıp değişmesini başka öykülerinde de anlatır. Bunlardan biri de "Bir Kadın" (1975) öyküsüdür. Değişen namus anlayışları, kadın erkek ilişkilerindeki farklılıklar, bunların Türkiye'ye uzantıları, Türkiye'den Almanya'ya taşınan töre anlayışları... Bunlar Tarık Dursun K.'nın "Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep" (1972), "Ona Sevdiğimi Söyle" (1983) hikayelerinde de ayrıntılarıyla irdelenir. Birkaçının adını yukarıda andığımız, ancak örneklerini çoğaltabileceğimiz çok sayıda öykü, şiir ve romanda Almanya'ya gidişin, dolayısıyla da göçmenliğin duyumsanışı, belirgin bir biçimde kültürel konularda yansımaktadır. Dil ve din farklılığının, yeni yerleşilen bu ülkelerde kaynaşmayı güçleştirdiği açıktır. Dolayısıyla daha sonra, özellikle 1980'den sonra Türkiye'den Almanya'ya gitmek zorunda kalan Dursun Akçam'ın Dağların Sultanı (1994), Öğretmeni Kim Öptü (1996); Oya Baydar'ın Elveda Alyoşa (1991), Sıcak Külleri Kaldı (2000) adlı eserlerine yansıyan da göçmenliğin kültürel olarak hissedilmesidir. Yerleşim alanları belli merkezlerde odaklanan, bir biçimde kendi alışkanlıklarını oraya da taşıyan; alış-verişini hemşerisinin marketinden yapmaya değin uzanan

ve bir bölümü politik kümeleşmelerle, bir kısmı kültürel karşı tepkiyle bütünleşen cemaatleşmelerin de diğer bir dolu etkenle birleşerek kaynaşma yerine göçmenliği dolayısıyla da bir göçmen kültürünü ve göçmen edebiyatını var ettiğini kabul etmek gerekir.

Göç ve göçmenlik, Türk edebiyatçısının gözlemlediği kadar yaşadığıdır da. Ümit Kaftancıoğlu, Tomris Uyar, Nevzat Üstün, Hasan Hüseyin, Başaran gibi şair ve yazarların Türkiye'den gözlemledikleri ve gidip gördüklerini yazdıkları yanı sıra, bizzat olgunun içerisine doğmuş yazarlarımızın varlığı da Türk edebiyatının bu alandaki geniş düzlemini yansıtır.

Halen yaşamını yurtdışında sürdüren ve edebi üretimlerinin önemli bir bölümünü Almanya'da devam ettiren Yüksel Pazarkaya (d.1940), Aras Ören (d. 1939), Güney Dal (d.1944) Habib Bektaş, Levent Aktoprak, Tamer Çağlayan, Aysel Özakin, Gültekin Emre, Yücel Feyzioğlu, yanı sıra çeşitli nedenlerden dolayı Almanya'da bulunmak durumunda kalan ve uzun süre üretimlerini orada sürdüren Fethi Savaşçı, Fakir Baykurt, Yusuf Ziya Bahadınlı, Dursun Akçam, gibi edebiyat insanlarımızın bu bağlamda vermiş oldukları ürünler ciddi bir toplama ulaştırmış durumdadır.

Bunlara, ikinci kuşaktan olup, Almanya'da doğup, büyümüş Emine Sevgi Özdamar, Akif Pirinççi, Renan Demirkan, Saliha Schienhardt, Zafer Şienocak, Zehra Çırak, Metin Fakoğlu, fiinasi Dikmen, Feridun Zaimoğlu, Selim Özdoğan, Nebahat Ercan, Serdar Somuncu gibi Almanca yazan ve gerek Türkiyeli okurlar gerekse Alman okurlar tarafından beğeniyle kabul edilmişlikleri, saygın ödülleri kazanmışlıkları akla getirilir ve benim anımsayamadığım adları da ekleyerek düşünürsek ne denli boyutlu bir birikime ulaştığı rahatlıkla söylenebilir.

*

Edebiyat çalışmalarına Türkiye'de başlayan, 1989 yılında ise Hollanda'ya öğretmen olarak gidip, tıpkı geniş işçi kesimi gibi oraya yerleşen Murat Tuncel'in Gölge Kız (2003) adlı öykü kitabında Anadolu'dan Hollanda'ya uzanan yolculukta göç ve göçmenliğin izini sürer. Gidiş hikayeleri, fotoğrafları değiştirilerek hazırlanan kimlikler, büyük bir umutla davet edilen yakınlar, sonra yüzüstü bırakmalar... Bunlar 'gurbet'in

gerçekleridir... Bir de kuşkusuz göçmenlik... Gidilmiş- tir bir kez, dönüşü olmaz. Tuncel'in, "Kebab kokusuna gittim, vardım eşek dağıyorlar" deyimini kitabının girişine almış olması da sanki bunları özetlemek içindir. **Gölge Kız**, Murat Tuncel anlatısının belirgin özelliği olan, birinci tekil kişi ağzından aktarımı yanında yazarın ustalıkli kurgusunun etkisiyle çarpıcı ve kuşatıcı bir özelliğe sahiptir. Göçün ilk başladığı yıllara ilişkin anlatılanlar da değişmiştir, yaşananlar da. Murat Tuncel, Gölge Kız adlı yapıtının 'Son Öykü'sünde, gümrükçülerin bavullarını oraya buraya savurup, didik didik aramalarına bozulunca, annesinin özetlediği şu cümlelerle bunu anlatır:

"- Aldırma oğlum, adamlar bizi kıcı kınalı mumla çağırmadılar ki, biz geldik." Yeni süreç budur artık. Türkiye'deki yakınlar tarafından betimlenen Avrupa, Almanya ya da Hollanda gidenin keyfine göre yaşadığı, dostlarıyla eğlendiği, istediğini yiyip, istediğini içtiği bir yerdir. Oysa orayı mesken edinmiş baba için, yakınlarını yanına almak isteği göçmenliğin nasıl da yaman bir travma olduğunun açık göstergesidir:

" Ben de sizlerle birlik olmak, uyandığım zaman çevremde sizleri görmek, hasta olduğum zaman bir bardak su verecek, üzerim açıldığında yorganımı örtecek ya da bomboş evde yanımda nefesini duyacağım birisinin bulunmasını istiyorum..."

Yakınlarını yanında aldığı anda takındığı tavır, özellikle ilk kuşak işçilerden gelenlerin yansıttıkları ile yaşadıkları çelişkiyi yansıtırken, yabancılaşma duygusu içerisinde, yalnız olan, rol yapan insanın da trajedisini anlatır:

"İyi bakın bana, bundan sonra beni hiç böyle göremeyeceksiniz çünkü. Ben ne o izne geldiğimde eşin dostun yanında neşeli olmaya çalışan, ne de dün havaalanından sizi alıp eve getirene kadar konuşmayan insanım. Ben şu giysiler içinde gördüğünüz insanım. Bir yanım konuk işçi, bir yanım gurbetçi işte. İşçinin konuğu mu olurmuş bilmiyorum ama bize öyle diyorlar. Neyse onlar ne derse desinler, ben benim. Daha çocukluktan yeni kurtulmuştum ki evlendim. Evliliğimden mutsuz değilim, ama benden aldığı gençliğimi bana borçlu olduğunu düşünüyorum. Köyde yaşasaydım bunları düşünmezdim, ama

artık burada yaşıyorum, yeni öğrendiklerim daha çok düşünmemi sağlıyor. Bundan sonra yapamadıklarımı yapmaya kalkışmayacağım, hiçbirinizin yaşamına da karışmak istemiyorum. Herkes kendi yolunu bulsun. Ben nasıl hem sizden, hem de kendimden sorumluy sam, siz de kendinizden ve bizden sorumlu olun. ... Ayrıca orada düşündüğünüz Hollanda'yı belki hiçbir zaman bulamayacaksınız. Çünkü oradan bakınca burasının gri bulutları görünmüyor. (...) Bir de bir-iki yıl izne gitmeyi unutup buralı olmaya çalışın."

*

Bu alıntı, esasında, bir gün döneceklerine inanılarak çağrılan işçilerin, gittikleri yerleri mesken tutmalarını özetler gibidir. Eşinin, giderek belirginleşmeye başlayan yabancı düşmanlığının altını çizerek, "siz buraya gelirken bandoyla karşılamışlar, şimdi gelenleri 'şu adam da nereden' geldi dercesine karşılıyor" demesine verdiği yanıtla başka bir gerçekliğin daha altını çizer, öyküdeki baba:

- Bizi kimse bandoyla mandoyla karşılamadı. (...) Delinin biri uydurdu bunu, siz de inandınız. Hepsi yalan, hepsi bir şapşalın uydurması. Kim, ekmeğini bölecek insanları bandoyla karşılar? Bugün nasıl karşılanıyorsak, otuz yıl önce de aynıydı." diye yanıtlar.

Hiç kuşkusuz, göç ve göçmenlik sadece Almanya odaklı değildir. İngiltere, Avusturalya, İsveç, Belçika, Danimarka, Hollanda gibi Türk işçi göçünün yoğunlaştığı hemen her coğrafyada bu sorunun var olduğunu ve bir biçimde de edebiyat düzlemine taşındığını görüyoruz. Burada, yeri gelmişken altı çizilmesi gereken bir noktayı belirtmek istiyorum: Anadolu'dan Avrupa'ya, yakın zamanda da Asya'ya başlayan iş ve işçilikle ilgili göçler, çok büyük bir bölümüyle yerleşime dönüşmektedir. Memleket özlemi, hasret, bütün bunlar anlatılamaz ölçüde ağır basıyor. Ne var ki, tıpkı o halk türküsündeki gibi "var git oğlan var git vatanın ara/ekmeğin nerdeyse vatanın ora", Anadolu insanı, ekmeğini bulduğu yeri, bir biçimde vatani olarak kabul ediyor; acı çekiyor, dünyanın en acımasız duygularından biri olan göçmenliği iliklerine değin duyumsuyor, onun yarattığı travmayı hayatına ortak ediyor, ama yine de oraya yerleşiyor.

Ozanlar

Fuat Bozkurt

Yaşam, oyunla, başlamaz; yaşam, ölümlle başlar. Her ölüm yaşamı birlikte getirir.

Dağlar arasına sıkışmış Mamaş köyünde ses söze dönüşüyordu. Ses, ezgiye dönüşüyordu. Sesler ozanın dilinde deyiş oluyordu. Titreşimler bağlamanın telinde ezgi oluyordu. Kar inadına yağmıştı. Evler belirsiz olmuştu. Yollar kapanmıştı. Gidip gelmek için bir kişinin zor geçebileceği ölçüde geçenek açılmıştı. Bütün köy halkı ala kar, boz dumanda Kurt Veli'nin büyük evliğinde toplanmıştı. Büyük Evlik de büyük evlikti hani... Yüz evli koca köyü içine alacak ölçüde genişti. Dört sıra direk üzerine kurulmuştu. Odadan kanatlı kocaman bir çadırı andırıyordu. Yuvarlak bir biçimi vardı. Çatı ortada yükseliyordu. Ortada kocaman baca vardı. Onun altında ocak yanıyor. Odunlar kor kordu. Toplum iki bölüme ayrılmıştı. Erler bir yanda, bacılar bir yandaydı. Ocağın çevresinde erenler vardı. Tümü yaşlı insanlardı. Tümünün sakalları yarı bellerine değin iniyordu. Sakalları ap aktı. Yılların yıprattığı buruşuk yüzler bu sakalların ardına gizlenmişti. Odunların alevleri ortalığı aydınlattıkça sakallar, bıyıklar yüzler renk renk oluyordu. Yüzler anlam kazanıyordu. Bu ocak, bir çadırı andıran koca evliği ısıtmıyordu, bir öğretiyi pişiriyordu. Ocakta söz pişiyordu, ocakta ezgi pişiyordu. İnsanlığın bilinci saza, söze dönüşüyordu.

Pir postunda Kurt Veli oturuyordu. Derviş bağlamayı kucağına basmış, tellerinde gizemi, arıyordu, varlığı arıyordu, yokluğu arıyordu. Evrende ne var ne yoksa, tümünün içi boş bu odun parçasında gizli olduğunu sanıyordu. Öylece tellere dokundukça derdini unutuyordu. Pir Sultan'dan, Nesimi'den söylüyordu, Hatayi'den söylüyordu... Dede bir fırsatını yakaladı,

-Derviş bunca el malı satarsın, hele bir de öz malını koy meydana- dedi. Derviş yanıt verdi:

-Dede, nesini koyayım öz malımın, öz malımın tadı yok.- Dede yine üsteledi:

-Derviş, hele sen malını ortaya koy, beğenip beğenmemek alıcındır.

Derviş bağlamaya yüklendi:

Bugün gam yükünün kervanı geldi
Çekemem bu derdi bölek seninle
Seni seven aşık sararıp soldu
Çekemem bu derdi bölek seninle

Gene gam yüküne tüccar ben oldum
Bulmadım lokmanı arada kaldım
Medet mürvet dedim darına durdum
Çekemem bu derdi bölek seninle

Seherde okunur Allahu ekber
Hişmindan titretir ol bab-ı Haydar
Selman'ın carına yetişen Hayber
Çekemem bu derdi bölek seninle

Aşık olan gafletinden uyanır
Muhammet Ali'nin rengin boyanır
Ancak bu yaraya Eyüp dayanır
Çekemem bu derdi bölek seninle

Bağlarım gazel düştü güz oldu
Geçti giden günler, ömür az oldu
Feryâdî'nin yaraları yüz oldu
Çekemem bu derdi bölek seninle

Fuat Bozkurt

Kimdi, neydi bu derviş, sazda sözde üstüne yoktu. Beğenmediği, söylemediği öz deyişlerinde bir yanıklık vardı. Acılar gizliydi. Oba oba gezerdi. Köylüler arasında "Deli Derviş"e çıkmıştı adı. Onun ermiş olduğuna inanırlardı. Çocukları olmayanlar ondan çocuk isterlerdi. Hastaların sağalması için dualar ederdi. Sayrılarının sırtını sıvazlardı. Derviş seslendi:

-Dede, hele sen şu Malatya'da ağzıkaraalara gösterdiğin mucizati anlat!

Kurt Veli öylece durdu:

-Mucizat ceddimizindir Derviş. Biz kimiz ki, mucizat gösterek. Mucizat Şah İbrahim Veli Sultan' dandır.- Kurt Veli Dede sakalını topladı. Bir durakladı, sonra söze başladı:

-Çok oldu, geçmiş gün yine böyle karlı kışlı bir gün. Bizim Tokatlı aşık ile Aşağı'ya (Malatya) dedeliğe çıktım. Hasanbadırık'ın görünümünü yaptık, Eğribük'e gidiyoruz. Kar yarı bele geliyor. Atlar yürüyemiyor, atlardan indik, atları yedeğimizde götürüyoruz. Köylüköyü'nün yanından geçiyoruz. Şöyle iki dağın arasında bir çukur var, orda kar yok, yem yeşil. Koyunlar yayılıyor. Uzaktan çabanlara bir selam vererek dedik. Daha ağzımızı açmayan kalmadı, çobanlar bize küfürü ver etmeye başladılar. Neye uğradığımızı şaşırıldık. Neler demiyorlar? "Ayıya bakın ayıya" diyorlar, bu toplumdaki uzak, sakalımıza saçımıza sövüyorlar. O anda "Yetiş ya Şah İbrahim"

diye yürekten çağırdım. "Kırk damarda bir damarım sana çektiyse benim yüzümü şu ağzıklarlar yanında kara çıkarma" diye yalvardım. Ceddime bir Kurt yolladım. Bütün o sürüyü biçti.

Derviş araya girdi:

-Sürünün köpekleri yok muydu?

-Olmaz olur mu Derviş? Vallahi ceddime şahit olsun ki köpeklerin dişleri kitlendi. Taş gibi oldukları yerde kaldılar. Çobanlar bağıarak kaçtılar. Biz yolumuza gittik. Karı yarak biraz yol aldık, almamak ki bütün köy ardımızdaydı. Çobanlar köye olup bitenleri anlatmışlar. Ama köylüler inanmamış. Ama bir de bakmışlar ki, Ağıllarda erken doğan emlik kuzuları da kurt parçalamış. O zaman ceddime gücüne inanmışlar. Neyse geldiler. Kadınlar ağlaşır, erkekler yalvarır. Dayanamaz. "Dede seni köye götürüceğiz, biz yolumuzu bulduk. Sen bizim dedemiz olacaksınız". Dayanamadım. "Peki" dedim. "Siz bu yola inandınız, iman getirdiniz. Benden de size bir yadigar kalsın" dedim. Elimde yeni kesilmiş bir ardıç fidan vardı. Asa olarak kullanıyordum. Asamı bir pınarın başına diktim. Köye vardık. Bir görün yaptık. Tümü Hazreti Ali'nin yoluna girdi. Şimdi o asamı diktiğim yerde koca bir orman olmuş. Adımı vermişler. "Kurt Veli koluğu" diyorlar. Bir fidan bile kesmiyorlar."

Derviş sordu:

-Dede, asıl kerâmeti anlatmadın. Kurt gelmemiş, sen kurt olmuşsun.

-Yok erenler benim ne haddime, kurdu ceddimiz yolladı. Benim yüzümü kara çıkarmadı.

Dedenin bu sözlerine kimse inanmıyordu. Onun alçak gönüllülük gösterdiğini biliyorlardı. Gerçekte, dede kendisi kurt donuna girmişti. Bu yüzden "Kurt Veli" adı ile anılır olmuştu. Hem asası da yeşil bir ağaç değildi. Elinde kuru bir asa vardı. Asayı oraya dikmemişti. Kuru asayı kaldırıp fırlatmıştı. O anda kocaman bir orman ortaya çıkmıştı. Ama erenler kendi kerâmetlerini anlatmazlardı. Bu erliğe yakışmazdı. Hem günahı da. Bütün toplum gerçeği böylece biliyordu. Dede büyük dedeydi, dede ermiş dedeydi.

Nitekim Derviş de öylesi bir ermiş değil miydi? Bu yüzden adına "Deli Derviş" demişlerdi. Sazı sözü hak vergisiydi. Kimse onun sazına erişemezdi. Dünya malına tamah etmemişti. Koçkiri aşiretinden geliyordu. Zoğallı köyünde doğmuştu. Orda mal mülk sahibiydi. Tümünü bırakıp diyar diyar gezmeye başlamıştı. Oğlu Ahmet Mamaş'a yerleşmişti. Bu yüzden ileri yaşlarında o da Mamaş'ı mesken edinmişti. Ama sürekli orada da kalmıyordu. Bütün Alevi köylerini geziyor, derviş yaşamını sürdürüyordu. Kurt Veli:

-Derviş yaşın ne kadar?- diye sordu.

-Elli beş, altmış var dede1 .

-Eee, daha gençsin derviş. Bak ben yetmişimi geçtim. Derviş ona bir soru yöneltti:

-Dede, şu Zerk köyündekilerle sizin aranızdaki bu çekişme nedir? Size "onlar Şah İbrahim uşağı değil, Şih İbrahim uşağı, ataları bir çobandı. Bizim dedemiz Hacı Bektaş ona icazet verdi" diyorlar. Geçende Zerk'ten Kel Yusuf bana bir kitaptan bir bölüm okudu. Bölüm şöyleydi2 :

"Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Veli Horasani Ruma geldi. Önce Türkmen içine Dulkadirliiler arasından, Bozok'tan girdi. Giderken yol üzerinde bir koyun çobanı gördü. Bu koyuncuklar Hazreti Hünkâr'dan ermişlik kokusunu aldılar. Seçirdişip Hazreti Hünkâr'ın ardına düştüler. Çoban koyunların önünü kesti. Önünü kesince sürünün ardı gitti. Bir yanını durdururken sürünün öbür yanı gitti. Nice uğraşıysa da koyuncukları döndüremedi. Gönlünden şöyle dedi: Bu koyunun böyle ettiği boşuna değildir. Olan ki, bu giden kimse erenlerdendir. Ermişlerdendir. Bu koyuncuklar kadar aklım yoktur. Ben eline ayağına düşeyim. Olan kim bana himmet ve nazarı safa ede"

Gelip Hünkâr'a yetişti. Ellerine ayaklarına düştü. Yüz sürdü. "Gerçek er bize de kerem bağışlayın, himmet edin, safa edin" dedi.

Hazreti Hünkâr bir yere oturdu. Hünkâr Hacı Bektaş Veli çobana:

-Adın ne?- dedi. Çoban:

-Adım İbrahim Hacı'dır.

Hünkâr başındaki ululuğu gösterdi:

-Başındakini önüme koy!

Çoban başındaki Hünkâr ululuğunu önüne indirdi.

Söylendiğine göre, o zaman çobanın başında bir geyik derisinden takkesi vardı. Hünkâr başlığı tekbir edip geri başına vurdu. Ve de gözünü sığadı. Arkasına bastı. Erin bakışı gizemlidir. Kara toprağa göz atsa altın olur. İbrahim Hacı, o anda nasibin aldı. Erenlik katına ulaştı.

Bundan sonra Hünkâr şöyle dedi:

-Yürü, Bozok ile Üçok'u sana yurt verdik. Etmeğin olsun. Ve de o koyuncuklar seninle birlikte var-sınlar.

Hazreti Hünkâr'dan sonra, İbrahim o illerde acaip ve garip velilik ve keşf-i kerâmetler gösterdi. Dulkadirli arasında kendini İbrahim Hacı diye çağırttı. Hünkâr'ın buyurduğu gibi Üçok ve Bozok kendisinin etmeği oldu. Ayağına taş dokunan "Ya Hacı" diye çağırırdı. Ve de bu güne dek o ad ile ünlüdür.

Hacı İbrahim Hazretleri yaşarken o Hünkârın başlığı ge-yik derisi tacı giyerdi. Kendisine mürit olanlara da geyik de-risi tacı giydirdi. Kendileri öbür dünyaya göçtükten sonra Dedekargın oğulları geldiler. Hacı İbrahim oğullarına:

-Bu geyik derisi tac Dedekargın'ındır. Siz bunu nerden buldunuz?- dediler.

Onlar karşılık verdiler:

-Bu geyik derisi tacı, İbrahim atamıza Hacı Bektaş Veli Hünkâr sunmuştur. Bizim meşrebimiz safayı nazarımız Bektaş'tandır- dediler.

Dedekargın oğulları:

-Yok, Bektaşilerin tacı elfi Hüseyin'dir. Geyik derisi de-ğildir. Kuşkusuz geyik derisi tac ünlüdür. Dünyada Dedekargın'ındır -dediler.

Arada çok tartışma geçti. Sonra yalnız İbrahim Hacı'nın kendi giymesi için ona verildiği görüşü belirdi. Torunları zorunlu olarak (geyik derisi tacı) Dedekargınlara verdiler."

Kurt Veli öyküyü sabırla dinledi, sonra yanıt verdi:

-Tümüyle uydurmadır. Yok canım bu Dönükler bizim atamıza kara çalırlar. Bu dönüklerin öbür dünyada derdine derman bulunmaz. Durum şudur: Bizim Soyumuz Şah İbrahim Veli'ye dayanır. Şah İsmail'in dedesi olur Şah İbrahim Veli. Şah Hata-yi soyundan Şah Veli Uram'a gelmek istemiştir. Bu niyetle asasını Erdebil'den Uram'a atmıştır. Asası Mezirme' ye3 düşmüştür. Develere göçünü yükleyip Mezirme'ye gelmiştir. Günümüzde kerâmeti Mezirme'de bulunmaktadır. Erdebil'den attığı asa, şöyle iki kişinin ku-caklayamayacağı kadar büyük bir direktir. Karadirek tek-kesinin ortasına konmuştur. Develerinin bastığı taşlarda iz kalmıştır. Ve onun arısı Ballıkaya derler bir kayanın tepesin-dedir. Şimdi de o arılar bal verirler. Bu Ballıkaya öyle yüce bir kayadır ki yetişmek imkansızdır. Yalnız mubarek bal dökülür. O bal bütün sayrılara iyi gelir. Kuşkusuz Şah Veli'nin kerâmetine erişmek olmaz. Şah Veli'den iki pabuç kalmıştır. Biri bizim evde, biri Mezirme'dedir. Yine Mezirme'deki amcazadelerimizde mubarek ka-zağı bulunmaktadır. Şimdi insanda iman, inanç kalmadı. Eskiden Şah Veli deyince akan sular dururdu. İşte bizim soyumuz Mezirme'den gelir. Bilirsiniz benim dedem Sülmenli'ye yerleşmiştir. Ben delikanlıyken talipler, dede kalmadı diye bizi buraya çağırdı. Oğlum Ali kucaktaydı buraya geldiğimizde, çoğunuz biliyorsunuz.

Toplumu bir ateş sarmıştı. Bağışlayamıyorlardı şu Dönükleri. Aralarında kötü bir çekemezlik vardı. Oysa daha yakınlarda onların da başı ağrıyordu Osmanlı ile.

Bu kez Kurt Veli Derviş'e döndü:

-Derviş, herkese nasip dağıtırsın, oğul kız verirsin. Oğlum Ali de senden bir nasip ister.

Derviş cebinden bir elma çıkardı. Ali'yi meydana çağırdı. Bir dua etti.

-Oğlum Ali senin nasibin tamamdır- dedi.

Ali Efendi'nin oğlu olmuyordu. Tek dileği buy-

du. Derviş'in kendisine bir oğul bağışlamasını istiyordu. Elmayı eşi ile paylaştı. Kendi kendine dualar okudu. O gece engin bir dinginlik içinde yatağa gitti. Bir düş gördü. Kendisini Sivas'ta Abdulvahap Gâzi tekkesinde görüyordu. Abdulvahap ona istediği dileği verecekti.

*

Osmanlı da savaş bitmiyordu. Alıyor, alıyor, alıyor.

O yılın ramazan ayında Kurt Veli öldü. Ölümü tüm talip-leri arasında büyük üzüntü yarattı. Çevre köylerden, uzaklardan pek çok kişi ölüm törenine katıldı. Ali Efendi yaşlı gözlerle kara deri kaplı Fazilet kitabına şunları yazdı:

"Şah İbrahim oğullarından Kurt Veli 1297 20 Ramazan4 senesi Hızır ayının 22 sinde hastalanıp öldü. Ramazan bay-ramında bayram namazı kılıb ibâdetten sonra Veli Ağa'nın namazını kılıb kaldırdık. Kendisi hacı olmuştu. Ceddi cüm-lemizi yarlıgaya. Mekânı cennet ola. Seyyid-i mürsel-i amin."

Ali Efendi kara kaplı kitaba ilk ölüm gününü yazıyordu. Bir anlamda ocağın Mamaş'ta başlayıp sürececek soykutüğünü başlatıyordu.

Sabahattin Ali ve Edebiyatımıza Katkıları

Murat Tuncel

Varna'dan, Sabahattin Ali Halk Kültürevi Başkanı Sayın Rüstem Aziz'den, Sabahattin Ali anma etkinliği için çağrı alınca, anılarım beni Karadeniz'in ötebaşındaki Artvin öğretmen okulu yıllarıma götürdü.

Öğretmen okulunda ikinci sınıftaydım. Sosyoloji öğretmenimiz Midayet Altun, toplumların uygarlık yolculuğunu anlatıyordu. Toplumsal değişimlerin birden bire olmadığını ve bu değişimlerin on yılları, hatta yüz yılları aldığını örneklerle açıkladıktan sonra, toplumsal değişimlere aydınların katkılarını anlattı. Başka ulusların aydınlarından söz ettikten sonra da ülkemizin aydınlanmasına büyük katkıları olmuş aydınlarımıza sözü getirdi. 1800'lü yılların ikinci çeyreğinden başlayarak Ahmet Vefik Paşa'yı, Şinasi'yi, Namık Kemal'i, Tevfik Fikret'i, Halide Edip'i, Nazım Hikmet'i andı. Onlardan hemen sonra da, "aydınlanmamızın son halkası da Sabahattin Ali'dir" dedi. Bir iki nefeslendikten sonra da onun üç romanı ve birkaç öyküsünün adını söyleyip okumamızı tavsiye etti. Sosyoloji dersimizden sonraki dersimiz edebiyat dersiydi. Biz de edebiyat öğretmenimiz Hasan Bey'e daha derse başlar başlamaz Sabahattin Ali üzerine sorular sorduk. Fakat Hasan Bey, konunun üzerinde fazla durmayıp o günkü konu üzerinde açıklamalarını yaparak, dersini bitirdi. Ama biz yine de Midayet Altun'un o kısa anlatımıyla alacağımızı almış, okulun kütüphanesinde Sabahattin Ali kitaplarını arar olmuştuk. O zamanlar kütüphanelerde genelde Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı eserler olduğu için Sabahattin Ali'nin kitapları kütüphanemizde yoktu. Ama okula bağışlanan eski dergilerde öyküleri ve şiirleri vardı. Ben Sabahattin Ali'nin Değirmen adlı öyküsünü işte o dergilerin birinde okudum. Öykünün hemen ilk sayfasındaki, "Ya o seslere ne dersin adaşım, her köşeden ayrı ayrı makamlarda çıkıp da

kulağa hep birlikte kocaman bir dalga halinde dolan seslere? Yukarıdaki tahta oluktan inen sular, kavak ağaçlarında esen kış rüzgârı gibi uğuldar, taşları kâh yükselen, kâh alçalan ağlamaklı sesleri kayışların tokat gibi şaklayışına karışır... Ve mütemadiyen dönen tahtadan çarklar, gıcırda, gıcırda..." bu bölümü okuyunca, adeta büyülendim ve birkaç kez yeniden yeniden okudum. Evet orada sihirli bir anlatım vardı. Ya da Sabahattin Ali orada bir sihirbazlık yapmıştı benim anlayamadığım. Beni çeken de o bilmediğim sihirbazlıktı herhalde. Ben de değirmen zamanı babamla birçok kez köyümüzün yakınındaki malakanların değirmenine gitmiştim ama bu kadar çok sesi neden orada duyamamıştım? Öyküyü son kez okurken kendime söz verdim. Tatile gittiğimde malakanların değirmenine gidip, o sesleri duymaya çalışacaktım. Öyle de yaptım ve Sabahattin Ali'nin yazdığı ayrıntıları düşünerek, değirmenin sesini dinledim. Gerçekten, uzunca tahta oluktan akan suyun sesi de,

dönen ağır taşın sesi de, konik silodan dökülen buğdayın sesi de, taşları görünmez gücüyle döndüren çarkların sesi de, çarklara çarptıktan sonra akli başına gelmiş gibi akan suyun sesi de birbirinden ayrıydı. Aldığım bu ilk dersten sonra, olayların ayrıntılarına da, görüntülerin ayrıntılarına da, seslerinin ayrıntılarına da, yüzlerin ayrıntılarına da bir başka bakar oldum. Sabahattin Ali'nin romanlarındaki tadı ise küçük bir Anadolu köyünde öğretmenlik yaparken tadabildim. Uzun kış gecelerimin yoldaşı olmuştu Kuyucaklı Yusuf. Okuyup bitirdikten sonra da akşamdan akşama biraraya geldiğimiz köylülere "arkası yarın gibi" bölüm bölüm okumuştum günlerce. Ama ben gerçek Sabahattin Ali ile 1979 yılının sonlarına doğru Kemal Sülker'in Kadıköy Gençlik Kitabevi'ndeki bir söyleşisinde yüz yüze geldim. Çünkü o zamana kadar Sabahattin Ali de uzaktan yapıtlarını okuduğum öteki yazarlar arasına çoktan karışmıştı. Ama Kemal Sülker yakından tanıdığı Sabahattin Ali'yi anlatınca o zamana kadar benim için öteki yazarlar gibi bir yazar olan Sabahattin Ali, birden bire hem meslektaşım, hem okuduğum tüm direnme romanlarının kahramanı, hem de öğrendiğim tüm aydınlardan ayrıcalıklı oldu. Onun Kürk Mantolu Madonna'sını işte bu dönemden sonra okudum. Onu okumada geç kaldığımı sanıyordum, ama iyi ki geç kalmışım da anlayarak ve de tadını çıkararak okumuşum.

Yukarıdaki kısa anmadan sonra Sabahattin Ali'yi anlatabilmek için kaynaklara bakınca, onun hakkında onlarca kitabın yazılı olduğunu görürüz. Bu da bize onun yazarlığı ve siyasi kişiliğinin ülkemiz aydınlarınca çok iyi değerlendirildiğini gösterir. Siyasi bir cinayete kurban gitmesi ve trajik ölümü nedeniyle çok şanssız biri olan Sabahattin Ali, üzerine kitaplar yazılan belki de tek şanslı yazarımız özelliğine sahiptir. Onun yaşamı ve edebi kişiliği hakkında yazılan kitaplardan bir kısmının adını burada anarsak, sanırım bu düşüncemizdeki haklılığımız da kanıtlanmış olacaktır. Bu yapıtlardan Sabahattin Ali (Filiz Ali-Atilla Özkırımlı), Sabahattin Ali (Asım Bezirci), Sabahattin Ali (Mustafa Kutlu), Sabahattin Ali'nin Romancılığı (Sofya, İbrahim Tatarlı), Sabahattin Ali Olayı (Kemal Bayram), Sabahattin Ali Dosyası (Kemal Sülker), Sabahattin Ali (Muzaffer Uyguner),

Sabahattin Ali Olayının Gerçeği (Reşit M. Ertüzün), Filiz Hiç Üzülmesin: Fotoğraflarla Sabahattin Ali'nin Yaşamöyküsü (Filiz Ali), Sabahattin Ali: İnsan ve Eser (Ramazan Korkmaz, Başın Öne Eğilmesin/Sabahattin Ali'nin Romanı (Hıfzı Topuz) ilk aklımıza gelenlerdir. Elbette bu kitapların dışında onlarca makale, onlarca tanıtım ve onlarca da inceleme yazısı var çeşitli dergi ve gazete sayfalarında onun üzerine... Yazılan bunca kitap ve makale, incelemeden başka edebiyat tarihçileri ve eleştirmenleri de onun yapıtları ve edebi kişiliği hakkında incelemeler yapmış, kendi eleştirel yaklaşımlarıyla yazılar yazmışlardır. Sabahattin Ali'nin edebiyatını daha yakından tanımak için öncelikle onların değerlendirmelerine bir göz atacak olursak, Fethi Naci, 50 Türk Romanı kapsamında incelediği Kuyucaklı Yusuf için, "Roman, soylu olanla bayağı olan arasında ayrılıkların bulunduğu bir yerdedir. Fabrikatör Hilmi Bey'in oğluna atılan bu yumruk, bu iki tekme Yusuf'un yazgısını çizmiştir artık. Bundan sonra, kendisini bekleyen sona doğru, kaçınılmaz bir biçimde ağır ağır yaklaşır. Tıpkı bir trajedi kahramanı gibi" değerlendirmesini yapıyor. Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış adlı yapıtının ikinci kitabındaki "Soylu Vahşi Olarak Kuyucaklı Yusuf" başlıklı incelemesinde, "Kuyucaklı Yusuf'un önemi yalnızca başarılı bir roman olmasından ileri gelmez, öncü bir yapıt olması da ona tarihsel açıdan bir önem kazandırır; çünkü bu yapıt daha önceki Türk romanlarından iki bakımdan ayrılır ve romanımızda kendine özgü yeni bir yol açar. (...) Metnin derin yapısına doğru incek olursak görürüz ki metin, birbirinin anlamını pekiştiren birtakım karşıtlıklarla örülmüştür: Şehir/doğa, yapay insan/doğal insan, yozlaşmışlık/masumiyet, şehvet/aşk. Yusuf ile çevresi arasındaki uyumsuzluğu bu karşıtlıkların ışığında incelersek romanın gerçekçi ve romantik yönlerinin bir bütün oluşturduklarını görürüz" diye değerlendiriyor. Vedat Günyol, Dile Gelseler başlıklı eleştirel incelemesinde Sabahattin Ali'nin hikâyeciliği ve romancılığını ele alarak, "Sabahattin Ali'nin romanlarına gelince: Sayıca az ama değerce ağır basan romanlardır. Kuyucaklı Yusuf olsun, İçimizdeki Şeytan olsun, en başarılı romanlarımız arasında yer alır. Bu romanların birleştiği nokta şu: İki de bir Anadolu

kasabasını birebir bütün ruhu ve yaşantısıyla veren çevre, töre romanıdır. (...) Kuyucaklı Yusuf'ta ruh incelemeleri yok ama, davranışlardan çevrenin, bir bakıma da kişilerin psikolojilerine girebiliyor. Olaylar öylesine ustalıkla seçilmiş, ayrıntılar sanki üzerlerinde hiç işlenmemiş gibi öylesine tabii tertiplenmiş ki, insan pek farkına varmadan kendini çevrenin ortasında buluveriyor. Romancı, işlediği ayrıntıları belli etmeden bütüne gerçeklik vermesini de biliyor. Sabahattin Ali'nin yapıtları dil ve anlatım olarak başarılı yapıtlar.(...) Yazar ele aldığı karakterleri öyle bir anlatmış ki, okuyucu böyle insanların yazarın hayatında gerçekten var olduğu hissine kapılıyor" diye genel bir değerlendirmede bulunmuş. Eleştirmen Ömer Türkeş de Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna adlı romanını değerlendirdiği yazısında, "Sol düşüncelere sahip, muhalif bir insandı ve kuşkusuz bütün yazdıkları bu duruşun etrafında oluşmuştur. Ancak hiç kimse Sabahattin Ali'de çıplak bir ideolojik güdüleme, didaktik bir tonlama gösterebilir. Her şey konunun ve ayrıntıların içinde kodlanmıştır. Neye karşı ise, karşı olduğu şeyi apaçık işaret etmez, okuyucunun gözüne sokmaz. Bu kitap, bir yandan toplum ve geleneksel aile yapısına, öte yandan savaşın akıldışılığına açık bir tavır alır aslında. Okuyucu, bu hüznü aşka engel olan savaşa da, parlak genç öğrencinin Anadolu'nun bir kasabasına gömülmesine, yaşamdan el etek çekmesine de öfkelenmeden edemez. Oysaki S. Ali yalnızca -üstelik bütün öykülerine göre daha dingin bir üslupta- bir yaşam anlatısı yapmaktadır. Ne büyük laflar kalam eder, ne yaşananları abartır. Tam tersi, o yumuşak, pastoral üslubun kendisidir isyanımızı, hüznümüzü yaratan" diye düz yazıları hakkındaki değerlendirmesini yaparken, Yaşar Nabi Nayır da, 1934 yılında Sabahattin Ali'nin Dağlar ve Rüzgâr adlı şiir kitabı yayınlanınca Hâkimiyeti Milliye gazetesinde, "Bu kitabın mümeyyiz vasfı halk edebiyatı tarzında bir deneme teşkil etmesidir. Sabahattin Ali'nin tecrübesi muvaffak neticeler vermiştir. Ve bize, şiirleri doğrudan doğruya bir halk şairi elinden çıkmamış olduklarını hissettirmekle beraber, o tanıdığımız ve sevdiğimiz samimi edayı tattırabilmiştir. Komplike imajlardan kaçınılmış olması da, bu şiirlere büyük

bir sadelik ve içtenlik vermektedir" diye bir değerlendirmede bulunmuştur.

Yukarıdaki eleştirel yaklaşımları da göz önünde bulundurarak Sabahattin Ali'nin modern edebiyatımıza katkılarını kısaca şöyle sıralayabiliriz.

1- On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde Nabizade Nazım'ın edebiyatımızın konuları arasına kattığı taşra ve taşra insanını, Sabahattin Ali daha canlı ve ete kemiğe bürünmüş karakterlerle geri döndürmüştür. Hatta Nabizade Nazım'ın Karabibik ve öteki öykülerinde ayrıntılı olarak veremediği taşra ve taşra insanı, Sabahattin Ali'nin yapıtlarında insanın özündeki ayrıntılarla zenginleştirilerek ve renklendirilerek verilmiş olduğunu görebiliriz.

2-Sabahattin Ali'den önce de edebiyatımızda yenilenme hareketleri olmuştur, ama bana göre dünyanın en genç modern edebiyatlarından biri olan modern Türk edebiyatının bugün Nobel ödülüne kadar tırmanan merdivenin temeli, Sabahattin Ali'nin yapıtlarıyla atılmıştır. Bugünkü modern dünya roman ve öykü izleğine dikkatlice baktığımızda şunu görmekteyiz: Yazarlar bilinen konuları yeniden ele alıyorlar ama öyle bir kurguluyorlar ki, okuyucu bildiği konuyu yeniden okuma zorunluluğu hissediyor. İlkemiz roman ve öyküsünde bu geleneği başlatan da Sabahattin Ali'den başkası değildir. Şunu da unutmamak gerekir ki, ülkemiz toplumcu gerçekçi anlayışında Sabahattin Ali'ye kadar kupkuru bir toplumcu gerçekçilik anlayışı hüküm sürmekteydi. Ama S. Ali toplumcu gerçekçiliği, yarattığı karakterlerin insanca duyarlılığıyla ve ayrıntılarla süsleyerek, o kuru anlayıştan kurtarmıştır.

3- Sabahattin Ali'nin yazınımıza getirdiği yeniliklerden biri de kullandığı sade dildir. O dili sadeleştirmiştir, ama basitlikten kurtarmıştır. Konuşma diline yakın bir cümle dizini anlayışıyla yazmıştır öykülerini ve romanlarını. O nedenle onun yapıtlarında her şey zincirleme birbirini izler. Onun söylediklerinde anlaşılacak hiçbir ayrıntı yoktur. Ama bayağılığa düşecek bir basitlikte bulunmaz. Anlamsız uzatmalarla da okuyucusunu yormaz. Sabahattin Ali'yi sürekli ayrıcalıklı kılan da, bence edebiyatımıza getirmiş olduğu bu anlayışlardır.

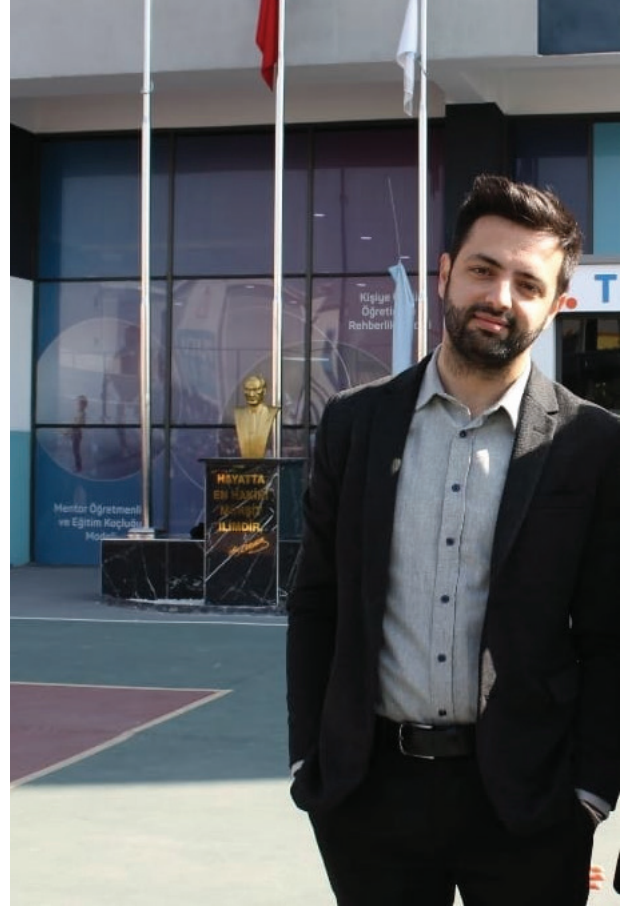
Cemal Melik Dıvarcı

BULUT DUYGUSALLIĞI

Rüzgar, öyle içten bir türkü söyledi ki
bulut dayanamadı, ağladı
soğuk içine işlemiş sokak çocuğu gibi
titredi pencereci camları...

Şimşek, kızdı bulutun duygusallığına,
öyle bir çaktı ki çatladı gökyüzü, siyah cam gibi...

Toprak sahip çıktı buluta,
söz verdi ağlamazsa toprak gibi kokmaya...

CEMAL MELİK DıVARCI

Aslen Gümüşhaneli olan yazar, 1988 yılında Konya/Ereğli'de dünyaya geldi. Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olan Dıvarcı çeşitli kurumlarda öğretmenlik-idarecilik yaptı. Halen Nevşehir'de Yeni Türk Edebiyatı alanında doktora eğitimine devam eden yazar Turnalar, Mahalle Mektebi, Son Ümit, Semender Sanat, Ayışığı gibi dergilerde yazdı, bu dergilerin bazılarında editörlük yaptı. Dıvarcı'nın Masal Beşlisi adında bir masal kitabı vardır.

Çocuk Cemile

Yusuf Sağlam

- Ablam, hoş geldin!

- Hoş bulduk, hoş bulduk! Ne boğucu bir hava?

Sanki kızgın sacda kavuruyor mübarek!

- Sen dedin ben de inandım! İki adım atma, hareketsiz kal, sonra fenkirince de havadan bil! Daha çok düşersin bu çaresizliğinin derdine! Neyse! Şükür gelebildin! Ayağının altına eski bir at nalı yok ki atayım!

- Geç dalganı bacım, geç dalganı sen! Biraz kocayınca eşikten adım atamamak için bahaneler uydurmayacağına inşallah şahit olmam! Ne o, mezar taşı gibi karşımda dikelip durdum. Kapının eşiğinden geri mi göndereceksin?

- Aşk olsun ablam, o nasıl söz! Evine iznimle mi gireceksin?

- Bana bir bardan su... Yandım, yandım ki ne yandım!

- Hemen ablam, hemen! Hep içtiğin gibi ılık...

- Ooohhhh! Ölmüşlerinin canına değsin! Aha da geldim, acelenden ne eksilecek görelim bakalım. Ne demiş atalar; *Kısil bakır kaban kalayı, her işin var bir kolayı!*

- İşte o dediğin her işin bir kolayı olmuyor kanun önünde ablam. Annemizin kırkı gelecek, senin hele dursun, hele dursun demelerin bitmek bilmiyor.

- Annemizin sanki otlulu sulu tarlaları, yazlık kışlık evleri, bankalarda yığılı paraları var da, acele etmeyle suç işleyeceğiz.

- Devlet bakmıyor ki bunların varına yoğuna ablam! O, veraset ilamını istiyor, bankadaki emekli maşının kapanmasını istiyor, oraya evrak, buraya evrak vermemizi istiyor da istiyor. Bunları zamanında hal etmesek kanun önünde...

- İstesin dursunlar. Altı üstü birer evrak. Çoğunu da teslim ettin, var mı ötesi?

- Ablam ne genişsin? Kâğıdın küreğin çoğunu teslim ettiğimi ben de biliyorum, ancak bir de ikimiz arasında olacaklar var! Aha da annemin şu sandığı, açmak gerekmiyor mu? Yapalım şu işi ki aklım bir taraflı olsun.

- Aman aman... Sanırsın ki annemin mücevherleri, altınları, parası pulu, otlulu sulu tarlalarının tapuları var da, ben olmadan sandık açılmıyor! Bacım, fakir kadının kuru sandığını ben olmadan açsan ne, olsam açsan ne?

- Olsun! Çoluk çocuğumuz var, neyime gerek; gün olur laf-söz olur. *Çekemem Şah Abbas'ın derdini bir de başıma kıllı ovaloz çıkarma!*

- Düşündüğün şeye de bak! Kimin haddine düşmüş ileri-geri söz etmek! Rahmetli annem yatağa düştükten sonra hep sende değil miydi? O sandığın anahtarı da yıllardır kilidinin üzerinde değil miydi? Niyeti olan çevirir kilidi açardı? Senin aklından zorun var bacım, zorun var! Kim, hangi çocuk ne diyecekmiş bir söz etsin de göreyim? Hadlerine mi düşmüş biz varken? Seninki sadece kendine vesvese bacım, vesvese...

- Varsın vesvese olsun, varsın olmasın! Seninle birlik açmak; içime rahatlık salacak ablam, sen ona bak!

- Ben de için rahat etsin diye çıkıp geldim ya, yoksa imkânsız Hakk'ın hiç bir kulu beni bu sıcakta eşikten aşırı mazdı. Haydi, geçelim de sen de rahata et, ben de!

- Ablam, çay koyacağım, hazırda taze kekim de var!

- Hah, tam da hastaya ilacını yetiştirdin! Bir taraftan kilo-milo, hareketsiz-mareketsiz de, bir taraftan da kulağa kek sesi ulaştır. Olacak şey mi? Bu harareti çay iyi alır, sen çay koy yeter!

- Tamam. Geç odaya, ben çayı koyup geleyim.

Anne, bacım; "Gel, ha gel!" deyip çemkirip durdu. O bilmez buraya geldiğimde sen karşımdaymışsın gibi geçmişi hatırladığımı! Yanıp kavrulacağımı, dertlerimin acılarıyla deşileceğini nerden bilsin! Ortak sızılarımıza şahitliği olmadı ki, beni benden öte bilsin! O, anne acısını, yokluğunun derdini, ata kaybetmişliği bilir ancak! Ben, bunların yanında; annedeki evlat acısını, hele hele iki evladını birden kaybetmenin yürek parçalanmışlığını, bu dertle nasıl harap olduğunun da şahidiyim. Aklımın erdiği çocukluktan, bizi öksüz bıraktığın güne kadar derdin derdim, çektiğin çilem oldu annem! Gerçi, çocuk olduğumdan anlatmadıkların olurdu, ama ben yine de gözlerinden, sessiz kalışından, beni içine çekişlerinden, sesinin çatallanan buğusundan anlardım seni! Hani derler ya, İçime sokasım geliyor, işte öyle! Beni kaybetme telaşından içine sokma çabanda görürdüm seni! Bunu da ben sana söylemezdim! Senin beni anladığını da sarılışlarından, saçlarımı tarayışından, tam tepeme kondurduğun öpücüğünden, yanaklarımı avuçlarına alıp seyredişinden anlardım. Gözlerin seni ele verirdi anne, gözlerin... Ya dolu doluydu gözlerin ya da yanağından incecik süzülen yaşların iz kalmışlığı olurdu. Bu zamandaki sarılışların, karnına çekip bastırmaların, saklamak isteyen derdinmiş gibi gelirdi bana. Esirgerdin, korumak isterdin olur olmaz zamanda, aşıkâr etmemeyi de unutaraktan! Her anne çocuğunu çok sever, tıpkı benim çocuklarımı sevdiğim gibi! Biliyorum. Bacımı da çok sevdim, onu da biliyorum. Yaralı yüreğine açılan gül oldu senin için, ama ben başkaydım senin için anne! Ben başkaydım... Senin derdinin de, isyanının da, suskunluğunun da sırdaşlığında da ortak olduğumu biliyordun. Biz konuşmadan konuşan, söyleşmeden söyleşendik anne! Bunları bilmez bacım, söylesem ne kadar kâr eder cana, anlar mı beni, onu da ben bilmiyorum! Dert başa gelince kurşun gibi işliyor yüreğe, yüreğe işleyen çekilip alınır mı anne? Eski dertler tazelemesin diye

sürerim ayağımı gelmemede, bacım ise vurdumduymazlığıma yorar anne! Bu ev şimdi hep sensin, hangi yöne dönsem sen varsın karşımda! Seslenişin kulağımda... Odan, yatağın, sandığın, koltuğun... Çektiğim nefeste sinmiş kokun var hala anne! Anne, sen gittin gideli uyuyamaz oldum, gecem, gündüzüm karardı. Ne zormuş anne olup da öksüz kalmak be anne!

- Geldim ablam. Ne o, ağlamışsın sen?

- Sandığın başına gelince haliyle duygulandım. Annemin gidişi acı bir yumruk gibi yüreğimde!

- Nasıl oturmasın ki ablam? Bir gün bir azarını, sesini yükseltişini görmedik ki alışmamız da kolay olsun! Biz kendisinden razıydık, Hakk da razı olsun! Hangi evladın atası geri gelmiş ki, biz de geri gelecek diye bekleyelim. Yalan dolan dünya işte, gittiğini kabul edeceğiz elbet, ancak unutmayacağız. Açılmıyor... Daha doğrusu anahtar dönmüyor ablam.

- O nasıl iş! Zahir yıllar oldu açılmayalı açılmayalı, paslanmış kilit! Yağ-mağ mı döksek? Açılmayacaksa onca yolu boşuna mı teptim ben?

- Ay ablam, düşündüğün şeye de bak! Görüşmemiz iyi olmadı mı? Şu kapağı zorlasak açılmaz mı?

- Kilitli kapak zorlamayla açılır mı a benim akıllı bacım?

- Denesek ne zararı olur ki, ben deneyeceğim?

- Haydi, dene de görelim!

- Açıldı! Ablam sandık kilitli değilmiş ki!

- Saklısı gizlisi olan anahtarı üzerinde bırakır mı? Buna bile ayıkmadık! Aaaa!.. Bu sandık benim gördüğümde ağzına kadar doluydu. Sen mi boşalttın bacım?

- Üzerime iyilik sağlık, kilit çevirmeyi akıl etmişim de kalmış sensin kapak açmayı! O zaman seni çağır-maya niye bu kadar meftun olayım ki?

- Annemin bir bildiği vardı ki anahtarı kilitte bırakmış! Neyse. Dur hele dur! Annemin şu özenine bak; sandığa yerleştirdiklerinin üzerini bir de gök mavisi örtüyle kapatmış. Bakalım sandığına neyi kabul etmiş! Fotoğrafımız... Hepimizin olduğu ilk ve son fotoğrafımız! Anne... Annem... Bu entari... Kendi-

sinin, eski... Aaaaa!.. Beyaz beze sarıp sarmaladığı ne ola ki? Ayyy!.. Annem annem... Bebek... Naylon bebek! Elbiselerini çıkarmadan, bir de beyaz bezle sarmış! Kendi bebeği! Aaaa!.. Bu giysiler... Bunlar bebeğin, bunlar da... Annem, sen çocuklarının bu giysilerini sakladın mı? Hiç kimseye sezdirmeden ve de söylemeden bunca yıl... Bu, sele kapılan ablamın entarisi! Bu da küçük kardeşimin kadife yeleği, hatırladım! Bak şimdi, bu elbiseler beni alıp o güne götürdü? Ne talihsiz bir gündü! Ah o gün... Ablam, kardeşimizin sele kapılacağını anlayınca kendini suya vurdu, ne kardeşimizi alabildik o selden, ne de kendisini! Ben öyle derenin kenarında çırpınıp durdum! Aaahh vaahhh eyvah ey!

- Ablam, ablam... Ablam...

- Bir bardak su ver, su! Nefessiz kaldım!

- Hemen, hemen ablam...

- Ooooffff ki, oooofff! Yüreğimi yaktın annem, yüreğimi!

- Al bir yudum iç.

- Oooohhh! Annemizin, babamızın, kardeşlerimizin, cem-i cümle göçüp gidenlerimizin canına değsin! Sağ ol bacım.

- Canlarına değsin ablam! Yarasın! Ben çayı demleyeyim.

Annem, gidemediğin, bir tas su dökemediğin, başuçlarında dua edemediğin çocuklarının mezarını evinde, odanda kurdun öyle mi? Hep onlarla birlik yaşamaya baş koydun öyle mi? Kimseye minnet eylemeden, kimseye derdiğini dökmeden, uzağı yakın ettin sencileyin öyle mi? Sandığını mezara çevirdin yavruların için! Onun için mi boşalttın diğer öteberiyi? Annem... O gök mavi örtü gökyüzünden kefendi değil mi annem? Elceğizle gökyüzünü yavrularının üzerine o manaya getirerek örttün, biliyorum. Bu mezarın kime ait olduğu nişanesinde; fotoğrafı kitabe olarak işaret kıldın. Yavrularının üzerine ta o gündün kalan entarini üşümesinler, ben sizi hiç unutamıyorum, kanatlarımın altındasınız diye toprak niyetine serdiğini de anladım. O sığındığın, ondan teselli aradığın naylon bebeği yavruların niyetine yatırdın san-

dığa değil mi annem? Elbiselerini çıkarmaman insan olmadığına, o sarıp sarmaladığın beyaz örtü; günahsızlıklarına ve masumiyetlerine olan kefenlemendi değil mi? O gündün kalan giysilerini heveslerini almadılar, yakışanıydılar, yattıkları yer incitmesin diye toprak niyetine mi altlarına serdin? Bildim anne, bildim... Senin o parçalanan yüreğine ben şahit olduğum için hemen hepsini bir kalemde bildim! Oturup anlatsan, söze döksen bu kadar keskin nakşedemezdin yüreğime ve aklıma. Sen rahat uyu annem, seni anladım. Hem de çok iyi anladım. Anlatırım ben bunu anlatmak istediklerine!

-Ablam, yine gözyaşlarını koy vermişsin! Her gidiş gelişimde seni böyle ağlak mı bulacağım? Ha, anladım! Annemin özenine, düzenine, dokunmaların ağır geldi tabii. Sen de haklısın! Ancak kendine gelersen iyi olur, yoksa göğsüne düşer ben de zırlamaya başlarım!

-Ah bacım, ah! Ciğerime, annemin mana kastı dillendirmelerinin alevi düştü!

- Annemin koltuğuna geç otur, rahat bir nefes al.

- Ey vah eyyy lımmmmın, ey vah eeyyyy! Ne demiş atalar; *Gitti gül gelmez bülbül, ister ağla ister gül!* Bu yalan dolan dünyada her şey boş, her şey anlamsız. İnsan yaşadıklarını ruhuna giysi edip onunla yaşıyor! Annemizin acısını yüreklerimiz bir gün kabul edecek, bekleyeceğiz. Döktüğümüz iki damla gözyaşı yüreğimizi sakinleştirmenin bir yolu, onu bilir onu söylerim güzel bacım! Ebediyete göçen ablamızla kardeşimiz hakkında ne biliyorsun?

- Ne bileyim ablam? Evde konuşulan edilenle... Annemin, babamın, senin lafı geldiğinde söyleyip ettiklerinden öte ne bilebilirim ki? Onun da başı olmazdı, sonu gelmezdi! Anlat desen, nereden başlayacağımı bile bilmem. Ancak, ablamızla ağabeyimin sele kapıldıklarını, annemin bunda kendini sorumlu tuttuğunu, aklını yitirecek eşiğe geldiğini, köyden uzaklaşsın diye mecburen şehre göç edildiğini toparlayabiliyorum.

-Bir insanın bunca şeyi bilmesi bile kendisine yük ya, yine de ben sana olup biteni baştan sona anlatabayım.

- İnsanın atasını bilmesinin nesi yük olsun ki ablam?

- Felaket; acısıyla, zalimliğiyle, gaddarlığıyla sıralı ölümün ötesinde koparıp aldığı canlarla insana yük olur güzel bacım! Annem, daha doğrusu bizler bu yükün ağırlığıyla eğildik. Evsizlik, mal kaybı, yanmış yıkılmış harap olmuşluk, viranelik... Felaket yaşayan onun ne demek olduğunu iyi bilir, iyi tanır! Çünkü o, insanın kanına işler, bedenini esir alır. İnsan, ömrünce felaketi ruhundan silemeyince; onunla yaşayan oluyor. Unutulamayan, yüküdür bacım. Felaket de bir seferde olup bitmiyor ki! Bu gün sende, yarın da Dünya'nın başka bucağında bir diğerinin yüreğini kanatıyor. Sen, o ırakta olanı duyunca kendi felaketini yeniden hatırlıyor, acısını hissetmeye başlıyorsun. Canın yanınca, yükün de ağılaşıyor bacım!

- Ne diyeyim ablam, haklısın demekten başka? İnsanı konuşturan tecrübesi oluyor!

- Haklıyım ya! Bizim başımızdan geçen felaket de, canımızı, ciğerimizi yakan oldu! Hangi felaket can yakmaz ki! Ben okul çağında çocukken babam ova köylerinde tırpandaydı, hatırlıyorum. Annem, ablam, kardeşimle sabah kahvaltı yaptık, annem komşuya yorgan sırmaya gitti. Öğlen, belki öğleden sonraydı, ben ve kardeşim evimizin önündeki dereye oynarken, ablam ev işlerine dalmıştı. Uzaktan uzağa şimşek seslerini duyuyorduk, ancak her yan güllük güneşlikti. Ne bilebilirdik ki yüce dağların ötesinde kızılca kıyamet koptuğunu. Birden, köyün sırtını verdiği dağın arkasından kara mı kara bir bulut peyda oldu. Kıyamet tellalı gibi çaktığı şimşekler görünürdeydi. O an ortalık kapkaraya boyadı. Yağmur başladı, biz hala deredeki oyunumuzdan el çekmemiştik. Birden yağmur yağmıyor da, gök yırtılmış kovayla su döküyor gibi oldu. İslanınca seçirtmeye başladık, ancak olan da o anda oldu! Arkamdan *Ablaaa!* diye bir çığlık duydum. Döndüm, kardeşim suyun içindeydi. Kardeşim ayağını taşa taktı da mı düştü, yoksa burktu da mı düştü onu görmedim. Yanına vardım, kucaklayıp çıkarayım istedim, *Ayağım da ayağım! Acıyor da acıyor* dedi kızılca kıyameti kopararak! Baktım dokundurtmuyor, bir koşu ablama haber verdim. Biz daha evin önündeyken; yukarıdan

bir tufan kopmuş geliyor ki, Hakk düşmanımın başına vermesin! Ablam seçirtti, ben arkasından... Kopmuş o kıyamet kardeşimizin ensesindeydi ki, ablam hiç düşünmeden dereye daldı. Kardeşimizin bağırtısına aldırılmadan kucaklayıp ayağa kalktı, işte o kadarını görebildim. O deli deli çağıldayan canavar önünde ne varsa katıp karıştırdı içine aldı. İkisi de bir anda gözden kayboldu. Ben dere kenarında şaşkın kalırken, birkaç erkek ve kadın karşı geçede aşağıya doğru koşturmaya başladı. Bir iki adım attım, hemen annem akıma geldi. Haber vermez olaydım! Kadın duymayla sanki havalandı ve dere kenarına kondu. Karşı geçedeki komşularla karşılıklı aşağıya koşturmaya başladı. Kapı komşumuz biraz dolandı fırlandı, ne olduğunu anladı ki beni alıp evine götürdü. Komşumuza, ablamla kardeşimin sudan çıkıp çıkmayacağını sordum, her defasında çıkarıp getireceklerini söyledi. Zaman geçti, bulut yağmuruyla çekip gitti, güneş açtı, annem ve köylülerimiz yoktu ortalıkta. Dere dolu dolu çamur gibi aksa da canavar değildi. Akşam karardığında ablamı bir ağaca takılı bulmuşlar, bunu konuşulanlardan anladım. Komşular ablamı getirirken annem yine yoktu. Gaz lambalarını, lükslerini alan dere yatağına indi. Ben komşularda kaldım. Annem gelir, beni alır, eve götürür diye çok bekledim, gelmedi! Gün ağardığında tüm köy halkı dere yatağındaydı. Annemin yanına vardığımda beni görececek hali yoktu. Deli deli, bağırıp çağırmaktan sesi kısılmış, üstü başı yırtılmış ve sırlıklam, kendini oradan oraya vuran hali içler acısıydı. Öğleden sonraydı babamla birlikte tırpanda olan köylülerimiz geldi. Gün kararınca kadar tüm köylü işini gücünü bıraktı kardeşimizi aradı, ancak bulamadılar. Sonraki gün ablamı sırlamaya hazırlarlarken annemi zorla dere yatağından koparıp getirebildiler. Annem gitmiş, başka bir kadın gelmiş gibiydi. Ne yanına yaklaşılabiliniyordu, ne de söz dinlediği vardı. Ağlama eşliğindeki ağıtları isyanını çoğaltıyordu. Teneşirdeki ablama kalabalığı yararak ulaştı, yuyucu kadınları kenara itti, ablamın saç örgüsüne yapıştı, makas ve çakı istedi. İnsanlar şaşkındı, ancak maksadını anlamış olacaklar ki, olmaz, yapma, günah deyip ne makas ne de çakı verdiler. Çekip almaya kalktılar, kendini ablamın üzerine kapattı ve yalvar yakar isteğini tekrarladı. Yuyucu-

ların başı yaşlı kadının azarı ile ortasından burasından tutup çekiştirenler geri çekildi. Annem, erkeklerden ceplerindeki çakıyı isterken adeta yalvarıyordu. Halin hal olmadığını düşünenler çekip almaya kalktıklarında; kükreyen acı çığlıklı hareketiyle karşılaştılar. Bu, kısılmış sesin iniltisinden başka bir şey değildi! O inilti öyle bir çığlıktı ki, kulakları sağır, yürekleri delen sip-sivri bir ok gibiydi! Yaşlı yuyucu çekiştirenleri başından yine kovdu. Annem, ablamın saç örüğünü dişlerinin arasına aldı, delirmiş gibi ısırıldığı yeri dişleriyle kesmeye başladı. Canhıraş mücadeleyi bitirdiğinde; ağzında kıl yumağı, elinde onbeş santim uzunluğunda kızıl örük ucu vardı. Elindeki o örük ucunu etrafa gösterip bir şey anlatmaya kalktığı an düşüp kaskatı kesildi. Köylüler, annem öldü zannıyla şıvana başladı. Yaşlı yuyucu kulağını göğsüne koydu, dinledi, kadınlara ayıltmayı tembih etti ve tenişire geçip ablamı yıkayıp kefenledi. Annem, canlı cenaze olarak süründürüle süründürüle zor bela mezarlığa götürülebildi. Ablamın sırlanması sonrasında mezar toprağına düştü ve kalakaldı. Kenetlenmiş dişleri arasında köpükler saçıyor, soluması hırıltılı, anlından terler akıyor, mevta katılığında bir hal aldı. İşini bitirmiş tüm köy halkı yeniden dereye döndü. Annemi ayağa kaldırmak ve mezardan koparmak saatler sürdü. Gün kararına kadar kadınlar, yaşlı erkekler, tabii annem ve babam köyün yakınlarını, dirayetli erkekler bizim köyden çok uzaktaki köyün altında geçen nehre kadar arayıp taradılar kardeşimi, ancak bulunamadılar. Kör karanlıkta dereden çıkıldı. Ertesi gün annem ve babam gün ışımayla, köylüler işlerini hal yoluna koyunca dereye indiler ve akşamın karanlığında döndüler. Evimizin dirliği düzeni bozulmuştu. Çocuk halimle bir şeylere yetişmeye çalışıyor, yetişemediğime köyün genç kızları yardım ediyor ve teskine çalışıyorlardı. Her yeni günle başlayan kardeşimi bulma ümidi akşama hüsrarla noktalanıyordu. Gün günü arka bırakırken, önce yaşlılar, sonra kadın ve genç kızlar, daha sonra da erkekler birer birer dere yatağından ayrılıp işlerine döndüler. Günler oldu, hafta oldu, annem babam perişana döndü. Akşamdan akşama bir kaşık yiyecek ya yiyorlar ya da yemeden kendilerinden geçiyorlardı. Ayakta kaldıklarında da nereye bakıp bakmadıklarını birbirlerine soruyor,

bakılmadık çalı-çırpı altı, taş çevresinin bakılmasının kararını veriyorlardı. Annem, selin geldiği anda çocuklarının başından olmamaya bu kötülüğü kendilerine kendisinin yaptığı ilencine saplandı. Bu ilençle güne başlıyor, sesi kısılnca başına vuruyor, höykürüyordu. Geceler boyu uyuduğunu hiç görmedim. Deli divane dolanmalarında kâh mezarlıktan, kâh dere yatağından, kâh bir taşın üstünde bayılmış halde gecenin geç saatlerinde toparlanıyordu. Söz dinlediği, anlatılanlara kulak astığı yoktu. Her taşın, çalı-çırpı altını eşelemekten alıkonamıyordu. Babamın da haliyle annemden ayrılacağı düşünülemezdi. Bir gece köyün hayli yaşlısı, babamın dayı deyip saygı gösterdiği adam, babamı çağırttı. Bekledik, çok üzgün döndü. Bir hesabın içindeydi! Epey süre sonra, günün sabahında bir iş için ilçeye inmesi gerektiğini söyledi. Annem umursamadı, ben sordum, cevap vermedi.

- İyi güzel de ablam, daha evladını bulmuş değil, durduk yerde ilçedeki iş ne ola ki? Sen sözünü unutmama, ben çay koyup getireyim, demini almıştır.

-Almıştır, almıştır. Almadıysa da aldığı kadarıyla... Ey yücelerin yücesi ya Hakk! Menzil yolundan cılgadan yana mı düştük? Kusurda boynumuzu uysal koyun gibi uzatmışsak, ceviri-cefa ile had bildirmen niye? Yolunla himmetine varmaksamurat, zehri şiddeti ile nisyanın niye? Ey vah eyyy lımmın! Gül olunca; gün bahara mı döner? Bahar olmayınca güz yazı neyler? Oooff ki ooff! *Kalın ince bir imiş, eyvah ömrüm çürümüştü!* Gel bacım gel!

- Çayım iyi dem almış. Kek de getirdim.

- Kek yemeyeceğim!

- Olur mu ablam? Seversin... Senin için özene bezene yaptım!

- Ellerine sağlık. Öyle olduğuna eminim, ama yiyişim yok.

- Ben yine de buraya koyayım da, sen... Ablam, babamın ilçeye inmesinin sebebi neymiş, öğrenebilirsin mi?

- Öğrendik, öğrendik... Çok sonradan... Babamın dayı bildiği adam; annemin aklını yitirmek üzere olduğunu, çocuğunu bulamadığı sürece eve girme-

yeceğini, kardeşimizin de bulunmasının imkânsız olduğunu, önümüzün kış, annemin düştüğü bu kuyudan çekip almanın tek yolunun; köye gelmeyecek kadar uzaklara gitmesi gerektiği aklını vermiş. Annemin bu haline ayılan babam; şehirdeki dayımızın yanına yerleşmenin doğru olduğunu düşünerek, O'na bunun haberini vermek için telgraf çekmeye inecemiş. Dayımızın çıkıp gelin diyeceğiyle, annemin buna karşı koyamayacağını biliyormuş.

- Bu kadar emin olmada ki mana ne? Annemdir; ben çocuğumu bulmadan kimse beni bu köyden başka bir yere götüremez, demeyeceği ne malum?

- Doğrusun! Annem bunu der, ancak annem bu ağabeyine çok düşküdü! O'nu baba gibi bilmesinin nedeni; verdiği önemli kararlarıydı? Babanın bizim gelenekte kadir kıymetini bilirsin? Düşünsene, köyde kimse şehrin adını bilmezken; dayımız, karısının elinde tuttuğu gibi sırtında yorgan dengi ile soluğu şehirde almış! Gönderdiği parayla dedemler iyi geçinmiş. Anlayacağını; annem, ağabeysinini verdiği kararları her zaman doğru ve isabetli bulmasıyla üzerine toz kondurmazdı. Bundandır ki, annemin yanında bir dediği iki olmazdı!

- Dayımız çıkıp gelin demiş ki şehre göçüldü, değil mi?

- Dayımız telgrafı aldığıının ikinci günü köye geldi. O da ne olur ne olmaz, bacım gelmez diye düşünmüş olacak ki, gelip alıp götürmeyi daha doğru bulmuş. Annem gitmemek için ayak diretti. Çok yalvardı yakardı, ancak nafi! Dayım, yeğeninini aranacağını, Hakk'tan bir keder olmazsa bulunacağıyla annemi zor da olsa ikna etti! Gerçi annemin de haftayı, belki de haftaların geçtiği süre zarfında, hatırlı kişilerin ikna yönündeki telkinleriyle evladını bulma ümidi gün gün azalıyordu. Neyse! Dayımız, geldiğinin ikinci günü beni ve annemi alarak şehre döndü. Bu arada babama da, evi toparlamasını, ineği ve iki keçiyi satmasını, bu gidişin dönüşünün olmayacağını söyledi.

- İş-gücün zoru babama kalmış?

- Nesi zor olacak ki bacım! İki kat yatak, aha annemin bu çeyiz sandığı, birkaç parça da kapacak, bu-

nun nesi zor olsun ki? Zaten konu komşu elbirliğiyle yardım etmiş, babam geldiğinde anlattı.

- İyi ki öyle olmuş. Çayını tazeleyeyim?

-Tazele bacım, tazele! Aaahhh annem ah! Sine-me düşen cehennem ateşi mi, yoksa senin hasretinin kuru mu? Kavurdukça kavuruyor sinemi, umarsız bir derde düşmüşüm gibi. Ne yamanmış senin yokluk hasretin anne! Ya şehidi diyari! Ya Hakk sen sabır sebat ihsan eyle, yar ve yardımcımız ol!

- Çayın demli mi olmuş ne ablam?

- Yok, yok, iyidir iyi! İstanbul görünen bulanık su içecek değilim ya!

- Annem... Olacağı yok ya, şehre göçünce normale döndü mü?

- Döner mi? Bir yararı; sabahın seherinde evden çıkıp gitmelerinin ayağı kesildi! Dayım, yengem, bizim o taraflı yakınlar, komşular; yapma etme, giden geri gelmez, kimimizinki geri geldi ki seninkiler de geri gelsin, telkinini yapıp durdular.

- Kâr ediyor muydu? Ben annemi bilirim, etmez de!

- Aynen tahmin ettiğin gibi! Ağabeyini, yani dayımızı bir nebze dinler görünmesiyle sessizleşirdi o kadar. Ancak, derdi canına kar ediyordu. Bunu konuşmamasından, bir köşeye çekilip kıvrılıp kalmasından, benimle ilgilenmemesinden, yakın ve dost evlerine gitmemesinden, olur olmaz derin derin ağlamasından anlamak mümkündü. İçten içe bir yangın halindeydi ve insanlar halini anlıyorlardı.

- Kimse bu haline müdahale etmez miydi?

-Gön görmüş geçirmişler; aman değmeyin, ilişmeyin, ne isterse yapsın, suyuna gidin, şimdi dokunmanın zamanı değil, daha kötü olmasındansa bu halleri iyidir diye akıl verirdiler. İlacı; zamandır diye de eklerlerdi. Gel de bu söylenenler üzerine dokun, dokunabilirsen?

- Vah güzel annem, vah! Köydeki hısım-akraba, konu-komşu da merak etmiştir değil mi ablam?

- Etmez olurlar mı? Her gelen mektup, O'nun nasıl olduğuyla başlıyor, nasıl olacağıyla bitiyordu? Ba-

bam iyidir, alıştı-malıştı diye yazsa da ince ince sorup sual edenlerin arkası uzayıp gidiyordu. Babam, bu sormaların arkası kesilsin diye, bir fotoğraf çektirip göndermeyi düşündü ki, fikrini anneme açtı. Annem günlerce, hatta aylarca kabul etmedi. Sevdiği insanların mektuplarını bir bir okudu annemin ikna olması için. Annem baktı ki bunun sonu gelmeyecek yeğenin de olması şartını koştı. Haliyle babımın buna bir diyeceği olamazdı. Aile fotoğrafında annem, babam, ben ve dayımın oğlu elinde portakal tutan fotoğrafı var ya, görmüşsündür, işte o çekildi.

-Ha, o fotoğrafın hikâyesi bu muydu? Ben de dayımın oğlunun olmasını,.. Çocuğunun yokluğunu O'nunla mı gölgelemek istedi? Ancak elinde portakal tutması ben de hep merak konusu olmuştur. Çünkü şipşak çekilen fotoğraf değildir ki, yanınızdaydı da, hemen ilişmiş olun bitsin. Özene bezene stüdyoda gidilip çekilen fotoğraf!

-Hay aklınla bin yaşa bacım. İşte o fotoğrafı çekirmek için şehre indik. Bir bakkalın önünde geçerken portakalı gördü annem. Babama, yapraklı bir portakal almasını istedi. Fotoğraf çekilirken yeğenin eline verdi, çevirerek yaprakların görünmesini sağladı.

-Ablam, portakal ne alaka?

-Bilirim de bilmem! Bu sadece babamdan edindiğim, doğru olacağına inandığım bir fikir. Asıl cevabı annemdeydi, o da... Dayıoğlu, o çocuk haliyle elinde ne diye portakal tuttuğuna bir türlü anlam veremedi. Neyse! Babamın aklına takılmış olacak ki, fotoğrafı aldıktan sonraki günlerde bana, rahmetli kardeşimizin ilk portakal yediğinde tadını çok sevdiğini, tekrar istediğini, ertesi gün köye portakal getirene gittiğinde bittiğini, alamadığını söyledi. Babam, alacağına dair söz vermiş, ancak köye bir daha portakal gelmemiş, ilçeye de almak için inilmemiş. Annemde kalan bu ukdeyle aldırıldığını düşünürdü, bana göre de haklıydı! Bizim oralar mahrumiyet bölgesiydi, kış boyu yol açık olmazdı! Ancak karda kışta hava birkaç günlüğüne açılırsa zaruri ihtiyaç nedeniyle ilçeye inilirdi. Gidilmişse, gidilebilmişse o an gazdı, lamba camıydı, şekerdi, tuzdu, kefen beziydi... önce zaruri olanlar alınırdı. Sonra, dönüş şartla-

rının elverişliliğiyle hazırda olan portakal, kuru kaysı, kuru üzüm, incir... almaya parası kalmışsa, dükkân sahibi borca yazarsa alıp gelirdi. Köylünün de varsa elinde birkaç kuruşu, onunla, yoksa yağ karşılığında trampayla satın alırdı.

-Demek öyle...

-Öyle ya! Fotoğraf demişken; eskiden o fotoğraflar bir hafta sonra verilir ve onlara *Haftalık Fotoğraf* denirdi. Bir hafta geçti, babam fotoğrafı almaya gitti, yok! Banyo yapacak kadar fotoğraf çekilmediği için bekletiliyormuş. Annem, ayı geçkin gecikmede; inşallah yanmıştır, dilerim çıkmaz dedi durdu. Çektirdiği fotoğrafı bile görmek istememesi; ablamızın ve kardeşimizin yokluğuyla. Babam o fotoğraftan ikisini mektupla köydeki hısımlara gönderdi. Gelen mektuplardan anneme dair ince sorular seyrekleşti

-Ablam, sandıktaki fotoğraf dedin de, fotoğraf çerçevesindeki saç; annemin dişleriyle kestiği ablamın saç değil mi?

-O! Bu saç, ablamdan anneme kalan en kıymetli yadigâr! Keşke kardeşimizden de ona eşdeğer bir yadigâr kalsaydı! Belki avuntusu olurdu.

-Sözünü unutma da ben çayları tazeleyeyim!

-Tazele bacım, tazele... Ah vah ey lımın! Ya Hızır, sen hazır ve nazırsın, koruyan ve esirgeyensin! Her darda kalana erişensin Ya Bozatl Hızır! Darda kalmışlığımız mı görünmedi sana? Tufanı yarıp ermekte Bozat'ının gücü mü tükendi? Kurtar çığılmız mı enginleri aşıp sana ulaşmada noksan kaldı? Yoksa can verişlikle sana olan itikadımızın sınırını sınamak mıydı maksadın? Sen hazır-u nazır, binbir donda görülmede beis görmeyen ulu bir sığınaksın! Kanatlarının altına sığınmayı şükür bildik, yine de bilmediğimizi bilen, şerde hayır yaratan sensin Ya Bozatl Hızır!

-Çay da içilmeyi bekler olmuş he ablam! Sandıktaki bu fotoğrafta babam niye yok? Bir de bu fotoğraf duvarda asılıydı, birden bire ortalıktan kayboldu, gördük ki annem sandığına kaldırmış. Bu odanın kendisine ayrıldığını biliyordu, sandığa kaldırmanın sebebi ne sence?

- Çay da tam içilme kıvamına gelmiş, ellerine sağlık bacım! O fotoğraf köyde çekildi. İlk kez köye fotoğraf çeken biri çıkıp geldi. Fotoğraf nedir bilmezdik, yağ karşılığında çekiyordu! Uğursuzluk getireceğini, kendilerine zarar verileceğini düşünenler oldu. Neçeki askerliğini yapmış biri makinenin karşısına oturana dek! Sonra, elinde yağ üsküresiyle sıraya giren girene! Babam ovadaki köylerde tırpandaydı yine. Babamın olmamasına annemi komşular ikna etti. Biz makinenin karşısına geçince, bir bulut peyda oldu o saat tepemizde. Bir ara gider gibi oldu, çekti, ancak çıkan fotoğraf, çekilen fotoğrafın arabı gibiydi Adam iki üç çekim daha yaptı, güya bu en iyisiydi! Lakin yüzümüz gözümüz yine de silik çıktı. Bu facia başımıza gelince; annem için fotoğraf kıymetlendi. Duvara asacaktı. Küçük kardeşine verdi, O da olduğu şehirde çok ünlü bir fotoğrafçıya götürüp, rötuşla ancak bu kadarını becerbilmiş. Annem bu hale razı olunca, nereye saklamışsa ablamın saçını çıkarıp çerçeveye yerleştirdi. O gün, dişleriyle kopardığı saçı yerine takmış olmanın rahatıyla derin derin iç çekti. Sandığına yerleştirmeye gelince; izler bedende kalıcı olsa da, zaman değirmeni insanı öğütüyor bacım! Annemde de bu olmuştur! O, çocuklarının göçüp gitmelerini hiç unutmadı, ancak zaman, anneme onların yokluğunu alıştırdı. Sen doğdun, bir nebze nefes aldı. Aslında annem seni hep erkek bekledi! Bulamadığı oğlunun yerine koyacak bir erkek, ama olmadı! Kız olduğuna pişman mıydı, hiç zannetmem! Çünkü sen de, kendine kızından çok arkadaş bildiği ablamın yerine geldin gibiydin! Seni O diye kabul etti! Sana, benden küçük değil de büyüksün davranışı ondandı! Ben, ablamın mezarının olmasıyla annem, ablamın göçüp gidişini kabul etti de, oğlunun göçüp gidişini hiç, ama hiç kabul etmediği düşüncesindeyim. Nasıl kabul etsin ki? Evladına ait bir dikili taş bile yok ortalıkta! O ayrılık onu kavurdu bacım, kavurdu! Oooof ki oooof! Bu topraklarda kadın olmak çok zor, anne olmak ondan da zor bacım! Evinin duvarındaki fotoğraf O'nun bir parçasıydı, ne indirmeye eli, ne yüreği el verirdi! Babamın gidişi sonrasındaki düşkünleşmesi-

ne kadar bu inancını hep diri tuttu. Neçeki yardıma ihtiyaç duyup evini kapatıp bizlerde kalmaya razı oldu, işte o kertede zamana yenik düştü! Bende de sende de odasının olması; kendi evi olduğu anlamına gelmiyordu O'na! Zaman, üzerinden fazlalıkları aldı, tamam! Amma ve lakin izlerini O'na bıraktı! Duvardan alıp sandığa koyması; bana göre bu! Sandık, kendine ait, kendi denetiminde, arzusunca gördüğü yerdi. Yani, kendinin bilebildiği mahremiydi, içiydi! İçine yerleştirdi gördüklerimizi!

- Annemin sandığında birçok özel eşyasını çıkarıp bunları koymasının manası bu mu?

- Annem bunu ne zaman yaptı? Senin haberin var mı? Yok. Benim de olmadı! Belki de evini kapatırken haberimiz olmadan yaptı bunu! Kim bilir? Bundan söz etmediğine göre, haberimizin de olmasını istemedi demek ki! Kendi özelinde kalsın istemesi; bir şeye hazırlığının işareti değil mi bacım? İnsan bir şeyi niye gizli saklı yapar? Kendine ait olmasını istediği için değil mi? O da böyle düşünüp yapmıştır. Elini-eteğini bu âlemden çekmeye niyet edince; hazırlığını da bu bildiğiyle yapmaya kalkışmış. Bu âleme ait olduğunu düşündüğü fazlalıklardan arınmış. Sadece kendi gönlünde yer eden, kendinde kalmasını istediklerini almış. Sandığını mezar sandukası bilmiş. Hani çok eski devirlerden gelen bir gelenek var ya, kıymetli eşyalarla gömülme âdeti, annem o istemi arzulamış. Anlayacağın sandığına ayırdıklarıyla gömülmeyi çok istemiş, ancak bunun olmayacağını bilmiş ki, dillendirmemiş.

- Ah annem ah! Ne kadar ince, akıllara gelmeye ni kendin için olduranmışsın! Bu kadın okuryazar bile değildi, ya eğitim görseydi?

- Annem ve annem gibiler; kendilerini kuşatan canlı mahlûkatı, evreni, bölüştükleri hayatı okumayı bilirdi bacım! Onlar öyle çetrefilli yollara sarkmadan hayatın onlara ezber ettiğini, sezinlettiğini, huzurları ve güvenceleri için öze vararak okurlardı. Hayatın sadece kendilerinden ibaret olmadığını, her şeyin bu kurulmuş düzende pay sahibi olduğunu bilir, o gerekliliği hisseder ve davranırlardı. Annemi, görünen hayatın ötesindeki hayat, acılarıyla eğitti ve yetiştirdi.

- Aklım iyice karıştı. Peki, bu oyuncak bebek... Oynamak için annemden istediğimi, annemin vermediğini, ağladığımda da sesimi kesmek için elime kısa süreliğine tutuşturduğunu, ancak elini elimden üzerinden çekmediğini, beni kandırarak elimden alıp eski yerine astığını hayal meyal hatırlıyorum. Bir oyuncak duvara niye asılır, niye saklanır ve çocuğa neden verilmez?

- Bu bebek biz köyden geldikten birkaç ay sonra alındı. Annem hangi çocuğun elinde görmüşse, çocuğu nasıl ikna etmişse bebeğini alıp eve getirdi. Babam akşam işten gelince de, *Bu bebekten al, ama ağlayanından değil ağlamayanından, bir de erkek olsun!* dedi! Kolları, bacakları ve kafası elle çevrilebilen, çıkıp takılan ve yüzükoyun eğip sonra sırt üstü yatırıldığında ağlamaya benzer ses çıkarırdı. O gün için orijinal, bugün için basit bir bebektir. Babam şaşkın, ne edeceğini, ne diyeceğini, evli ve üç çocuk doğurmuş kadının bebek istemesini anlayamadı. Saatler geçip giderken, bu bebeği kime vereceğini, yakın akraba kız çocuklarının isimlerini bir bir sayarak sordu. Her soruya *Yok!* diye cevap verdi. En sonunda babam, ona vermeyeceksin, buna vermeyeceksin o zaman niye aldırıyorsun diye sorunca; *Kendime!* dedi. Babamla göz göze geldik, öyle bakışarak kaldık. O gecenin sabahında babam işe giderken; annem bebek almasını hatırlattı ve öğlene doğru da bebeği bilmediğimiz sahibine geri verdi. Akşam, babamın elinde bebek görmeyince küstü! Babam, aradım bulamadım dediyse de konuşmadı. Bir hafta kadar babam; ağlayanı yokmuş, buldum ama hepsi kız, üç beş güne geleceklerin içinde belki erkek olanı çıkarmış, bugün dükkân kapalıydı... almakta imtina ettiyse de, annem de küs kalmayı imanı bildi. Bu halin böyle uzayıp gitmesine üzülen babam, sormuş etmiş olacak ki, ağlamayan ve erkek bebeğin olmadığını, yine de isterse alacağını söyledi. Annem, küs halini *A!* cevabıyla bozdu. Babam bebeği getirdiğinde annem çok sevindi. Yeni doğmuş bir bebek büyüklüğündeki oyuncayı göğsüne bastırıp ve kollarıyla sardı. Gözyaşları ip gibi süzülürken, biz de eşlik ettik. Uzun süre oturduğu yerde öylece göz-

leri kapalı kaldı. Babamla göz göze gelince; bebeği aldığına, annemi sevindirdiğine mutlandık. Annem, gözlerini açtığı anda evinde değil de sanki başka bir yerdeymiş şaşkınlığıyla etrafına bakındı, bizi gördü, bebeği kenara koydu ve sofrayı hazırlamaya başladı.

- Oooffff ki off! Dert bitmiyor ablam, dert bitmiyor! Çayını tazeleyeyim. Kekten de yemedin?

- Yok, yok! Hakk'ın hakkı üç! Yetti, dedim ya kek yiyelim hiç yok, ellerine sağlık!

- Yarasın! Ablam, bebeğin altındaki bu giysiler küçücük, bu bebeğin olmalı, hazırda benzemiyorlar ya?

- Haklısın! Dur sana ne olduğunu sırasıyla anlatayım! Annem o günün sabahında bir kenara bıraktığı bez parçalarını çıkardı, kendince ölçüler aldı, kesti-biçti bebeğe elbiseler dikti. Tıpkı bize köyde diktiği gibi! Akşama, çıplak bebek giyinikti! Bu kesip-biçme, el dikişi, mırıldanma eşlinde o kadar özenliydi ki, bir sevgiliye yapılanın iç gıcıklayıcılığındaydı. Gözlerindeki ve yanaklarından süzülen yaşı, başından iki yana sarkan tülbendiyle siliyor, içten içe iç çekiyor, etrafını unutmuş yalnızlığındaydı. Gün boyu yaptıklarını akşam babama göstermek istemedi. Ben, bir boşluğunda, bebeği yatak yükünün arkasından çıkarıp gösterince, bana kızdı. Babamın elinden alıp saklamaya çalışırken, babam göreceğini görmüş, beğenisini sundu. Bunun üzerine annem gerçek bebekmiş özenle aldı, oturdu ve kucağına yatırdı. Babam, bebeğin kız olduğunu, keşke erkek olsaydı uyarısına; *Olsun!* cevabıyla kabullenmesini belirtti. Bebek, annemin yanında; naylon, oyuncak bir bebek değil de, korunup kollanması, bakımının özel ve biricik olmasıyla hassasiyet gösterilmesi gereken özele sahipti sanki. O naylon oyuncak, yaşadığımız odanın dördüncü kişiydi artık. Kısa süreliğine elime aldığımda; annemin özenmem için tembihleri olurdu. Merak edip ağlama sesi çıkarttığımda, hemen elimden çekip alırdı. Oturma makatında yeri olan, özenle kaldırılıp oturtulan, yatırılan, haftada bir banyosu yaptırılan, kurulanan ve üstü başı giyindirilendi! Günler sonrasında annem orlon ipe bir şeyler örmeye başladı. Bana yelek ya

da hırka örülüyor diye sevindim. Bir gün içinde küçücük süveterin bitirilişiyle; bebeğe örüldüğünü anladığımda üzüldüm. Sadece bu örgüyle yetinmedi annem. Kazak, hırka, pantolon da ördü. İşte sözünü ettiğin elbiseler; annemin atmaya kıyamadıkları el işleri! Neyse! Annemin elindeki örgüyü kadınlardan birileri görmüş olacak ki, bir öğleden sonra bize oturmaya geleceklerinin haberini verdiler. Annem o ara bebeği yatak yüklüğünün arkasına sakladı. Gelenler çok keyifliydi. Hayırlı olsun, mübarek olsun, sağlıklı olsun, Hakk esirgesin, uğuruyla gelsin... diyerek, annemin karnını sevmeleri, boynuna sarılıp hüznü öpmeleri, göz aydınlığı dilekleri sıralandı. Hiçbir şey anlamayan annem, misafirlerine gazocağında çay koydu. *Karnın da hiç göstermiyor, kaç aylık oldu!* sözüyle; annem ne olduğuna ayıldı. Hamile olmadığını söyleyince de, ördüğü çocuk örgülerini kime ördüğünü sordular. Annem, hık, mık derken; ben boş bulunup annemin naylon bebeğe ördüğünü söyledim. Kadınlar, şaşırdıklarıyla kalmadılar ne olduğunu anlamaya çalıştılar. Annemi zor durumdan kurtarmak için bebeği olduğu yerden çekip çıkardım. Bebeğimin çok güzel ve pahalı olduğunu, dikilen giysilerin çok yakıştığını, ancak kız bebeğe erkek elbiseler giydirdiğimi, entari olmasının gerektiğini, bebeği saklamamın manasız olduğunu söylediler. Ben, bebeğin benim değil, annemin olduğunu açık açık söyleyince, inanmadılar! Sokağa çıkarmamak için uydurduğum bahanenin güzel olduğuyla dalga geçip, gülüp eğleştiler. Bir de sokağa çıkarırsam; göz kulak olmamı, birilerin çalabileceği tembihini etmekten de geri durmadılar! O gün bebeğin annemin olmadığına inanmasalar da, günler sonra akrabalarımızın beni ve annemi konuşturmaları sayesinde olup biteni öğrenmeleri geç olmadı. Üzülenler, hayretler içinde kalanlar, annemin kafayı oynattığına yoranlar oldu. Günler geçerken, komşularla her karşılaştığımızda hal-hatır sorası; alaya alınır gibi bebeğe de selam göndermeler başladı! Bunların yanında anneme üzüldü de bunu kendilerine dert edinenler de yok değildi! Alıştık! Günler geçerken annem bu duruma aldırılmaz oldu. Artık uluorta

bebeğiyle çocuğuymuş gibi ilgileniyor, oturtup konuşuyor, komşu oturmalarına götürüyor, kucağında sokağa çıkmalarda sakınca görmüyordu. Zamanla annemin bu hallerine komşular alışmaya başladı. Ancak bir zaman sonra da kim nifak tohumu ektiysen; alaya alınmaya, günaha girdiğine, başına uğursuzluk açacağına dair söylenmeleri başladı. Çocuklu koca kadının bebekle oynamasının: günaha girmek olduğunu, ev halkının ömründen pay biçtiğini, kendisine kısırlık aşıladığını, felaket çağrıcısı olduğunu, böyle davranmayla Allah'a şirk koştuğunu, hatta insanların başına felaket getireceğinin işareti olduğunu dillerinden eksik etmediler. Ancak gözden kaçırıldıkları nokta; annem onu oyuncak olarak görmüyor ve oynamıyordu. O, yitirdiğine inanmadığı, kendisinden ayrılmaya tahammül etmediği evladıydı! En yakın akrabalar, çocuk gibi bebekle oynamamasını, bebekle oynayacağına bebek doğurmasını, bunun kendisi için daha iyi olduğu telkinini olur olmaz zamanda söze dökerek, annemi boğuyorlardı. Bunu niçin bu kadar açık söylüyorum? Çünkü bu kadar üstüne üstüne gelmeleri; bırak annemi, babamı ve beni bile bunaltmıştı! Annem bu zamanlarda; *Size mi kalmış!* sözünü söyleyip kenara çekiliyordu. Daha da üstüne geldiklerinde inadına inadına; *Bu benim bebeğim, ben doğurdum, oğlum!* diyerek, bebeğine sınıksız sarılıyor, üstüne kapanıyordu. Bunlar yetmiyor gibi hatırını kıramadığı hısım-akraba kadınların; *Bırak artık bebeği, bak elinden alır sobaya atarız!* tehditleri, zulmü oluyordu. Kadınlar sanki işini gücünü bırakmış, annemin bu bebekli halini kendilerine iş edinmişlerdi! Bir ağızdan konuşur gibiydiler. Babam, annem, ben buna o kadar üzülüyorduk ki, başka bir mahalleye kiracı gitmeyi konuşur olduk. Kimden çıktıysa anneme; *Çocuk Cemile!* lakabı taktı o ara! Artık *Çocuk Cemile!* aşağı, *Çocuk Cemile!* yukarıydı. Seslenmeler, hitaplar, çağrılmalar; *Çocuk Cemile!* ile başlıyor, kapısı *Çocuk Cemile!* ile çalınıyordu. Bu seslenişin en can yakıcı olanı; çocukların oyun niyetine penceremizin önünde başlattıkları ve sonrasında sokağa yaydıkları saatleri bulan *Çocuk Cemile!* ülenmeleriydi! Büyükler sus, mus diye tel-

kinde bulunsalar da, gülüp içeriye çekilmeleri, çocuklara devam edin işareti gibiydi. Çocuk oldukları için yapabileceklerimiz de enikonu elimizi-ayağımızı bağlıyordu. Annem, bu alaya alınma karşısında kulaklarını tıkıyor, *Çocuklara ilişmeyin, onlar çocuk, masum, günahsız, oyun oynuyor zannediyorlar!* diye, beni ve babamı teskin ediyordu. Akraba kadınlar, özellikle yaşı annemden büyükler, olur olmazda; *Kocaman kadınsın çocuk gibi bebekle oynuyorsun, utan! Bizi de el âlem içinde rezil ettin!* Bırak artık bebekle oynamayı, kendine gel! azarlarıyla haşlıyorlardı. Babam bunları duydukça; anneme kulak asmamasını, ne söylerlerse söylesinler kendisi ne istiyorsa onu yapması izahına çalışıyordu. Sadece bu teskin etmede kalmıyor, uzak mahallelerde kiralık ev aramaya çıktığı da oluyordu. Gel zaman, git zaman annem garip garip davranmaya, kusmaya, bazı yemekleri pişirmemeye, yememeye, uzanıp yatmaya, babamla fısır fısır konuşmaya başladı. Babam yatakları seriyor ve topluyor, annemin yüklüğe yeltenmesine izin vermiyor, yemek yapıyor, ev işlerinde yardımcı oluyordu. Bu, benim için garip bir durumdu! Hiçbir şey anlamadığım için soru soruyor, sorduğum soruların da geçirtilme cevaplarıyla karşılaşılırdım. Bana garip gelen; bu kadar sıkıntı içinde yüzlerinin gülmesi ve mutlu görünmeleriydi! Tabii, babamın ev aramaktan vazgeçmesi de üstüne üstlüktü! Aylar sonra annemin karnının büyümesinden sonunda hamile olduğunu anladım. Annem sana yüklüydü yani!

- Ben doğunca annem sevinmiş, belki de yarısına bir nebze tuz basmışımdır! Oyuncak bebekle olan ilgisini kesmiştir değil mi ablam?

- Sen doğunca tabii ki hepimiz çok sevindik! Ancak seni hep erkek olacak diye beklediler, söylemiştim. Tabii ki eve büyük bir nefes oldun. Üstümüzdeki karabulut dağıldı kabulüne erdik. Annem, bebeğe olan ilgisini ne kesti, ne de vazgeçer gibi oldu. Sana zaman ayırmada bir nebze geri bıraktı, o kadar. Bunu da şuradan çıkarıyorum; bebeğin arkasına ipten askılık ilmek oluşturdu ve o ilmeği de elbise askılığı çivisine taktı. Anlayacağın duvarda duran bebeğimiz

elden ayaktan uzak, hep gözümüzün önündeydi. Eve gelenler; Şu bebeği de şuradan çıkar bir köşeye at! sözüne, kızılca kıyameti koparıyordu. Annem, ondan ne sevgisini, ne de ilgisini kesti! Belki de sen olduktan sonra tek odada yer açmak, ayakaltında olmasında başına bir iş gelir korkusuyla oraya astı, onu bilmiyorum! Senin banyolarında sana ne yapıyorsa ona da aynısı yapılır ve yerine kaldırılırdı! Annem için O, asla bir naylon bebek değildi! Bunu O'na bakışıyla, davranışıyla gösteriyordu.

- Ablam bebeği, elbiselerini anladım da, peki bu elbiseler neyin nesi?

- Bu elbiseler annemin ve kardeşlerimizin. Annem de kardeşlerimiz de bu elbiselerini çok severlerdi. Zaten özene bezene giydikleri elbiselerin hepi topu buydu! Fotoğraf çektirirken giyilen elbiseler... Babam bir yıl önce tırpan dönüşü ilçeden aldığı partiskadan annemin kendine ve ablamıza kesip diktiği entarileri ile kardeşimin mor kadife cepkeni... Bayramlık giysiler olur ya, ondan! Sevdikleri için giyilen, giyildiklerinde de yakışan elbiseler türünde! Gerçi o zamanda insanın kaç çeşit giysisi olurdu ki? Yamalı, giyine giyine eprimemişse, bayramlık bile sayılırdı.

- Ben bu entariyi annemin üzerinde hiç görmedim, ablam ve ağabeyimin de bir daha gelecekleri yok, madem köydekiler yoksulluk içinde, niye işine yarayan birine vermemiş annem?

- Kendine saklamış olamaz mı? Elinden çıkarırsa; onları unutacağını, unutmaya kapı açacağını düşünmüş olamaz mı? Belki de biz görmeden sevdi, okşadı, kokladı, koynuna soktu, konuştu, karşısına koyup oturup ağladı, onlarla uyudu kim bilir! Annem bunu yapar mıydı, yapardı! Anneminkisi türküdeki; Güler oynarım, yanar ağlarım! hali! Özene bezene sandığına koyduğuna göre, özel manalarla koymuştur. Annem bu, sandığın ikimiz tarafından açılacağını biliyordu. Okuma yazması yoktu dedin ya, ama bu dizmelerin, yerleştirmelerin, sarıp sarmalamaların, sıraya koymaların ne mana geldiğini bize kendince yazısını yazmış. Tıpkı bir vasiyetin yazılması gibi! Bizim de bunu okumamızı, onu gerekleriyle karşılamamızı istemiş. Hayatın O'na öğrettiği birikimle ve

düşünceyle bize söylemek istediğini ardından söylemeyi ihmal etmemiş. Kader kıymetin, sevgi ve hoşgörünün, gönül kırmamanın esas yaşarken kıymetli olduğunun işareti değil mi bunlar bacım? İnsan olan insan, sevdiği kıymetlilerini sıralı Hakk'a yürütse de hiçbir zaman unutmaz. Ne kadar yansa, çabalasa onların geri gelmeyeceğini bilir, ancak insan, yanmayı da kendine zül görmez, çünkü o yanma onun yürek soğumasıdır! Annem unutmamayı kendi bildiğince uzakta kalmışlarını yakınına getirerek yaşamış ve bunu bize göstermiş!

- Ablam düşünüyorum da, annem bu oyuncak bebeği kendine değil de, kendini hayata bağlayan ilacı bilmiş. Bu sayede hayatta kalmış!

- Doğrusun bacım! İnsan sıkışınca, bilebildiğince yollara başvurur ve bir dünya kurar. Bu onun kalbidir ve buradan ruhunu besler. İşte hayat, oradaki ince çizgidir! Canlı olma hali çoğu zaman yaşamak değildir! Bebek, daha doğrusu oyuncak, bir dünyadır, yeter ki onun aracılığındaki mahirliği görebilelim. Annem o dünyaya sığınmayı bildi ve bir yaşam kurdu kendine.

- Söylediklerin, zihnimdeki düşündüklerim. Ben düşünüyorum sen konuşuyorsun ablam!

- Kardeşlerin aynı şeyi düşünmelerinden daha doğal ne olabilir ki? Yeter ki bakış açıları aynı olsun! Aha benim bu sandıkta gördüklerimi sen de görüp eyledin. Biraz üzerine düşünsen, manalandırırsan, annem ne demiş, neye işaret etmiş hemen anlarsın!

- Olsun ablam, sen ayrı ben ayrı, iyi ki geldin. Dertleştik, annemin düşündüklerini izaha çalıştın, ağzına sağlık!

- Sen de sağ ol bacım! Ne ettim ki, kıymeti de olsun? Gel, gel dedin, çıkıp geldim. Biliyordum annemin sandığının; *Tam takır kuru bakır!* olduğunu. Ben gelmeden de olacağını biliyordum, ama velâkin sen rahat etmezdin! Geldim...

-Sen geldin, konuştun, gün gibi her şey berrak oldu ablam! Annemin yaptığıyla düşündükleri; kıymeti dünyalar olan manevi hazine! Kaç kişiye nasip olur ki bu dünyada? Ablam, deminden beri konuşuyoruz da, annemin naylon bebeğe sığınması; öyle

boş gelmiş geçmiş bir heves olarak kalmasın ortada!

- Seni böyle düşündürten ne ola ki?

- Bebeğin anneme nasıl iyi geldiğini anlattın, dinledim. İsterim ki bebeğin, daha doğrusu oyuncakların dimağlara iyilikler esinlemesidir. O dimağlar böyle kıymetli bir aracıdan yoksun kalmasınlar?

- Dilinin altındaki baklayı çıkar da, ne dediğini açık açık anlayayım?

- Hiç oyuncacı olmayan çocukların oyuncakları olsa iyi olmaz mı ablam? Üç beş çocuk da olsa oyuncaca kavuştursak! Bak, annem oyuncak bebek sayesinde yüreğine taş basmış bize annelik etmiş. Bu, annem için olduğu kadar bizim için de iyi olmuş!

- Anladım! Ancak, oyuncacı olmayan çocuk tanımıyoruz ki, kime nasıl erişilir onun da yolunu bilmiyoruz.

- Hiç öyle uzağa gitmeye gerek yok ablam! Bizim köy fakir, hangi çocuğun elinde oyuncak olmuş ki? Gördün mü? Görmedin! Köy öğretmeniyle temas kurarsak diyorum...

- Hay sen aklınla bin yaşa! Bir yerden başlamak gerek! Yetiş ya Bozatlı Hızır!

27.01.2022 Batıkent/ANKARA

Mehmet Yardımcı'nın Gönül Coğrafyası

Dr. Hüseyin Tuncer

Mehmet YARDIMCI, doğum yeri olan Zile'ye aşırı ölçüde bağlıdır. Onun gönlü Zile'den dünyaya açılır. "Zileli YARDIMCI" diye anılmaktan çok hoşlanır. Zile üzerine çalışmaları dikkat çeker: "Yüzyıllar Boyu Zileli Halk Ozanları" Ankara, 1983), "Zileli Fedâî" (Hayrettin İVGİN'le, Ank., 1983, 64 s.); "Zileli Âşık Zefil Necmî" (Hayrettin İVGİN'le, Ank., 1985); "Zileli Âşık Ceyhunî/ Hayatı, Sanatı, Şirleri ve Diğer Ceyhunîler" (Hayrettin İVGİN'le, Ank., 1999, 159 s.); "Zileli Âşık Tâlibî" (İst., 1989, 62 s.); "16. Yüzyıldan Günümüze İz Bırakan Zileli Şairler" (İzmir, 2004, 320 s.); "Zile Şiirleri" (İzmir, 2010, 280 s.).

M.YARDIMCI, 1985- 1997 yılları arasında on iki yıl Malatya İnönü Üniversitesi'nde çalışır. Bu süreçte Malatya ve Hekimhan folkloru üzerine çalışmaları yoğunlaşır: "Malatya Folklor Bibliyografyası" (Malatya, 1990); "Hekimhan Folkloru ve Hekimhanlı Halk Şairleri" (Osman KAZMACI'yla, Malatya, 1993, 310 s.); "Yaşayan Malatya Masalları" (Malatya, 1996); "Hekimhanlı Esirî" (Ank., 2000, 352 s.).

Onun çalışmaları, destanlar, masallar efsaneler ve Halk Edebiyatı çerçevesinde yoğunlaşır: "Efsanelerimiz" (Cahit KAVCAR'la, Malatya, 1988); "Halk Bilimi ve Edebiyat Yazıları" (Malatya, 1993); "Başlangıçtan Günümüze Halk Şiiri- Âşık Şiiri- Tekke Şiiri" (Ank., 1998); "Halk Bilimi ve Edebiyat Araştırmaları" (Ank., 1999); "Âşık Edebiyatı Araştırmaları" (Ank., 2003); "Türk Halk Edebiyatında Nesir" (Ank., 2004); "Âşık Aydın Ali/Hayatı-Sanatı-Şiirleri" (İzmir, 2006); "Destanlar" (İzmir, 2007, 208 s.); "Edebiyat Tarihi Çerçevesinde/ Âşık Edebiyatı Araştırmaları" (Ank., 2008, 336 s.); "Türk Halk Edebiyatında Anlama Dayalı Türler ve Halk Bilimi" (İzmir, 2008, 288 s.); "Yaşamları Sanatları ve

Şiirlerinin Yorumlarıyla Âşıklarımız" (İzmir, 2009, 352 s.); "Yedi İklim Anadolu'dan Halk Bilimi Yazıları" (İzmir, 2012, 336s.); "Anadolu Masalları/ Gerçekleşen Rüya" (Hasan KAVRUK'la, Malatya, 2012); "Başlangıçtan Günümüze Türk Halk Şiiri" (İzmir, 2013, 400 s.); "Türk Halk Edebiyatında Nesir ve Nazım Nesir Karışık Türler" (İzmir, 2013, 384 s.); "Yunus Emre/ Yaşamı Sanatı ve Şiirlerinin Tahlilleriyle" (İst., 2021, 215 s.); "Yaşamı, Sanatı ve Şiirlerinin Yorumlarıyla Kul Himmet" (İzmir, 2021, 208 s.); Böylece şiir kitapları (Sevgi Eylemi, 1974; Görünüm, 1975; Kurtuluş Savaşı Destanı, 1983; Sevda Çiçeği, 1989; Kerem İçimde Yandı, 1989; Yunuslama, 2002; Yazma, 2012; Gönül Hattı, 2022) ile birlikte, ömrünü edebiyat ve sanat dünyasına adanmış olan şair, yazar ve araştırmacı M. YARDIMCI'nın alanına ilişkin çalışmalarını da siz okurlara iletmiş olduk.

M. YARDIMCI, ana-baba ocağına da düşkündür. "Babam" şiirinde (s.33-35), 1315 doğumlu babası Mustafa YARDIMCI için, aşağıdaki dizeleri yazar:

"Dokuz Eylül sabahı

Fahrettin Altay komutasında

Doğu yamacından İzmir'e

İlk giren süvari alayından

Mustafa Çavuş'un anıları

Destan olurdu

Yazılıydı" (s.33).

Ve cephe gerisindeki tesiri onu, bu anıları yazmaktan mahrum bırakır:

"Anılarını yazayım dedim anamın

Cephe gerisindekilerin çektiklerini

Yazamadım

Yüreğim yetmedi" (s.35).

Bir muharip gazi oğlu oluşu, onu bu mekâna/ Zile'ye sıkıca bağlar. Eşi Mediha sultana ve çocukları Eren ile Mert'e karşı sonsuz sevgi taşır. "Can Yoldaşım" şiirinde (s.44-45);

"Sevdalım
Bir yanın Afrodit'ten sonra gelen
En güzel tanrıça Hera sanki
Hamile kadınlara güç veren
Kutsal evliliğin temel direği
Huzurum benim"(s.44) der.

Altmış yıllık sanat hayatını, eşinin desteğiyle sürdürmüş olduğunu da belirtmiş olur. Yüreğinde taşıdığı bu sevgi, şiirlerine de yansır. Derken, onun gönül coğrafyası aile ocağından Anadolu'ya ve Asya topraklarına değin uzanır.

M. YARDIMCI, öğrencilik yıllarında Ankara'da Cahit KÜLEBİ'yi tanır, onu kendine model olarak seçer, şiir estetiği yolunda, aynı doğrultuda yürür. "Cahit KÜLEBİ" (Ank., 2015, 80 s.) hakkında Türk Dil Kurumu yayınları arasında biyografi çalışması yayımlanır. "Külebi'ce" şiirinde (s.141-143), KÜLEBİ için,

"Ninniler, masallar, türküler yurdu
Zile Artova Niksar üçgeninde
Yoğrulmuş hamuru"(s.140)
der. Ardından üstadı için şu dizeleri yazar:
"Karacaoğlan vari söylemiş
Sevmiş Emrah türkülerini
Zile, Niksar, Sivas üçgeninde
Âşıkları dinleye dinleye
Türkülere doyup
Harman olmuş
Nefes olmuş yüreklere
Şiirlerinin soluğu"(s.142).

M. YARDIMCI, ustası gibi Halk şiirini sever. Zileli şairleri en içten duygularla tanıtmaya ve yaşatmaya özen gösterir. Bu topraklar uğruna şehitler veren Anadolu'ya ve Anadolu insanına sahip çıkar. Ruhunu, Anadolu kültürü ve türküleriyle yoğurur. Bu topraklarda özgür yaşamının öncülüğünü yapan Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ü en içten duygularla kucaklar.

Şiirlerinde bu sevgi ve bağlılığı dile getirir. "Atatürk" şiirinde (s.26-28), duygu ve düşüncelerini;

"Bağımsızlık ateşini
Amasya'da
Erzurum'da harlatan
Buğday başaklarına benzer
Sarı saçlı yiğit
Anıttepe sırtlarında efkârlı şimdi"(s.26) diyerek dile getirir.

M. YARDIMCI, en son yayımladığı "Gönül Hattı" (İzmir, 2022, 240 s.) şiir kitabında; "Asya Topraklarında" şiirinde (s.21-22), Türk dünyasına açılır. O coğrafyaları ve oymakları -belirgin yanlarıyla- bizlere tanıtmaya çalışır:

"Ata kültü halkasında
Türk kökenli halklardan
Utar Türk'leri, Nogay Tatarları
Şor, Hakas, Kırgız Türk halklarının akrabaları
Teleut Türklerinin
Kimine rastladım, kimini duydum" (s.21).

Türk dünyasının "kül azık"ını yerken, anası Saniye hatunun tarhanasını hatırlar. Yağmur duasına çıkan Nogay Türklerini, Kırgız Türklerinin ince ve güzel el sanatlarını anımsar. "Aytmatov'da Tanıdık" şiirinde (s.28-30), Cengiz AYTMATOV'un -Cemile'den Gün Olur Asra Bedel'e kadar- eserlerinden hareketle onun dünyaca ünlü yazar oluşuna göndermelerde bulunur ve şunları söyler:

"Adı varmış meğer sadece
Roméo Juliette'in
Kırgız'daki
Bir aşk öyküsü
Cemile sayesinde sevdik
Al Yazmalım'ı" (s.29).

"Kırgız Güzeli"nde (s.117-119), "Ey Asya Bakışlı Kırgız Güzeli" dizelerinin yinelenmesiyle, Kırgızistan güzellemesi yapılırken, Cengiz AYTMATOV'un edebî kişiliği ve Kırgız kültürü vurgulanır:

"Dünyanın en güzel Aşk Öyküsü "Cemile"den
"Selvi Boylum Al Yazmalı"ya

"Elveda Gülsarı"dan

"Toprak Ana"ya

Dünya edebiyatına damgasını vuran

Aytmatov'un

Şeker tadında Türk ülkesi Kırgızistan" (s.119).

"Azerbaycan" şiirinde (s.31-33), odlar yurdu Azerbaycan'ı Şuşa, Bakü, Gence... kentleriyle Fuzuli, Şehriyar... gibi önemli şairleriyle ve "gönül telimizi titreten" cana yakın müziğiyle sevdiğini vurgular:

"Şuşalı, Bakülü, Genceli,

Hânende ve sâzendelerle

Gönül telimizi titreten

Musiki ustaları

Aşılarnış

Musiki zevkini" (s.31).

M. YARDIMCI'nın "Bakü'nün" şiirinde (s.37-38), tarihin acı sayfasının ürünü olan "Şehitler Hıyâbânı" karşısında yaşamış olduğu duygusallığına tanık oluruz. Gezip gördüğümüz bu mekânda, Azerbaycan tarihine "Kanlı Ocak" adıyla geçen, vatani için, şerefi için, haysiyeti için can veren, Rus tanklarının altında ezilen yiğitleri simgeleyen bu mezarlık canlanır gözlerimizin önünde... Yavuz Bülent BÂKİLER ağabeyimle bu mekânda dolaşırken, çektiğimiz acıları hatırlarım. Vatani uğruna ölümden korkmayan Ulvi'nin "Men gorhmuram uzag yola çıhmagdan" şiiri canlanır hafızamda... Çocukluk ve okul yılları birlikte geçen, sonra nişanlanan ve evlenen İlham ile Ferize'nin aşk hikâyeleri kulaklarımda çınlar. Ardından İlham'ın Rus tanklarından açılan ateş sonucunda can veriş, Ferize'nin İlham'la aynı mezara girebilmek için, gece yarısı zehir içerek ölüşü, yakar-kavurur içimizi... Ertesi gün, ikisini de "Şehitler Hıyâbânı"nda yan yana gömerler. M.YARDIMCI'nın "Bakü'nün" şiiri, bizlere bu duygu ve düşünce yoğunluğunu yaşattı. Şiirde zikredilen "İki devlet, bir millet" anlayışıyla bütünleşiriz. Ve şu dizelerle Azerbaycan'a ve başkenti Bakü'ye hayran oluruz:

"Kür-Aras nehirleri arasında

Azerbaycan yerleşkesi

Sultan kışlağı Karabağ

Tarih boyu

Türkmen kızlarıyla

Nahçıvan'da

Vurur saza

Azerbaycan kırsalında

Laçın'den Şirvan'a

Atardamarı olmuş Bakü'nün"(s.37).

"Özbek Halkım Benim" şiirinde (s.161-162) ise, Özbeklerden gördüğü sıcak ilgiyi dile getirir, konuk-severlikte ve ikramda Özbeklerin, Anadolu'ya özdeş olduğunu belirtir.

İpekyolu'nun en önemli durağı

Surlarla kaplı şehir Khiva'da

Maş Horda Çorbası, Özbek Mantısı

Özbek böreği yanında

Özbek Pilavı yedirmeden göndermeyen

Konukseverlikte

Anadolu'ya özdeş

Anason, çörek otu ve safran gibi baharatları yetiştiren

Anadolu'da aynı adla kardeş olup

Ceyhun, Seyhun'la bereket dağıtan

Özbek halkım benim" (s.162).

M. YARDIMCI, "Bir Sevdadır Amasya" (s.38-40), "Bursa" (s.42-43), "Çanakkale'de" (s.47-48), "İzmir" (104-105), "İznik'te Türk Mührü" (106-108), "Malatya'dan" (s.144-145), "Zileli" (228-230), "Zile ve Kadın" (231-232), "Zile'ye Gittiniz mi Hiç ?" (s.232-234) şiirlerinde üzerinde yaşadığımız coğrafyaya döner, bu kentlerimizi dikkate değer yanlarıyla, güzellikleriyle tanıtmaya çalışır.

"Çanakkale'de" şiirinde, vatani için seve seve, hiç korkmadan, çekinmeden ölüme koşan şanlı yiğitleri görürüz:

"En çok

Gelincik çiçeği sevilir Çanakkale'de

Her biri bir şehidin yüzü gibi güleçtir

Düğüne gider gibi

Şahadete koşarak

Yağmur adına

Mermi yağarken gökten,

Cesaretle,
Sabırla
Seyit Çavuş'un
Topu namlusuna sürdüğü an gibi
Kahramanca
Kınalı Ali'lerdir
Mustafa çavuşlardır şan veren
Vatanın vazgeçilmez tapusu
Boğazlara" (s.47).

"İznik'te Türk Mührü" şiirinde, Türk sanatının inceliğine değinir:

"İznik sembolü Yeşil Cami'de
Çiniye sinen güneşin rengi
Okunan Kur'an'ı dinlerken
Türk sanatındaki inceliği
Sezdirir insanlara"(s.108).

"Malatya'dan" şiirinde, yörenin folkloruna değinir, yanık türkülerini mırıldanır bizlere:

"Karlık'ta balın olam, Kernek'te yolun olam"
Der kına gecelerinde kızlar
Kabakyazı düzlüğünde
Tükenmez efsanelerin gizi
Menkıbeler anlatılır
Hekimhan'dan, Pınar Baş'ından" (s.144).

Şair, "Zile'ye Gittiniz mi Hiç ?" şiirinde, hayranı olduğu Zile'ye gitmemizi tavsiye eder:

"Siz
Zile'ye gittiniz mi hiç
Semiramis'in Kurduğunu işittiniz mi Zile'yi
Zile Kalesi'ne çıktınız mı
Kale burçlarından baktınız mı ovaya
Sezar'ın Veni-Vidi-Vici sözlerinin kazıttığı taş
gördünüz mü
Saat Kulesi'ni incelediniz mi kalede
Lâley kirazını yediniz mi Zile'nin
Leylek gözü denen
Kırk leblebsini aldınız mı
Zile pekmezini tattınız mı hiç

Gitmedinizse Zile'ye
Gidin mutlaka" (s.234).

Şairlerin doğup büyüdüğü yerleri, bizlerden daha çok sevdiklerine sıklıkla tanık oluruz. Söz gelimi, İbrahim Zeki BURDURLU Bey de bunlardan biriydi. Çoğu kaynaklarda adı hep böyle geçer ve yakın çevresi de böyle tanırdı onu. Onun gerçek adının "İbrahim Zeki ÖCAL" (1922-1984) olduğunu bilen ve duyan azdır. Burdur'da adına düzenlenen bir Sempozyum'da (Unutulmayan Burdurlular I. Sempozyumu, 17 Aralık 2010), sunumumuz (İbrahim Zeki ÖCAL/BURDURLU) sırasında, "İbrahim Zeki ÖCAL" dediğimizde, salondaki dinleyiciler hayli şaşırılmışlardı. Merhumla birlikte! 1970'li yıllarda İzmir Eğitim Enstitüsü'nde birlikte çalışmıştık. Resmiyetteki adı, buydu. Ancak yazı ve kitaplarında, hep "İbrahim Zeki BURDURLU" adını kullandığı için, böyle tanır ve böyle anılırdı.

Şimdi Mehmet YARDIMCI'ya gelelim. 1997'den 2012 yılına kadar Buca Eğitim Fakültesi'nde birlikte çalıştık. Her fırsatta Zile'yi öne çıkarırdı. Zileli Mehmet YARDIMCI olmadı, ama "Zileli Yardımcı" adını yazışmalarda / e-postalarında kullandı ve kullanmaya da devam ediyor. Zile için yazdıklarıyla, Zile'nin kültür ve sanat hayatına katkıları büyük oldu. Zileliler de onu seviyor ve takdir ediyorlar. Defalarca Zile'ye gittiğimizde, buna bizzat tanık olduk. Her sayısında bizim de yazılarımızın yer aldığı "Zile/Kültür Sanat Dergisi"ni, Zile Belediyesi adına, İzmir'de 2013-2017 yılları arasında organize etti ve yayımını gerçekleştirdi. Azerbaycan diyarını 'yahşi/gözel' tanıyan, bilen Zileli Yardımcı'ya, Azerbaycanlı 'gardaş'larımızın deyişimiyle: "Eşg/aşk olsun !... Özüne şadlıklar dileyirik... Gal salamat Zileli Yardımcı gardaş!.. Allah kömeyin/yardımcın olsun, yolun, behtin/bahtın açık olsun ..."

M. YARDIMCI, gönül coğrafyasını "Tokat-Prizren Gönül Hattı" (s. 188-189) birleştirir. Tokat/Zile'den-Prizren Mamuşa'ya açılır, akrabalık bağlarını yinelemeye davet eder; "Bir 'Tokat Sarması' oynayalım Mamuşa meydanında" der (s.189). Bizleri, Tokat/Prizren hattında buluşturmak ister. Bu çerçevede, şiir kitabına da "Gönül Hattı" adını vermiş olur. "Türk Kimliğim" şiirinde (s.198-200), Türk dünyasında seyahat eder. Ahıska, Astrahan, Avşar, Azeri; Kazak, Keşmir, Kıpçak,

Kırgız; Özbek Türklerini birlik ve beraberliğe davet eder. Türk'e düşman olanlara karşı dayanışmayı önerir. "Üsküp" şiirinde (200-203), Vardar üzerine yakılan türkölere yer verir. Üsküp doğumlu olan şairimiz Yahya Kemal'i de anar. "Mayadağ'dan kalkar kazlar", "Bülbülüm altın kafeste", "A benim mor çiçeğim" gibi yürekleri titreten Rumeli türkülerini mırıldanır.

M.YARDIMCI, günlük hayatta, sosyal ilişkilerde "vefa"yı önemser. "Vefa" (s.204-205), "Vefa Durağı" (s.206-207), "Vefanın" (s. 208) şiirlerinde, vefa'nın salt bir semt adı olmadığını vurgular. Vefa'yı 'unutmamak' diye algılayan YARDIMCI, vefa'yı 'kelebeğin yüreklerde kanatlanması' olarak tanımlar. Vefa'yı kişisel ilişkilerde önemser:

"Vefayı sadece bir semt sanan kişinin
İyiliğini bekleme
Uzağa bakıp bakıp hayıflanma yellere
Acısı dinmeyen bir yara oluşsa da döşünde
Kıymetlim diye özen göstersen de
Çıkarı peşinde koşan
Yorulur
Kendi ateşinde kavrulur" (s.204)

Şiirlerinde bireysel konulara da yer veren YARDIMCI, sevda yüklü şiirlerinde (s.174-179) "sevginin gücünü yıldızlar çizer geceleri" der. Sevda'yı "Ferhat'la Şirin aşkından öte sevda mı var?" dizesiyle yüceltir. Sevdayla barışık olan şairin 'gönül bahçesinde gelincikler çiçek açar'. Sevdadan usanmaz, her sabah sevda, şairin deli yüreğinde depreşip durur.

"Yorulduğum" şiirinde (s.220):

Aralayıp sevda kapısını
Yalın bir türkü kıvamında
Yüreğimin ipliğiyle kirpiğinin girdabına
Gülün hüznünü çizen ressam gibi
Efkârımı koydum" der.

Şair, yüreğinden geçenleri "Yürek Yangını"nda (s.221-225), şu dizelerle dile getirir:

"Kim bile kimin derdini
Dokunmasa kimse
Türküler oymasa yüreğimi

Sırları saklasa bağlama

Yüreğim yangınlarda kalsa"(s.221);

"Anımsanırken eski acıların izleri

Kimse duymaz yüreğimin sesini

Bilinmeyen bir gücün

Kuytu köşesinde

Yar yalnızlığı oyar yüreğimi" (s. 223);

"Anlamsız bakışlarda gönül ağacı içten içe kurur

Gam bahçesinde pörsümüş çiçek gibi

Kuru bir diken olup yerden yere savrulur"(s.225).

"Yalnızlık" şiirinde (209), gün ardı söylenen türkülerin ayrılık adına acıklı olduğunu ifade eder.

Şair, "Yaşlılık" şiirinde (s.211-212), zamanın akışını yaşar ve yaşatır:

"Yüzdeki çizgilerde anlatılan

Unutulmuş yollar gibi

Çekip gitmek

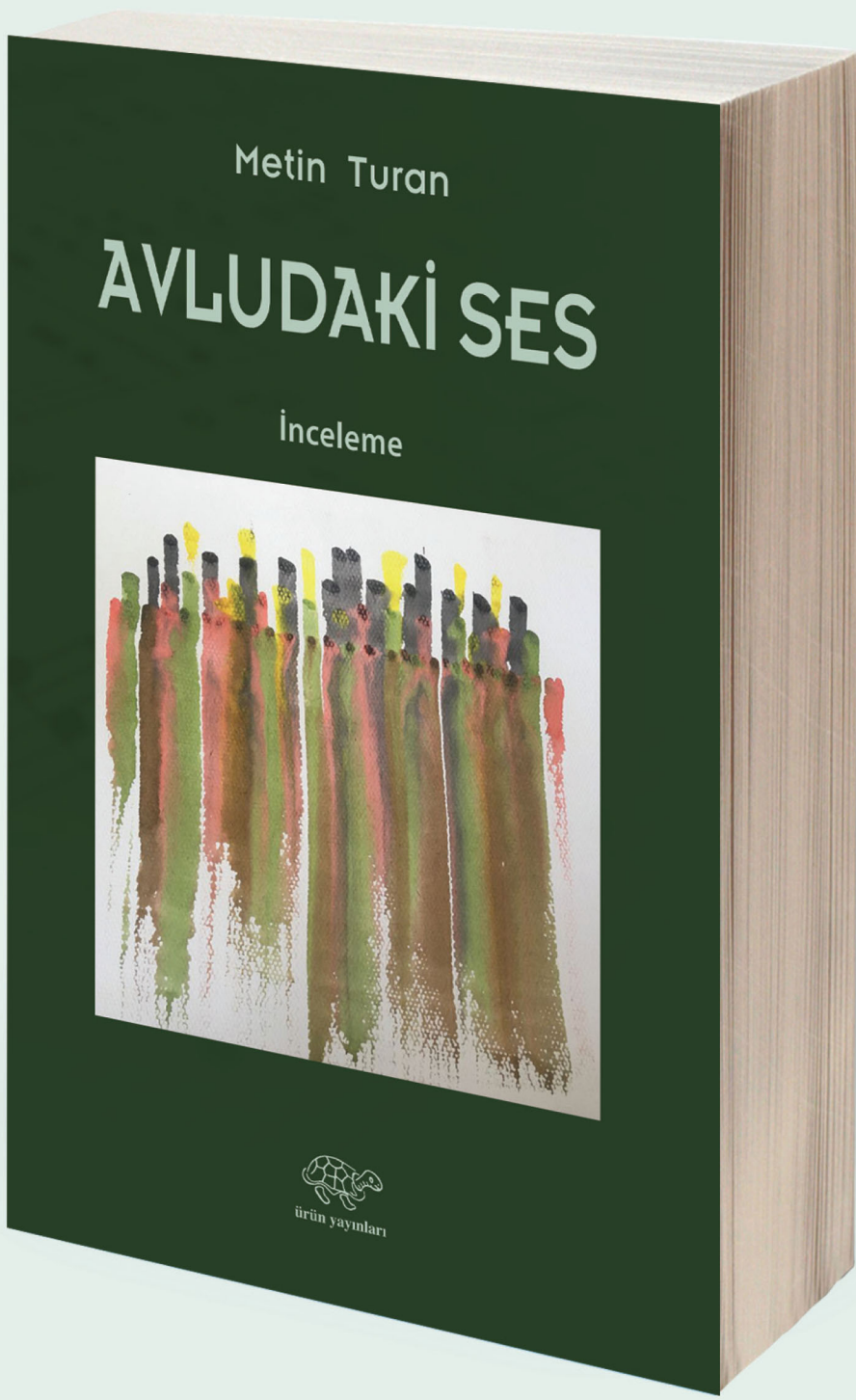
Zaten var hayatta"(s.212).

"Yılların Yorgunluğu"nda (s.216-217),

"Tükenişin yorgunluğuna işledi yıllara

Düşlerimin peri masalı" der.

Bu yazımızda, görüldüğü gibi "Gönül Hattı"ndan hareketle, -diğer şiir kitaplarına değinmeden- MehmetYARDIMCI'nın aile ocağından, Zile/Tokat başta olmak üzere, Anadolu'dan Asya'ya açılan gönül coğrafyasını örneklerle vermeye çalıştık. Onun şairliği kadar, insanî duyarlılığı da öne çıkmaktadır. Şiirlerindeki duygu ve düşüncelerinde aşkı, vefayı ve dostça yaşamayı önceleyen bir mizacın insanı olduğunu görmekteyiz. Ulusal değerlere karşı saygısı ve sevgisi, onun iyi bir vatanperver, milliyetperver 've dahi Zile sever' olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Özünü ve sanatını yoğuran bu erdemler, şiirlerinde ve diğer eserlerinde de okurlarına ulaşır. O, altmış yıllık şiir ve yazı hayatında, Halk Edebiyatı'na yönelik eserleriyle edebiyatımızdaki seçkin yerini korumaktadır. Meslek hayatının üretken 'yakışıklı muallimi', yahşi/gözel Zile'nin nefis-leziz pekmezi kadar datlı-gıymatlı "Emmi"sine ve ailesine sağlıklı, mutlu ve huzurlu bir gelecek dileyerek sözlerimizi tamamlamış olalım.

Kent, şu son yüzyıla değin, hemen her toplumun medeniyetle imtihanının kesiştiği mekân olmuştur. Sonrası, özellikle Türkiye için, malum, bir büyük hayal kırıklığına dönüşmüştür. Rafine değerlerin önemlice bir bölümü törpülenmiş, mimari bütünlüğünden yoksun yapıların kuşatmasında şehirlerle birlikte kültür de hırpalanmıştır. Edebiyat ve musikinin birlikte hemhal olduğu Alevi-Bektaşî şiir geleneği, âşık şiiri, türkü ve deyişler ve onları bugün temsil eden, yeniden yorumlayan ustalar... Avludaki Ses, irfanını arama meşguliyetindeki bir halk kültürü meraklısının beslendiği kaynakları paylaşma serüvenidir. Bu serüven, Ruhi Su'yu anlamak kadar, Neşet Ertaş'tan beslenmeye çalışmak, nefesleri solumak yanında Feyzullah Çınar'ı dinlemenin oluşturduğu sanatsal ve düşünsel derinliğin farkına varmaktır.

ürün yayınları

Konur Sokak No: 36/13 06650 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 425 39 20 Faks: 0312 417 57 23
urunyayinlari@gmail.com • www.urunyayinlari.com

ürün yayınları